

Pordán Ildikó

**László Károly beszámolója
Kossuth amerikai útjáról**

Research Papers

Kutatási Füzetek 2.

Forschungshefte

*A Kutatási Füzetek a Janus Pannonius Tudományegyetem Európa és Magyarország
a 19-20. században című történelem doktori (Ph.D.) programjának sorozata.*

Szerkesztők

Ormos Mária
Harsányi Iván
Flodung János
Soós Gábor

**Janus Pannonius Tudományegyetem
Pécs, 1996**

TARTALOM

László Károly és naplója

Kossuth Amerikában

László Károly naplója

Kossuth amerikai útjáról

László Károly naplója

Januar 1ső 1852-től Julius 14dikeig 1852

(Kossuth Európába visszameneteléig)

Összefoglalás

Summary

Zusammenfassung

László Károly és naplója

A XIX. század Európa-szerte nagy korszaka a napló- és levélírásnak. A naplóírás virágkora a XVIII. században kezdődik, aminek oka a szubjektívizmusban, a bensőségességre hajlamos vallási irányzatok előtérbe kerülésében és a felvilágosodásból eredő moralista törekvésekben kereshető. A XVIII. század második felében az érzékenységgel, a preromantikával és az érzelmek kitárulkozásával megszületik a modern önéletrajz és ezzel egy időben az önvizsgáló, önelemző, modern napló is. Itt megemlíthetjük Goethe, Novalis, Byron, R. W. Emerson, Benjamin Constant, Kierkegaard, Puskin, Tolsztoj nevét. A magyar naplóírók közül Széchenyi Istvánt, Justh Zsigmondot és Kemény Zsigmondot emelhetjük ki. A Világos után emigrációba kényszerülő 48-as politikusok közül is sokan megörökítették élményeiket.

A Kossuth-emigráció visszaemlékezésekben gazdag anyagában kiemelkedő jelentőségű László Károly egykori tüzérszázados több mint húsz éven át vezetett naplója. A kilenc kis kéziratos kötet, amely az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található Oct. Hung. 720-as jelzet alatt, László Károly 1848. szeptember 25. és 1870. január 1. közötti feljegyzéseit tartalmazza. A szabadságharcos emlékekkel kezdődő, majd a törökországi és amerikai emigrációval, és az utána következő amerikai és mexikói földmérési munkálatokkal folytatódó napló terjedelme kb. 1200 - különböző méretű - oldal.

László Károly 1815. március 30-án született Kecskeméten, iskoláit itt kezdte, majd Debrecenben folytatta joggal és teológiával. Az iskolák után először iskolarektor volt Szabolcs megyében, majd mérnökként végzett Pesten. A szabadságharc kitörésekor a Hunyadi-csapatba állt be, ahol rövidesen tüzérszázados lett. Világos után követte Kossuthot az emigrációba, Vidinben a Kossuth biztonságára vigyázók egyike, majd titkára és iratainak őrzője lett. Kossuth így ír róla: „Azon kevesek közé számítom én őt, kik iránt úgy is mint hazafi, de úgy is mint ember magamat hálára kötelezettnek érzem. Ha módom volna [...] tőle nem válnék meg soha, mert meg vagyok győződve, hogy ő tapasztalt ragaszkodásánál fogva a mellettem állást bármi más kényelmesb és jutalmazóbb állásnak elébe nem tenné.”¹

Kossuth közvetlen környezetéhez tartozva őt is Kütahyába internálták, ahol részletes ismertetéseket írt az emigráció első korszakának belső válságáról, az emigránsokat megosztó elvi-politikai ellentétekről.

László Károly 1852 nyaráig, Kossuth Angliába utazásáig, végigkövette Kossuth amerikai útját, majd mérnökként vállalt munkát. 1857-től Mexikóban állami birtokok felmérésével foglalkozott, itt nagy utazásokat tett, amiről a Vasárnapi Újságban tudósításokat is közölt. 1867-ben feleségével, a lagunai angol konzul lányával hazatért. 1894-ben halt meg Bátyán, Foktón temették el.

László Károly 1848-tól 1870-ig vezette naplóját, s ennek csak töredék-részét adta ki saját maga, átszerkesztve-megrostálva *Naplótöredék az 1849-iki menekülteket, internáltakat, különösen Kossuthot és környezetét illetőleg, Törökországban és az Amerikai Egyesült Államokban* címmel 1887-ben. László Károly tervezte további részek sajtó alá rendezését is, de erre végül nem került sor.

¹ Kossuth bevezető levele a Naplótöredékhez.

A kéziratos Napló tematikája a következő:

- I. kötet. 1848 szeptember 25.-1849. április 24. (A Hunyadi-csapatban eltöltött idő)
- II. kötet. 1849. április 24.-1849. december 4. (Délvidéki harcok, menekülés Törökországba)
- III. kötet. 1849. december 8.-1850. július 3. (Törökország - Vidin, Kutahia)
- IV. kötet. 1850. július 4.-1851. május 8. (Kutahia)
- V. kötet. 1851. május 9.-1851. december 31. (Kutahia, Kossuth az USA-ban)
- VI. kötet. 1852. január 1.-1852. július 14. (Kossuth az USA-ban)
- VII. kötet. 1852. július 16.-1853. augusztus 30. (László Károly az USA-ban)
- VIII. kötet. 1853. szeptember-1857. december (László Károly az USA-ban, Mexikóban)
- IX. kötet. 1853. január 1.-1870. január 1. (László Károly Mexikóban, visszatérés az USA-ba, hazatérés Magyarországra)

A kéziratos Naplóból 1942-ben Ács Tivadar *Magyar Úttörők az Újvilágban* című könyvében adott ki részleteket, igen pontatlanul, rossz olvasatban, kihagyásokkal, majd 1986-ban Bogáti Péter használta fel a kéziratot a Móra Kiadónál megjelent *A mahagóni ember* című ifjúsági életrajzi regényéhez.

A Napló-töredékre gyakran találhatunk hivatkozást a korról foglalkozó szakirodalomban, ugyanis a kéziratos Napló több szempontból is figyelemre méltó:

- Részletes feljegyzéseket tartalmaz a szabadságharc utolsó szakaszáról.
- László Károly Kossuth titkáráként az emigráció legfontosabb ügyeit közelről ismerte, a Kossuth által bejárt helyszíneken fontos információkat szerzett. Kossuth híve volt, így a vele kapcsolatos feljegyzéseit megfelelő kritikával kell kezelni, de Kossuth hangulatával, egyéniségével kapcsolatos beszámolója különösen érdekes.
- A napló nagyobbik részében saját amerikai, mexikói benyomásairól számol be; feljegyzései igen fontos adalékot nyújtanak az amerikai mindennapok történetéhez, várostörténeti, mentalitástörténeti, földrajzi, sőt meteorológiai szempontból is érdekesek.
- A naplóíró alkata, rendkívüli precizitása, adatpontosságra való törekvése nagy forrásértéket biztosít az anyagnak (a Napló rengeteg részletes táblázatot, kimutatást, statisztikát is közöl).
- Mindezekon túl legalább ennyire érdekes László Károly élete, mint egy jellegzetesen 19. századi magyar emigráns sorsa.

Kossuth Amerikában

Mint ismeretes, Kütahya elhagyását, illetve Kossuth Amerikába érkezését komoly diplomáciai küzdelmek előzték meg. Az osztrákok és az oroszok kezdetben azt követelték, hogy adják ki Törökországból Kossuthot és a vele lévő fontosabb vezetőket, később a minél hosszabb ideig tartó internáláshoz ragaszkodtak, majd az amerikai, angol és francia fellépésnek köszönhetően beleegyeztek Amerikába távozásukba, amiben fontos szerepe volt a távolságból eredő biztonságérzetnek. Kossuth nem volt hajlandó aláírni azt a nyilatkozatot, amelyben az állt, hogy társaival együtt kivándorol az Egyesült Államokba, hiszen ez későbbi sorsát és politikai terveit is kedvezőtlenül befolyásolta volna. Már útban az Egyesült Államok felé számottevő bonyodalmakat okozott támogatóinak azzal, hogy néhány társával együtt az amerikai

Mississippi gőzöst elhagyta, hogy Franciaországban, Itáliában és Angliában növelje a magyar ügy híveinek számát. Ez természetesen ellenállásba ütközött, aminek jeleként a franciák például megakadályozták, hogy Marseille-ből Franciaországon keresztül utazzon Angliába, mivel tartottak a Kossuth által képviselt eszméktől, illetve az ezek hatására esetleg saját rendszerüket is megingató tömegmozgalmaktól.

Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország szellemi-kulturális kapcsolatában lényeges változást hozott a magyar utazások, és az ezzel együttjáró útleírások számának növekedése. Magának az útirajz reformkori szerepének felértékelődése Széchenyi és Wesselényi angliai utazásaitól számítható. Az útleírás a magyar politikai irodalom sajátos műfajává vált, célja immár az időszerű politikai, társadalmi változások ösztönzése is lehetett.

Az igazi áttörést Bölöni Farkas Sándor 1834-ben megjelent *Utazás Észak-Amerikában* című könyve jelentette, amely iskolát teremtett. A könyv két szempontból is úttörőnek számít: egyrészt mert később követőkre talált, másrészt felvirágoztatta az útinapló műfaját. Mondanivalójában is új volt, kortársai a „szabadság bibliájának”, „remények ébresztőjének” tekintették.

A következő, meghatározó munka Észak-Amerikáról Haraszthy Ágoston *Utazás Észak-amerikában* című, 1844-ben megjelent kétkötetes műve, amely 1840-től 1842-ig tartó utazásairól szól, és a korabeli magyar fiatalság egyik legkedveltebb olvasmánya volt.

A magyarok által tehát már nem teljesen ismeretlen Amerikai Egyesült Államoknak Washington óta meghatározó külpolitikai alapelve a be nem avatkozási politika volt, amelynek jelentőségét az adta, hogy ezen elv deklarálásával és betartásával más országoknak sem lehetett joguk Amerika ügyeibe beavatkozni (ezt fejezte ki az ún. Monroe-elv: Amerika az amerikaiaké). Ez a vezérelv érvényesült az Amerikai Egyesült Államok és a magyar forradalom leverésének viszonylatában is.

Ezzel némiképpen ellentétesen hatott egy másik hagyományosan népszerű nézet, tudniillik, hogy az Államok polgárai boldogulásukat az alkotmányban rejlő szabadságelveknek köszönhetik. Emiatt az amerikaiak rokonszenveztek minden olyan szabadságmozgalommal, amelyben saját alkotmányos életüknek és szerencsés fejlődésüknek az igazolását látták. Ezen túl elismerték minden nemzet jogát sorsának irányítására, még akkor is, ha az újonnan létrehozott államforma nem haladó jellegű, azaz nem köztársasági volt.

A magyar forradalom ügye nagy visszhangot váltott ki, részben az előbb felsorolt okok miatt (korábban már a görög szabadságharcral is szimpatizáltak), de talán azért is, mert a magyar nép harca hasonlóságot mutatott az általuk megvívott függetlenségi háborúval, amely szintén a polgári fejlődés elől hárította el az akadályokat. A magyar forradalom esetleges győzelmét úgy tekintették, mint a liberalizmus európai győzelmének kezdetét. A magyar szabadságharc nyomon követésével Ambrose Dudley Mannt bízták meg, a párizsi amerikai attasét, aki Bécsből küldte információit. Az osztrákokkal való jó kapcsolatot beárnyékolta Ausztria washingtoni ügyvivőjének, Johann Georg Hülsemannak a személye, aki a későbbiekben többször megnehezítette az együttműködést. Daniel Webster külügyi államtitkár, az amerikai diplomácia irányítója több ízben visszautasította Hülseman magyar ügygel kapcsolatos vádjait.

Kossuth az Egyesült Államokkal először 1848 november végén került kapcsolatba. Egyik bizalmi embere révén William H. Stileshez, az Egyesült Államok bécsi megbízottjához fordult, akitől közbenjárást kért a háború megakadályozás érdekében. Stiles kezét megkötötte az amerikai semlegesség, mégis megpróbálkozott Schwarzenbergnél és Windischgraetznél is, ám siker nélkül. Kossuth küldött segélykérő levelet Zachary Taylor elnöknek is, aki rokon-

szenvezett a magyarokkal; gróf Wass Sámuel pedig Magyarország követeként az Egyesült Államokba indult.

1850. december 3-án az amerikai kongresszus nyilatkozatában meghívta Kossuthot és a magyar menekülteket az Egyesült Államokba. Webster külügyi államtitkár 1850 decemberében elhangzott beszédéből azonban kiderült, hogy az amerikaiak csak új hazát ígérnek a menekülteknek, de külpolitikájukon nem szándékoznak változtatni. „Mi tisztelettel viseltünk majd iránta, azonban semmi olyan bátorítást sem adunk neki, mely szerint országunk meglévő politikáján akár egy jottányit is változtatnánk.”²

Az új elnök, Millard Fillmore hideg kimértséggel fogadta Kossuthot, aki határozott célokkal érkezett az Egyesült Államokba: el akarta érni, hogy Amerika beavatkozzon Magyarország ügyeibe az osztrákokkal és az oroszokkal szemben, és pénzt akart gyűjteni a későbbi szabadságküzdelmekhez. Amikor Kossuth a beavatkozást emlegette, az elnök a következő választ adta neki: „Egyetlen személynek sincs meg a joga, hogy nemzetünk békéjét veszélyeztesse, sem arra, hogy ködös elképzelésektől űzve más országok kormányainak megváltoztatása vagy megformálása céljából alaptörvényeinket semmibe vegye [...] Irányelvünk már igen régóta az, hogy barátságos viszony mindenkivel, de begabalyító szövetség senkivel. Mi [...] nem erőszakkal, hanem példával akarunk tanítani.”³

A szenátusban már előzőleg két álláspont alakult ki a magyar ügygel kapcsolatban: a magyar ügy nyílt támogatása, amit Kossuth is el szeretett volna érni, de ami szemben állt az általuk meghirdetett be nem avatkozási politikával; a másik pedig a magyar üggyel való elhatárolódás.

Kossuth az amerikai belpolitikát tekintve kényes időpontban érkezett Amerikába, hiszen 1852 az elnökválasztás éve volt, amikor az Egyesült Államokban legfeljebb óvatos ígéretekre lehet számítani. Kossuth politikai jellegű felhasználására kísérletek történtek az egymással szembenálló pártok részéről, így például a nem kevés számú amerikai német megnyerése érdekében. Az amerikai politikai életnek ekkor már egyik fontos problémája volt a rabszolgaság kérdése, amellyel kapcsolatban Kossuth semleges álláspontra helyezkedett. Ezzel kapcsolatban kritikát is kapott: „(Kossuth) egyetlen, mindent kizáró gondolata csupán Magyarország függetlensége, [...] [mely] önző célt minden magasabbrendű emberi érdek fölé helyez, s ezáltal az amerikai rabszolgaság ügyét is az európai politikai elnyomás függvényévé teszi [...] a saját érdekeit szolgálja, és a rabszolgatartók s rabszolgatenyésztők kegyének megszerzése érdekében csak lapít, cseleskedik, tisztességtelenkedik, és még az amerikai nemzeti jellem bűnfoltjait sem hajlandó észrevenni: azt az ellentmondást, amely a szabadság nagyhangú imádata, valamint embereknek a rabszolga piacokra és vágóhidakra történő tenyésztete között fönn áll.”⁴

Kossuthnak igen megfontoltan kellett viselkednie ahhoz, hogy célját elérje, és hogy ne bonyolódjon belpolitikai ügyekbe. Kossuth bármilyen óvatos is volt, nem kerülhette el, hogy „hírbe hozták” az abolicionistákkal. Ez komoly következményekkel járt: a déli államokban sokkal kisebb sikere volt, mint az északiakban.

² Várdy Béla: Magyarok az Újvilágban, A magyar szabadságharc, Kossuth és Amerika. *Kapu* 1992/5. 65.

³ Uő. *Kapu* 1992/5. 66.

⁴ Uő. *Kapu* 1992/5. 66.

Kossuthnak, bár óriási sikert aratott beszédeivel, amelyek már az angolnyelvűségükkel elbűvölték az amerikaiakat, amerikai útját inkább csak a későbbi forradalom céljaira történő pénzgyűjtésre tudta felhasználni.

Kossuth az általa összegyűjtött 84 096 dollárból 36 000 dollárt tudott csak fegyvervásárlásra fordítani, a többi a magyar menekültek támogatására, utazásra, diplomáciai és titkosszolgálati kiadásokra ment el. Ezzel kapcsolatban olyan vádak érték, hogy saját céljaira használta fel a pénzt. A másik támadás - ez már nem magyar, hanem amerikai részről - a Kossuth-bankók miatt érte, hogy kár elhitetni az emberekkel azt, hogy valaha viszont fogják látni pénzüket.

Kossuth megérkezése után nyolc hónappal, 1852. július 14-én elhagyta Amerikát, Angliába ment, hogy ott folytassa az elkövetkezendő harc előkészületeit. Bár csalódottan, igazi anyagi és politikai siker elérése nélkül távozott, de Magyarország nemzetközi létének elismertetéséért sokat tett.

László Károly pedig még jónéhány évig élt az általa nem túlságosan kedvelt Egyesült Államokban, és mindvégig folytatta a naplóírást.

A Napló helyesírására vonatkozóan a következő elveket érvényesítettük: A régies alakokat - hangulati értékük miatt - igyekeztünk megtartani, változtatásokat csak ott tettünk, ahol ezt az érthetőség feltétlenül megkövetelte. A hiányzó központozást pótoltuk. A neveket és helyneveket a többnyire ma elfogadott alakjukra írtuk át. A kezdőbetűkkel jelölt neveket, rövidítéseket szögletes zárójelben oldottuk fel. A bizonytalan olvasatú, illetve értelmezhetetlen kifejezések után [?] jel található. A szögletes zárójelbe tett három pont olvashatatlan helyet jelöl. A naplóíró által aláhúzással jelölt szövegrészeket dőlt betűkkel írtuk.

A bevezetőhöz és a jegyzetekhez felhasznált fontosabb irodalom

Fenyő István: A polgárosodás eszmevilága útirajzainkban 1848 előtt. In: Két évtized. Magvető, Budapest, 1968. 109-129.

Jánossy Dénes: A Kossuth-emigráció Angliában és Amerikában 1851-1852. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1940.

Jósika Miklós: „Idegen, de szabad hazában”. Szépirodalmi, Budapest, 1988.

Lukács Lajos: Magyar politikai emigráció 1849-1867. Kossuth, Budapest, 1984.

Pándi Pál: Utazások a feudalizmusból a kapitalizmusba. In: „Kísértetjárás” Magyarországon. 1. köt. Magvető, Budapest, 1972. 127-150.

Perczel Miklós: Naplóm az emigrációból II. (Amerikai napló) Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.

Somlyói Tóth Tibor: Diplomácia és emigráció „Kossuthiana”. Magvető, Budapest, 1983.

Várdy Béla: Magyarok az Újvilágban. *Kapu* 1991/10., 1991/12., 1992/1., 1992/2., 1992/3., 1992/5., 1992/7., 1992/8., 1992/9., 1992/10., 1992/11., 1992/12.

László Károly naplója Kossuth amerikai útjáról

1851. Decemb[er] 3dikán

Tudtunkra már 14dik napja lévén Kossuth a tengeren, s azt híve, hogy ma vagy holnap meg fog érkezni: mi, a Mississippin ideérkezett magyarok⁵ kimentünk a vesztegházhoz, (Staten Island nevű szigetre) hol Kossuth egy napot fogand tölteni. Estig vártuk s nem jött meg, - ekkor a nagyobb rész New Yorkba visszajött s mi hat inspectióso⁶ s még Berzenczey Mayhofer és Wagner kinn maradtunk beszállásolva, s vártuk jövetelét a magyar nagy vendégnek. Végre

Decemb. 4dikén

Éjfél után álmunkból riasztottak fel a hírrel, hogy Kossuth megérkezett, felugrottunk, siettünk fogadására nemzetünk kincsének, büszkeségének s megváltójának. A partra érkezve valóban ott láttuk állani Humboldt utazógőzöst, büszkén adta tudtunkra két álgylövessel, hogy a nagy embert meghozta, s éppen már a partra csólnakon szállítja; mire a vesztegház előtti ágyú 31 lövéssel⁷ válaszolt. Kossuth velünk, a partra lépve, érzékenyen kezet szorított, s felvezettük a számára rendelt szállásra, a vesztegház orvosa lakjába.

Kossuthal jött: neje; Pulszky⁸ és neje⁹; Lemmi¹⁰ (olasz); Nagy Péter¹¹; Hájn¹²; Bethlen Gergő ezredes¹³; Ihász alezredes¹⁴; Török százados¹⁵ és a Kossuth hű szolgája, Grezsák József.¹⁶

⁵ Ács Gedeon, Asbóth Sándor, Berzenczey László, Demeter János, Fráter Alajos, Grechenek György, Gyurman Adolf, Házmán Ferenc, Kalapsza János, Kovács Ferenc, Kovács István, László Károly, Lórody (Eischl) Ede, Lülley Manó, Magyar Sándor, Merighi Cézár, Miklósy Ármin, Németh József, Perczel Miklós, Schwarz Károly, Siegel János, Szabó Péter, Szegedi János, Szerényi Antal, Tetzik Vilmos, Vaigly Vilmos, Waagner Gusztáv.

⁶ Napos tiszték. Kutahiában a következők voltak: Bodola Lajos, Fráter Alajos, Kinizsi István, László Károly, Török Lajos, Vaigly Vilmos.

⁷ A 31 állam nevében.

⁸ Pulszky Ferenc (1814-1897) - politikus, író, régész. 1848-ban pénzügyi, később külügyi államtitkár, 1849-ben londoni magyar követ. A fegyverletétel után Angliában él emigrációban, majd elkíséri Kossuthot Amerikába. 1866-ban tér haza.

⁹ Pulszky Ferencné, Theresa Walter (1819-1866) - emigrációs éveiben jelentős sajtótevékenységet fejtett ki a magyar ügy érdekében. Angol lapokba írt és fordított.

¹⁰ Lemmi, Adriano - Mazzini konstantinápolyi ügynöke. Kossuth és Mazzini között közvetít.

¹¹ Nagy Péter - eredetileg tengerészkadét, százados. Kossuth római megbízottja, majd Londonban Pulszky titkára. Kossuthot elkíséri az Egyesült Államokba is.

¹² Hajnik Pál (1800-1864) - 1848-ban képviselő; rendőrfőnök a Batthyány-kormány idején és 1849 májusától a szabadságharc bukásáig. Az emigrációból 1858-ban tér haza, később újra országgyűlési képviselő.

¹³ Bethlen Gergely gróf (1810-1867) - honvéd ezredes, a Kossuth-huszárok egyik szervezője. 1848 júniusától az erdélyi hadsereg lovasságának főparancsnoka. Világosnál leteszi a fegyvert, és emigrál. 1859-től ezredes, 1860-tól tábornok a szárd királyi hadseregben. 1866-tól a poroszországi magyar légio tagja. 1867-ben hazatér.

A helybeli küldöttség röviden üdvözölte Kossuthot e szabad parton. Ezután néhány egyén egyszerű bemutatása után minket, környezőit akart látni; s néhány barátságos, atyai kérdés után távoztunk s őt nyugodni hagytuk.

Decemb. 5dikén

Délben Kossuth és mi, magyarok mind batárokba ülve megindultunk a városban felállított nagy sátor felé, hol Kossuthnak az addressz¹⁷ átadandótták. Indulásunkat 31 ágyúlövés hirdeté a parton. A szigetbeli nemzetőrség egész díszöltönyben - több zenekar játszva a lelkes indulókat, a többek közt Rákóczi, - hosszú vonalban ment a hintók előtt és után. A sátorhoz érve bementünk s Kossuth a számára készített emelvényre tett székre ült. A hurra egyre hangzott. A sátor tetején magyar nemzetiszínű zászló lobogott, (mint szinte a vesztegházi kikötőnél, az orvos háza előtt - nemzeti címerünkkel rajta - s a városban több házakon) a sátor belsejében, az emelvény mögött két amerikai lobogó volt kifeszítve, s három fehér zászló felállítva teleírva jeles és lelkes mondatokkal. A város mayor(mer)je¹⁸ felolvasta Kossuth mellett állva hosszú (már nyomtatott) addressét, mire ez lelkesen válaszolt, az eddig idejötté előtt felőle támasztott rágalmakat hatalmasan megczáfolta.¹⁹ Beszédje közt gyakran szünni nem akaró hurrázások voltak; a Kossuth ellen kikelt Enquirer hírlapot, az osztrák és

¹⁴ Ihász Dániel (1813-1881) - a szabadságharc alatt Kossuth hadsegéde. Világos után emigrál. 1859-ben az itáliai magyar légió parancsnoka. Az emigrációból nem tér haza.

¹⁵ Török Lajos (1813-1870) - honvéd százados. Törökországba menekül, és Kütahyában Kossuth önkéntes kísérői közé áll. Ettől kezdve évekig közvetlen környezetében marad. New Yorkban *To the three Hungarian* (A három magyarhoz) nevű kocsmat nyit Fráter Lajos századossal. 1857-ben hazatér.

¹⁶ Grezsák József - őrmester, Kossuth szolgálja.

¹⁷ Üdvözlő irat (angol).

¹⁸ Polgármester (angol).

¹⁹ Kossuthot - mint már a bevezetőben jeleztük - több párt is megpróbálta felhasználni saját céljaira, leginkább az akkoriban már igen súlyossá váló probléma, a rabszolgaság kérdésében. Kossuth itt egyrészt azokat a vádakát utasítja vissza, amelyek szerint Angliában és az Egyesült Államokban be akar avatkozni valamelyik párt ügyeibe. Másrészt Hodge marseille-i amerikai ügyvivő levelére utalhat, amelyben a magyarokat eléggé kedvezőtlenül festi le. Az ellenszenv oka az volt, hogy Hodge-ot és Longot, a Mississippi kapitányát váratlanul érte Kossuth azon szándéka, hogy előbb Angliába akar utazni. Longnak ugyanis utasítása volt arra nézve, hogy vegyék elejét tüntetések kirobbanásának olyan országokban, amelyekkel az Egyesült Államok barátságos viszonyban állt (Piemont, Franciaország). Tüntetések azonban mindenhol voltak, ahol a Mississippi kikötött. Kossuth Suleau-t, a Bouches du Rhône megye prefektusát és Hodge amerikai konzult kérte meg, hogy tegyék lehetővé számára a francia területen való átutazást, de a belügyminiszter megtagadta ezt a kérést. Hodge vitte meg a hírt Kossuthnak, és otthagya Suleau ez ügyben hozzá intézett levelét. Marseille-ben a kormány döntésére válaszul heves tüntetés kezdődött, Long kapitány Kossuthnál tiltakozott, Kossuth elhagyta a hajót. Suleau még aznap este megvonta a magyarok partraszállási engedélyét. Longnak a magyarok szemrehányóan mondták: „Egyik börtönből a másikba jutottunk”. Kossuth elégtételért a sajtóhoz kívánt fordulni. Dokumentumként Suleau Hodge által nála hagyott levelét is mellékelte. Ez azonban a *Le Peuple*-ben, a szélsőséges radikálisok lapjában jelent meg. A lapot a hatóságok elkobozták, Suleau pedig magához kérte Hodge-ot, magyarázatot követelve. Hodge levélben panaszkolt el Longnak az eseményeket, azt állítva, hogy a magyar menekvők és Kossuth az ő személyét, valamint az amerikai lobogót is kompromittálták. Kossuth barátságos magyarázó levelet írt Hodge-nak, de kitartott szándéka mellett, hogy Gibraltárban elhagyja a hajót.

muszka monarchát pedig kibőgték. Ezután helybeli németiség is átadta addressét, melynek befejező azon mondatára, „moriatur pro tribuno plebis Ludovico Kossuth”²⁰ ezt jegyezte meg Kossuth, hogy haljanak meg a szabadságért és ne őérette.

Ezután jelen voltak nagyobbbrészt elötte elmenve, vele kezét fogtak. Miután hintóba ültünk s a sziget nagy részét a menet megkerülve naplementekor a szállásra visszamentünk, s at[öbbször]

Dec. 6.dikán d.e. 11 órakor

Ágyúlövések jelenték, hogy a gőzös, és New York-i küldöttség megérkezett Kossuthért. Kevés idő múlva Kossuth és mi magyarok sok islandikkal együtt felmentünk a gőzösre. Ágyúdörgés és a Rákóczi-induló harsogtatása közt megindult New York felé. Midőn az öbölbeni szigeten levő kerek erősség mellett haladt hajónk, 31 ágyúlövessel üdvözlött, (31 szab[ad] status nevében) mi hajónkról viszonzottatott. A brooklyni parthosszant haladva a partról ismét ágyúdörgések köszönték Kossuthot, mit hajónk viszonzott. A status hajógyáránál haladva egy vitorlás fregatt 31 ágyúlövessel üdvölgött, mit hajónk viszonzott, a status-hajók vitorlarúdjai s kötélletrái tele voltak hurrázó matrózokkal. Visszajövet a New York-i parthosszant haladva a temérdek hajók s gyarak lobogóikat mind felhúzza midőn előttök elhaladtunk gőzsíppal süvöltöttek, harangoztak s hurráztak, mit hajónk szinte harangozással s ágyúzással viszonzott. A mellettünk elhaladt gőzőskompek gőzzel süvöltöttek és harangoztak. A Castle Gardenhez érve hajónk ágyúzott s a Rákóczit és Marseille-it harsogtatta. Végre az apály miatt mintegy 1/2 órát várakoztunk, nem állhatván nagy hajónk a kijáró hídig, pótlékhidat nyújtottak be s Kossuth egészen feketében, (fényes, feketegombos, egyszerű attilában, Kossuth kalapban, fekete tollal) karddal oldalán s mi környezői, aranyos díszruhában, kardosan, Kossuthné félgász, egyszerű ruhában, hajónkon s a parton zsúfolva álló néptömeg s felállított nemzetőrség roppant hurrázása közt partra szálltunk, s a tolongó néptömeg közt négyen a színház alakú teremben készített emeltebb helyre jutottunk. A küldöttség röviden üdvözlé a kormányzót, mire ő elkezdett válaszolni, de a kíváncsi nép egyre toluván a karzaton folytonos nagy kopogást és zajt még a policia sem levén képes megszüntetni, mintsem, hogy melle rontása mellett is hijában beszéljen, kinyilatkoztatta, hogy beszélni nem fog, hanem beszédét a holnap reggeli hírlapok fogják közölni, s a házból kiment. Kívül a számára ott álló fekete lóra ült (s mi is lóra ültünk) s a New York-i nemzetőrséget, (mely körülbelül 20.000) mely ott a sétatérén volt felállítva megsejmelte, kik örömkben csákójokat szuronyjok hegyére tették s magosra tartva csóválták, feldobálták s hurráztak. A szemle után a kormányzó 3 városi fő személlyel egy 6 pejlovas nyitott hintóba ült, s az egész nemzetőrség, minden csapat zenészei lelkesítő marschokat játszva előrementek, utánok a Kossuth hintaja ezután mi magyarok lóháton, utánunk egy hintón Kossuthné, Pulszky, Pulszkyné s ezután számtalan hintók s utánok a New Yorkban tartózkodó magyarok nemzeti színű csinos zászlóval (egyik oldalán amerikai címerrel s angol felirattal, a másikon Magyarhon címérével, magyar felirattal, igazság, egyenlőség, szabadság). A sétatér kapuja felett magyar nemzetiszínű nagy diadalív volt felállítva a város címérével. Délután 2 óra fele megindult a menet a Broadway nevű főútszán fel. Hogy azon legkevesebb 300.000 nép, mely Kossuthot akarta látni, hogy volt az utszákon elhelyezkedve, s azt a szívből eredt örömkítőrést, mellyel Kossuthot fogadták, csak látni, de leírni nem lehet. Az falak alig látszottak az amerikai és magyar lobogóktól s magyar színneli felcizfrázattól. Az utszán keresztülhúzott zsinegről több helyen Kossuthra vonatkozó üdvözlések s ábrázolatok voltak, írva s rajzolva, lehetett látni néhol, „éljen Kossuth” máshol „Isten hozta”. Látni lehetett sok helyen a házak falára feszített az osztrákot s muszkát gúnyoló, Kossuthot dicsőítő

²⁰ „Életünket a nép képviselőjéért, Kossuth Lajosért” (latin).

ábrázolatokat. Szembetűnő volt, hogy mind rajzban, mind zászlókkal több helyen volt ábrázolva az angol, amerikai, magyar és török egyesülése, nevezetesen a Városház előtt s az Irwing Házon. Az ablakok, erkélyek, párkányok s háztetők zsúfolva voltak a legcsinosabb néppel, kik midőn Kossuth előttök haladt hurráztak, kendőket vagy magyar zászlócskákat csóváltak, örömben szinte leugrottak. Minden utsza, melyen Kossuth menendett, oly szorosan tömve volt, hogy az egy öszveforradt tömegnek látszott. Kossuth hintájába mindenfelől virágkoszorúk s bokréták szállottak. A többek közt pedig a tömegből egy egészen magyar nemzeti színbe öltözött, mintegy 10 éves leánykát vittek hintájához, aki neki egy kis beszéd után egy gyümölcscsel rakott kosarkát adott át, azután Kossuth megcsókolta s visszavitetett. A hurrázás egy perczig sem szűnt meg. A nemzetőrség eleje a Városházhoz érven, megállott az egész vonal. Kormányzó és mi, környezői a Városház elibe mentünk. Délután ötödfél órakor a Városház elibe értünk. A Városháza középrúdján magyar lobogó a két szélsőn amerikai lobogott. A tér két kapuja felett magyar színű nagy diadalívek voltak emelve. A Városház előtt leszállván a kormányzó hintájából a számára állított nemzeti szín tetejű emelvényre állott fel, s mi vele szemközt lóháton sorban. Ezután a nemzetőri csapatok léptettek el előtte, mi majd egy óráig tartott. Ezután a hintók vonultak, s végre elibe állott egy 8 szürke lovas, szép omnibus párosával fogva a lovak, hogy abban szállására vigyék; de a szállása csak a szomszédságban lévén - az „Irwing House” című elsőrangú roppant vendéglő -, nem ült bele, hanem gyalog ment oda, hatodfél órakor.

Ezen estve 10 órakor a helybeli németek több száz fáklya világánál zenével szállása elibe jöttek s küldöttségük által üdvözlék, s Kossuth hozzájuk röviden szólván, továbbvonultak. Még akkor estve a Kormányzó tudunkra adta további kötelességünket. Meghagyá nevezetesen nekem, hogy minden nevére érkező levelek közvetlen az én kezembe adassanak, azokból az európaikat feltöretlen adjam be neki, a többit mind nyissam fel, tartalmokat írjam ki egy protocollumba²¹, a titkosokat külön, s azon regestrumot²² mutassam be neki reggelenként. Minden levelek, a titkosak is, nálam fognak állani. Ezen elfoglaltatásom következtében az inspectionalis szolgálatot tovább nem vihetvén, helyembe odaállott Németh József.²³

Ezután kezdődött a nyugtalan élete a kormányzónak, mindenfelől jöttek a magány-, városi-, testületi-, statusi üdvözlések, küldöttségek, s meghívások, mit csak előszámlálni is sok volna. Ennél fogva csak azt említem meg, hogy

Decemb. 11dikén

Estve a város az Irwing Házban egy nagy vendégséget rendezett, melybe Kossuth 16. od magával volt hivatalos (Kossuth által megnevezettekkel).

A terem egészen nemzeti színünkkal volt ékesítve, a középcsillárookban gáz-, a falon függőkben pedig veres, fehér és zöld milly-gyertyák[?] égtek. A Kossuthnak kitűzött hely mögött látszott a egyesülési jel, a négy nemzet zászlója (szélről az angol, balról a török, ezek közt két amerikai között a magyar). Hat asztalnál ült mintegy 400 személy (mind férfi). Az ételek közt említést érdemelnek a czukor díszművek, melyek ezek voltak:

²¹ Jegyzőkönyv (latin).

²² Kivonatolt lista (latin).

²³ Németh József - százados, 1849-ben Kütahyába, majd Amerikába emigrál. Részt vesz a polgárháborúban, a Benton-huszárok ezredese.

1. A szabadság monumentuma, rajta Kossuth szobra.
2. Győzelmi ív, a Szabadság hőisével.
3. Haynau fogadtatása a londoni serházban (ez igen megtapsoltatott). (Igen jól volt ábrázolva, miként tépik s ütik Haynaut a serházi munkások.)²⁴
4. Mississippi fregátt a hullámokon.
5. Edények átlátszó virágokkal töltve.
6. Washington lovasszobra.
7. Arnold²⁵ és Görgey otthon. (Ez által ki volt ábrázolva azon két személynek pokolban, lángok közt az ördögök általi kínoztatása)
8. A Szabadság hőse
9. Warrior²⁶ emlékoszlópa.
10. Macaroon²⁷ pyramisa.
11. Magyar huszár.
12. Az egyesülés jelképe.
13. Az öröm forrása. Mind igazi remekművek.

Az ebéd kezdődött 6 órakor. - Ebéd végével Edmonds tanácsnok²⁸ igen megtapsolt beszédet tartott a kormányzóhoz, mire a kormányzó mintegy 2 óráig tartó beszédben felvilágosította őket ügyünkről, állásunkról s az ő állásukról a non interventionális törvény²⁹ tekintetéből, s értésükre adta, hogy nem beszédeket tartani jött ő ide, hanem szabadságunk kivívhatására pénzsegélyért, mondván, „hogy ő maga személyére bárha semmije sincs, semmit sem kér, semmit el nem fogad, de hazájának, nemzetének felsegállítására háztól házra koldulni sem szégyenl.” Utána sokan lelkesen s tüzesen beszéltek (kivéve a magyar ügy ellen irkáló lap - Enquirer³⁰ - szerkesztőjét, kit erőlködése dacára sem hallgatott ki a közönség, s tüstént eltávozott), de legfontosabb beszédet tartott egy öreg úr, ki egy névtelen levélben mindjárt 1000 dollárt ajánlott a magyar ügyre, mondván, „úgy hiszem, hogy a sok szép beszéd közt én tartottam Kossuth után a legszebbet; egyébiránt nem leszek irigy arra, aki nálamnál még szebbet tart”. Utoljára az egyesült statusi indusok küldöttje³¹ beszélt lelkesen Kossuthhoz. (Öltözete volt fekete pantalon, fekete frakk, jobb oldalán a bal válláról gyönggyel kivart szalagon lógott egy gyönggyel kivarrt tarisznya; a jobb válláról keresztbe egy arasz széles, gyönggyel kivarrt sál, s mindezek egy veres selyemövvel a derekához voltak kötve, melynek végei gyönggyel ékesített rojtokban lógtak le térdéig. Mindkét karja és keze szárára háromujjnyi széles sima ezüst karika volt csatolva, nyakszirtig érő sima, fekete körhaja volt, termete magas, testes, tekintete férfias, bátor, arcszíné kissé barnás.)

²⁴ Haynau nagy sajtóvisszhangot kiváltott afférja a Parkins-féle sörgyárban, ahol - mintegy az utazásai során elszenvedett zaklatások ráadásaként - a munkások tettleg is bántalmazták.

²⁵ Arnold, Benedict (1741-1801) - árulása miatt gyűlölt amerikai tábornok a függetlenségi háborúban.

²⁶ Valószínűleg Joseph Warren tábornokról, a függetlenségi háború egyik vezetőjéről van szó, akit 1775. június 17-én öltek meg a Bunker Hill-en.

²⁷ Macaroon (?)

²⁸ Edmonds, John W. (1799-1874) - bíró, a New York-i magyar végrehajtóbizottság tagja.

²⁹ Be nem avatkozási.

³⁰ A New York Enquirer című lap.

³¹ Copway, George - az Ojibbeway törzs főnöke.

Éjfél után mintegy 2 órakor szétoszlottunk.

Nem leírni, de csak előszámlálni is csak ki győzné azt a sok meeting (méting)et, (gyűlés), mely New Yorkban létünk alatt tartatott, vagy csak azt is, melyben Kossuth jelen volt. Volt Kossuth (Brooklynban) a protestáns papokéban, ügyvédekéban, a hölgyekéban s a nemzetőrökéban, sat. Ezen utolsó tartatott a Castle Gardenben. Jelen volt New York-i 5000 nemzetőrség, mind egész pompa egyenruhában, zászlókkal s bandákkal. A színház kinézésű kerek teremben a színpad elején állott egy kis asztal, emögött egy pamlagon ült Kossuth, a város mayor-ja s General Sandford. Ezutáni sor széken ültünk mi, a kormányzó környezői, mint a kormányzó, úgy mi is mind kardosan. Utánunk több székeken nők, főtisztek és czivilek. A város mayor-ja bemutatá a közönségnek Kossuthot, Magyarország kormányzóját, mire roppant erős és hosszú hurrázás történt, csákók, kendők s zászlók csóváltattak, s a mintegy 40 személyes banda Rákóczit játszotta.

Ezután General Sandford bemutatván a kormányzónak a 2k generált, Hallt s a négy ezredest; ezek sorban csapatjaikat felállítván bemutatták a kormányzónak.

General Sandford felolvasá a Nemzetőrség addressét, mire a kormányzó, mint katona katonákhoz, egyszerűen válaszolt. Egy óránál tovább tartott beszédében sokszor kaczagásra, sokszor rettenetes tapsra s hurrázásra gerjeszté a közönséget.

Nevezetes ezen meetingben az, hogy Kossuth úgy tüntette fel magát, mint Magyarország katonai főparancsnoka, mint a leendő szabadsági harc fővezére, előbajnoka.³²

Végre General Sandford, a magyar ügy pártolása tekintetéből hozott jeles határozatokat olvasott fel, melynek pontjai együl-egyig közakarattal elfogadtattak.

Egy százados századja nevében mindjárt 1000 dollárt ajánlott.

Mielőtt tovább mennék, itt le kellene írnom New Yorkot; de hogy kezdjek én - ki elfoglaltatásom miatt keveset néztem New Yorkban - egy oly város leírásába, melynek megismertetésére 3 ujjnyi vastag könyv kevés volna. Én hát felhagyva ezen szándékkal átaljában csak annyit mondok:

New York igen kedvező helyen fekszik, egy szigeten a Hudson nagy folyó és egy tengerág közt, árbóczyerdővel környezve. Utczái rendesek, egyenesek, két oldalt fákkal ültetve, szélesek, czélszerűen kövezettek, de nem igen tiszták, épületjei az itteni gyenge télhez alkalmazva vékony falúak, (többnyire a földszinti rész vasoszlopokra építve), 2-6 emeletesek, tartósságuk csak egy emberéletre számítva; falai az utszára mind vörös téglából vagy faragott kövekből vannak, vakolatlanok; a házak mondhatni mind udvar nélküliek. Az utszára nyíló ajtótól kezdve minden folyosó és szoba fűtetik. Tűz mindennap van kétszer-háromszor, s a városház tornyában nagy harang kondítása száma tudatja a lakosokkal s tűzoltókkal, hogy a tűz melyik részében van a városnak, mire a lakosság nem is figyelmez, csak a tűzoltók futnak oda gépeikkel s néhány percz alatt a legdühösebb égést eloltják. Ha talán egynél több ház égne le, van akkor a tűzoltóknak leczke a hírlapokban. Angol hidegvérüknél s a tűzoltókban bizonalmnál fogva nyugodtan nézi a lakos ablakából, mint ég szomszédja, s míg az ő fala nem melegszik, ki sem mozdul. - Mint a kikötőben, mint az utszákon roppant mozgalom mutatja, hogy e nép kereskedő és művész, nem lehet itt az utcán látni unaloműzésül, látási vagy láttatási czélból sétáló cifra népet, egyszerű ruhákban nyüzsög a nép az utcákon, inkább futva, mint sietve, csak üzletének, csak a pénznek élve, csak azért mozogva.

³² Kossuth az 1851. szeptember 27-én kiadott Marseille-i kiáltványában kijelentette, hogy: „A nemzet engem választott kormányzónak; - én hát rendelkezni, parancsolni fogok kötőformák bilincse nélkül”. Ezzel többek között Teleki és Klapka tőle való eltávolodását váltotta ki.

Az amerikai nép általjában annyira buzgó vallásos, hogy vasárnapon minden üzlettel felhagy, minden boltok, hivatalok, kávéházak, korcsmák, színházak, s bálók bezárvák, csak a templomok nyitvák, hova tódul a nép s késő estve gázvilágnál tartatnak a legnépesebb isteni tiszteletek. Templomból aki csak mehet, el nem marad. New Yorkban egy kis kivétel van e tekintetben, mert itt a német rész a maga házában vasárnap is zongoráz, mulatságot ad, sőt nyilvános hangversenyt, s korcsmákba is megy, s amennyire a korcsmáros engedi, mulat. De még itt is az utczákon - hol hétköznapon az egymást érő, vágató omnibus miatt egyik oldalról a másikra alig lehet átfutni -, vasárnap nem látni egyebet, mint templomokba menő egylovas, könnyű kocsicskákat. - Nincs ház, amelyben Biblia ne volna s szorgalmasan ne olvastatnék. A vendégfogadókban rendesen minden szobában tartatik egy, mint múlhatlanul szükséges bútor sat. A munkát az amerikai, bármily gazdag, nemhogy szégyenlené, hanem büszke rá. Selyemruhás, bársonykalapos hölgyeket látni koffert, terhet vinni az utcán, s több nagy házzal bíró gazdagokat seperni házuk elejét; s éppen ezért az oly embert, aki az ilyeneket szégyenli, aki munka nélkül akar élni, lenézi, megveti. Bolt feltörés ritkán történik, lopás ritkaság, policia szemes öröködése miatt. Hanem az árverési boltoktól őrizkedj, mert ott megcsálnak.

New Yorkban több nagyszerű fogadók közt talán első helyet érdemel - nem nagyságra nézve, mert nálánál nagyobb az „Astor House”, hanem csinoságára, elrendezésére nézve - az „Irwing House”, hol Kossuth és a velejött magyarok szállva voltak. Ez megérdemli a fogadói intézet nevet. Van benne 370 vendégszoba, ezeken kívül roppant ebédlőterem, gazdagon bútorozott társalgószobák, számtalan cselédszobák, mosó-, vasaló-, mangorló-, tálalóterem sat. sat., öszvesen több mint 500. Van az épületben fürdőház, borbélyműhely, gyógyszerár és kávéház. A földszint levő hivatalban a legnagyobb rend s pontosság van. Tudva itt, hogy melyik szobába ki lakik. Akármelyik szobában vagy társalgóteremben billentessék meg a csengetőgomb, a hivatalszobában egy csengettyű hangzik, s egy nagy, rámába foglalt táblán előugrott illető szám mutatja, hogy hol történt a csengetés, s az ott sorban ülő fekete inasok közül egy tüstént odaküldetik. A mosásba adott ruhát a vendég 6-8 óra múlva tisztán visszakapja sat. Szóval a tisztaság, rend, pontosság a legmagosabb fokon áll.

Az amerikai népről általjában megjegyzendő, hogy ő csak a fegyverek, s gépek feltalálásán s tökéletesítésén töri a fejét, nagyszerű gyárakat állít, apró kézművekre sem pénzét, sem idejét nem vesztegeti. A munkabér itt roppant nagy lévén egy legénynek heti bére 3-20 dollár, az általok készített kézművek az európaiakkal a versenyt ki nem állják. Finomabb papír, keztyű s általjában minden galanteri³³ és fényűzési czikkek Európából jönnek.

Dec. 23dikán éjjél előtt kevéssel

New Yorkból gőzskompon a méltóságos Hudson folyón New Jersey városába átröpülván Kossuth s vele Henningson (ezelőtt hol Thompson, hol Hamilton)³⁴ Nagy Péter, Hájník Pál, Berzenczey³⁵, Spacsek³⁶ orvos és én; az indóházbeli munkások által hurrával fogadtatott. A velünk renden kívül induló kocsiba beülván éjjélkor elindultunk. Velünk idegen kevés jött, hanem az útban eső állomásokon megállván kocsink vízbevétel végett, mindenütt egy hosszú

³³ Galanterie (francia) - díszműáru, ajándéktárgy.

³⁴ Henningsen, Charles Frederic (1815-?) - brit publicista, a Daily News levelezője, Kossuth bizalmasa.

³⁵ Berzenczey László (1820-1884) - a szabadságharc idején Erdély polgári főbiztosa. Az emigrációban Kossuthal megy Amerikába, beutazza az egész világot, majd 1854-ben a krími háborúban vesz részt. Ausztriai internálás után 1867-ben tér haza. 1873-ban a magyarok őshazájának felkutatására indul.

³⁶ Szpaczek Ludwik (?-1859) - a szabadságharc alatt a lengyel légió főorvosa. A lengyel légióval kerül Törökországba, Kütahyában Kossuth orvosa. 1851-ben New Yorkban telepedik meg.

processio³⁷ ment kocsinkon végig Kossuthot látni vágyó, s ha lehet vele kezét szorítandó. Hideg volt, a hó csikorgott. 3-4 óra közt Philadelphiába értünk; New Yorktól 87 ang[ol] m[érföld], Philadelphia lakosa száma 400.000-et halad; s az „United States” hotelba beszállásoltattunk, hol a szűk, hideg, setét folyosók, szűk, hideg, setét szegényül bútorozott szobák, késő rendetlen szolgálat sat. akaratlanul visszaemlékeztetett bennünket a kedves Irwing House-ra.

Dec. 24dikén

délelőtt 11 óra tájban Kossuthot hintóba ültették s előtte egy csapat lovasság s utána is egy csapat huszár menve a processio megindult, a huszárok után mentek hintókban Kossuthné, Pulszkyné, Németh, Kalapsza³⁸, Grechenek³⁹ és Kossuth szolgálja Grezsák előrejöttek Philadelphiába, a Kossuth környezete s a tanácsnokok. Útközben a gyalogság is csatlakozott a menethez s midőn az útban esett sétaterekhez ért Kossuth, ott számtalan ágyúlövessel fogadtatott, így járták be a különféle lobogókkal, magyar színekkel ékesített utcákat zeneszóval, roppant hurrázás közt, az ablakok gyönyörű hölgyfejecskékkel tömve voltak, honnan számtalan koszorúk, virágfüzerek s csókrok röpültek Kossuthra. Lehetett azonban látni számtalan tisztet állani az utcán, ki nem ujjongott, hanem mikor Kossuth előtt haladt tisztelettel hajlott meg előtte, számtalan nőket, kik könnyező szemekkel intettek üdvözt Kossuthnak némán, de belső örömmel. Ezek quackerek⁴⁰ voltak, komoly becsületes quackerek, kik itt igen nagy számmal vannak, akik, mint ők mondják nem lármáznak, hanem tenni fognak. A jelen volt népszámot tehetni mintegy 150.000-re. A katonaság egy téren a kormányzó előtt ellépdelt. Végre a Városházánál azon csarnokban, hol az amerikai függetlenség kimondatott⁴¹ az adresse Kossuthnak átadatott, mire ő röviden válaszolt s azután az utcán álló néphez az erkélyről egypár szót szólott.

Estve a philadelphiai corporatio⁴² Kossuth fogadására a mi hotelünkben ebédet adott, de amelybe Kossuth mutatkozó láza miatt nem jöhetett elébb mint a végére. Bejöttkor nagy tapsviharral fogadtatott. Kezében hozta azon ezüstből készített keresztalakú, gyönyörű medaille-t (közepében Washington kis arcképével s egy fürt hajával) és hozzá egy kis zacskót pénzzel, melyet neki egy legrégebben fennálló katonaszázad kapitánya századja nevében nekiadott. Bemutatta őt a közönségnek a város mayor-je, mire szünni nem akaró hurrázás és tapsvihar kezdődött. Rövid beszédjében Kossuth bocsánatot kért elmaradásáért, bocsánatot azért, hogy most hozzájuk nem beszélhet gyengesége miatt, de ígérte, hogy holnapután adandott alkalommal beszélni fog nekik bővebben. Bemutatta becses ajándokát és minden beszéde nagy tetszéssel fogadtatott.

³⁷ Felvonulás (latin).

³⁸ Kalapsza János - honvédhuszár százados, Sumla majd Kütahya után Amerikában, Bostonban telepedik le, ahol megnyitja Amerika első női lovaglósiskoláját.

³⁹ Grechenek György (1825-1862) - honvéd hadnagy, az Egyesült Államokban New York Állam csatornahálózatának kiépítésében vesz részt. A polgárháborúban az északiak 72. önkéntes gyalogezredének kapitánya, 1862-ben megsebesül és meghal.

⁴⁰ Szigorú erkölcsi szabályokat követő, papság és szertartások nélkül élő, a 17. században Angliában keletkezett protestáns felekezet.

⁴¹ Az Independence Hall.

⁴² Társaság, testület (latin).

Ő nyugodni ment s együtt maradtunk éjfélig, hallgattuk a sok lelkes szónoklatot, melyeknek értelme többnyire oda ment ki: hogy ők üdvözlik, bámulják Kossuthot, mint rendkívüli egyént, a hazafiság páratlan előbajnokát, készek a magyar ügyet pénzzel is segíteni, de a háborúba keveredéstől félnek. S ha 2-3 szónok beszédjéből kellene ítéletet hozni, azt mondanám, hogy Philadelphiától nem várhatunk sokat.

Dec. 25kén

Karácson első napja volna, de ezt a városban nem venni észre, mert sem a presbyteriánusok, sem a quackerek nem tartják, a templomok zárva, a boltok s raktárok nyitva.⁴³

A kormányzóné ma kapott egy quackernőtől a magyar ügyre 300 dollárt azon meghagyással, hogy azon fegyvert ne vegyenek, hanem a harcban megsebesülendettek apolására fordíttassék.

Egyébiránt már New Yorkban figyelmeztették Kossuthot arra, hogy Philadelphiában háborúra ne agitáljon, mert itt a város nagy része quacker, s azoknak vallási borzadályok van a háborútól.

Ugyanezen este 9 1/2 órakor a helybeli németek roppant nagyszerű fáklyás-zenét, demonstratiót csináltak Kossuthnak. Mintegy 5-600 fáklya s számtalan illumináció⁴⁴ világánál állott Kossuth szállása előtt (United States Hotel) több ezer nép óra hosszat a zord téli idő dacára időnként zenézve s németül dalolva. Kossuthot láz borzongatta s ágyban volt. A küldöttség felment hozzá, az adreszt átadta, mire tőle szó-választ kapott. A nép már nyugtalankodott s Kossuthot kívánta, mire a küldöttség egy tagja jelenti nekik, hogy Kossuth betegen fekszik, s Hájnik Kossuth nevében megköszönte nekik a megtisztelést. Mire a szemközti középület lépcsőzetén felállított óriási kép előtt (a dynastia letapodása a Szabadság istennője által), a három színű bengáli tűz⁴⁵ elgyújtott, s ezután a nép csendesen hazaoszlott.

Dec. 26k

Este 6 órakor a polgárok által rendezett nagy vendégségbe mentünk a „Musical fund Hall”-ba. A terem egyszerű, de csinos volt, a felső végén eső zenekarzat különféle lobogókkal volt ékesítve, főszerepet játszott közöttük a magyar és amerikai. A teremben mintegy 500 személyre volt terítve. A felső végén emelt helyen keresztben fekvő asztalnál ült Kossuth, néhány amerikai nevezetes polgári egyén és mi, Kossuth környezői. A zenekar több szép darabok közt játszotta a Rákóczit és Marseillaise-t, melynek utolját a közönség is lelkesülteben megnyomta.

Evés után Kossuth remek beszédjében feltárta előtök keblét, megismertette velök a magyar ügyet, Európa jelen állását, megmondta nyíltan, hogy mit óhajt, mit reményl, mit igényel Amerikától a magyar ügyre nézve⁴⁶. Mind az előtte szólott, helyettes volt presidens⁴⁷, mint ezen gyűlés elnöke, mind az utána felállottak lelkes szónoklattal ügyünk mellett nyilatkoztak s

⁴³ A protestáns vallású amerikaiak ünnepei: vasárnap, július 4-e, a függetlenség kinyilatkoztatásának napja, és a hálaadás napja, amelynek időpontját az elnök évente állapítja meg.

⁴⁴ Épületek és utcák kivilágítása valamely ünnep alkalmából.

⁴⁵ Lángszínező sókat, éghető anyagokat és oxidálószeret tartalmazó, színes fénnyel égő porkeverék tűzijátékokhoz.

⁴⁶ Kossuth az Amerikai Egyesült Államoktól benemavatózási politikájának feladását kérte Magyarországgal kapcsolatban, és anyagi segítséget is várt.

⁴⁷ Dallas, George M.

vége a harrisburgi határozatokat⁴⁸ (az intervenció meg nem engedése, Magyarország függetlensége s Kossuth kormányzósága elismerése és segélyadás) egy szívvel, szájjal, kitörő örömmel elfogadta azt. Átaljában az egész gyűlésben a legszebb rend s a legszebb szellem volt, a beszélőket kihallgatták s roppant tapssal, dörömbözéssel, hurrázással, kendő- s kalapcsóválással helyeselték. Kivéve egyet, ki Kossuth ellen kezdvén beszélni, a közönség által leültetett helyére, ő nyugtalankodván, lármázván a police által karonfogva kivittetett. Éjfél után 1 1/2 órakor hazamentünk.

Dec. 27

Dél előtt 9 1/2 órakor a vaspályán Baltimore felé indultunk. A nagy Susquehanna folyón gőzöskompon, arasznyi vastag jégtorlatokkal küzdve, átkelve, utunkat ismét vaspályán folytattuk s d.u. 3 1/2 órakor Baltimore-ban voltunk. (Baltimore Philadelphiától 97. an.m.f., Baltimore lakosa száma 180 ezeret halad) Megérkeztünket két ágyúlövés jelenté. Kossuth, s mi a küldöttséggel s városi főszemélyekkel hintókba ültünk. Kossuth hintaja előtt és után menve a polgári katonaság s azután a mi hintóink, a menet megindult zeneszóval a lobogókkal s ábrázolatokkal díszített hosszú utczákon, a két oldalt végig felállott különféle ornatusú⁴⁹ jótékony polgári egyesületek tisztelő sorai közt. Az utcák és ablakok tömvék voltak ujjongó kendőt s zászlócskákat lobogtató néppel. A hideg daczára is fényes volt Kossuth fogadtatása. Beszállásoltattunk a „Eutaw House”-ba. Estve 7 1/2 órakor egy középületbe nagy népgyűlésbe mentünk. Az épület még nincs egészen készen. A tereme roppant nagy, iszonyú hosszú, körül karzattal. Nők és férfiak ezren felül lehettek. A hallgatók mind állottak s a beszéd hallhatása végett a szónoki emelvényhez a terem vége felé tolakodtak, ami miatt szünteleni tolongás, csoszogás, zsibongás, zajgás volt, rendet tartani nem lehetett. Kossuth rövid, rögtönzött beszédjében üdvözölte a baltimore-i polgárságot. Lerajzoló Magyarországon a nép- és vallásszabadság jelen állását, s példaképp megemlíti nekik a Philadelphiában elfogadott Harrisburgi határozatokat, mit ők is kitörő lármával elfogadtak. Három-négy szónok Kossuth után végezvén beszédét, 10 órakor hazamentünk.

Baltimore, mint szinte Philadelphia, épületeire s utcáira nézve éppen úgy néz ki, mint New York, csakhogy házai átaljában apróbbak.

Éjfélkor nagyszerű fáklyászenét adtak a helybeli németek. Addressöket átadá küldöttségük Kossuthnak, mire ő a népnek az erkélyről válaszolt németül s angolul.

Míg itt voltunk, két nap a város oly csendes volt, mintha Kossuth nem is lett volna benne. Tisztelegtek a többek közt Kossuthnál a zsidó küldöttség és a protestáns papok. Némely catholicus papok is vágytak beszélni Kossuthhal, de titkon, mert mint mondták, félnek, hogy hallgatóik megtudván, agyonverik.

⁴⁸ Az 1851. december 22-én Harrisburgban hozott határozat szerint elismerték, hogy (1) Magyarországnak joga van a függetlenségre; (2) Kossuth joggal tekinti magát az ország törvényes kormányzójának; (3) kimondták, hogy Magyarország önrendelkezési jogának orosz vagy osztrák részről való újbóli megsértését nem fogják többé közömbösen tudomásul venni (intervenciós elv); (4) megfogalmazták Magyarország anyagi támogatásának szándékát. Ezeket a határozatokat hivatalosan nem ismerték el.

⁴⁹ Díszruha (latin).

A r. catholicus papság s oktatásuk után hallgatóik itt is olyan türelmetlen vakbuzgók s a világosság és szabadság ellenségei, mint az Új-Világban. Nem pártolják Kossuthot, mert mint ők mondják Mazzininek barátja, ez pedig a pápa ellensége sat.⁵⁰

Ellenségei Kossuthnak az itteni írlandok, mert pápisták, részint mert bosszankodnak azért, hogy Kossuth Angliának (szerintük az ő elnyomójoknak) hízeleg, azt nagynak nevezvén, és hogy őket az elnyomott népek közé nem sorozza.⁵¹

No de Krisztusnak is voltak ellenségei, mégis győzött tudománya.

Dec. 30kán

Reggel 8 1/2 órakor Baltimore-ból a vaspályán megindultunk, s a 40 angol mértföldre eső Washingtonba értünk d.e. 10 1/2 órakor, s a pompás, nagyszerű „Browns Hotel”-be szállásoltattunk. A hotelen felül lobogott középen az amerikai lobogó, az 1ő emeleti erkélyen középen a magyar és török, két végén az olasz és német lobogó. Minden nagy néptolongság és lármá s pompa nélkül, hintókon jöttünk be csendesen a szállásra, mint akármi közönséges utas.

Még eznap estve 10 órakor a helybeli németek fáklyászenével s dallal tisztelegtek a kormányzó szállása előtt. Az egész nem is közelítette meg a philadelphiait és baltimore-it. A kormányzó rövid angol beszédben köszönte meg nekik a tisztelegést.

Decemb. 31.dikén

Délben a kormányzó és környezete Webster Daniel⁵² által bevezettettünk a presidenthez⁵³, Fillmore-hoz⁵⁴. A kormányzó üdvözölte az elnököt, mire az röviden, jelentéktelenül válaszolt. Az ezutáni rövid társalgás közben az elnök oly járatlanságot, oly tudatlanságot mutató kérdéseket intézett kormányzóhoz Magyarországra nézve, hogy ily járatlanság a külföld ismeretében szégyenére válnék nálunk egy tanuló ifjúnak.⁵⁵ Hogy várhatta volna aztán az ember Magyarország pártfogását ily statusférfitől, (s az amerikaiak nagyobb részét ilyenek voltak idejöttünkig) aki előtt Magyarország terra incognita?!⁵⁶

⁵⁰ A viszonylag kis létszámú, de szervezettsége miatt jelentős erőt képviselő katolikus egyházzal Kossuth és az emigráció vezetői végig polémiában voltak. Az ellentétek oka nem annyira vallási ellenszenv volt, hanem inkább a katolikus egyház hagyományos álláspontja a mindenkor fennálló rend támogatásáról. Bár a katolikus sajtóban olyan állítások is elhangzottak, hogy a magyar forradalmat protestánsok vezették, és a katolikus papságot üldözték, de ezt a vádat könnyű volt visszautasítani.

⁵¹ Az írek magyarokkal szembeni ellenséges magatartásának oka nem annyira katolikus vallásuk, mint Anglia iránti gyűlöletük volt. Márpedig Kossuth amerikai útjának egyik célja egy angol-amerikai szövetség létrehozása volt, bár ennek realitása igen csekély volt. Az írek attól is tartottak, hogy a magyar ügy háttérbe szorítja az ír kérdés körüli vitát.

⁵² Webster, Daniel (1782-1852) - massachusetts-i szenátor, külügyi államtitkár.

⁵³ Elnök (angol).

⁵⁴ Fillmore, Millard (1800-1874) - az Egyesült Államok 13. elnöke. 1852-ben az elnökválasztási kampány előtt visszalép.

⁵⁵ Kossuth bemutatásának módjára Fillmore elnöknek külön kikötései voltak. Ha Kossuth egyszerű udvariassági látogatást kíván tenni, akkor fogadja, de ha politikai célokra kívánja felhasználni látogatását, akkor erre nincs mód. Kossuth egy gondosan kidolgozott szónoki remekművet olvasott fel, amelyben az Unió magyar ügyekbe avatkozását sürgette. Fillmore udvariassági látogatást várva másféle beszéddel készült, ezért rögtönöznie kellett. A beavatkozást egyébként elutasította.

⁵⁶ Ismeretlen terület (latin).

Kossuth Lajos kormányzó környezete

New York Dec. 22

civilek	katonák
xPulszky Ferencz	xBethlen Gergely
xBerzenczey László	Ihász Dani
xNagy Péter	Asbóth Sándor ⁵⁷
xHajnik Pál	Bíró Ede ⁵⁸
Lemmi(olasz)	Waagner Gusztáv ⁵⁹
xSpacsek Lajos	Török Lajos ⁶⁰
Ács Gida ⁶¹	Fráter Alajos ⁶²
	Waigli Vilmos ⁶³
	xNémeth József
	xKalapsza János
	xGrechenek György
	xLászló Károly
	Nyújtó Mátyás ⁶⁴
	Mayerhoffer János ⁶⁵

⁵⁷ Asbóth Sándor (1811-1868) - honvédezredes, Kossuth kormányzói hivatala katonai osztályának vezetője; Kossuth szárnysegédje Törökországban. Az Egyesült Államokba emigrál, az északiak oldalán vesz részt a polgárháborúban. 1866-tól az Egyesült Államok argentínai és uruguayi nagykövete.

⁵⁸ Bíró Ede (1806-1871) - honvéd őrnagy. 1849 júliusában a cári csapatok a Vöröstoronyi szoros őrségével együtt kiszorítják Havasalföldre. Törökországban, majd 1851-től az Egyesült Államokban él. 1857-ben hazatér, 5 év várfogságra ítélik, majd 1859-ben kegyelmet kap.

⁵⁹ Waagner Gustaw Wenzel (1813-?) - a szabadságharcban honvéd őrnagy, ütegparancsnok, később a felső-tiszai hadtest felszerelési igazgatója, azután a bánati salétromgyártás országos főfelügyelője. Törökországba, majd az Egyesült Államokba emigrál, az amerikai polgárháborúban hadmérnök ezredes az északiak oldalán.

⁶⁰ Török Lajos (1813- 1870) - volt nemesi testőr, dzsidás. Részt vesz Erdély felszabadításában, majd Havasalföldre menekül, innen Törökországba, majd 1851-ben az Egyesült Államokba emigrál. New Yorkban kocsmáros, 1857-ben amnesztiával tér haza.

⁶¹ Ács Gedeon (1822-1887) - református lelkész, a szabadságharc leverése után kimenekül Amerikába, ott is lelkészkedik. 1861-ben hazatér.

⁶² Fráter Alajos - nemzetőr kapitány, honvéd százados, 1849-ben emigrál az Egyesült Államokba, majd Angliába. 1856-ban visszatér Magyarországra.

⁶³ Waigli Vilmos (1810-1876) - 1849-es százados. Sumlán és Kütahyán az emigráció irodáját vezeti. Az Egyesült Államokba emigrál és New Yorkban szivarüzletet nyit. 1852-ben Asbóth a weaver-towni szíj- és nyereggyár számvevőjévé nevezi ki. Az emigráció pénztárnoka.

⁶⁴ Nyújtó Mátyás Lehel - huszárszázados, Törökországba, majd az Egyesült Államokba emigrál, New Yorkban szalont rendez be.

⁶⁵ Mayerhoffer János - honvéd őrnagy. Világos után Pesten maradt. Ő szerez Kossuthné számára hamis útlevelet, és kalauzolja kalandos úton Belgrádon keresztül Sumlába. Az Egyesült Államokban a morningville-i magyar fegyvergyárban a kísérleteket irányítja. Később szivargyárat alapít. Jómódú emberként hal meg New Yorkban.

Jegyzék

1. x jegyűek a kormányzót kísérik a Szabad Statusokban körútjában.
2. Lemmin s Nyújtón kívül a többiek (öszv[esen] 9-en) New Yorkban foglalkoztatnak s havonkint 35 dollárt kapnak.
3. Ezen kívül 35 dollár havidíjt kap Gyurman Adolf⁶⁶ is, mint kísérethez nem tartozó alkalmazott.

Hó-nap	hely	megnevezés	piaszter	para
Máj. 14	Kutahia	Török kormánytól élelmi válts[ág] 1 óra	250	-
" "	"	Kossuthtól segély 1 óra	50	-
Juni 14	"	Török kormánytól élelmi válts[ág] 1 óra	250	-
"	"	Kossuthtól segély	50	-
Julius 15	"	Török kormánytól élelmi válts[ág] 1 óra	250	-
"	"	Kossuthtól segély	50	-
Aug. 13	"	Török kormánytól élelmi váltság 1/2 óra	125	-
"	"	Kossuthtól segély	25	-
Aug. 28	"	Török kormánytól élelmi váltság 5 napra	41	26
"	"	Kossuthtól segély	8	14
Aug. 30	"	Kossuth és neje nevére útiköltség cím alatt adott	183	30
		Szulejmán a Kossuth környezőinek segélyül 2000		
		piasztert melyből rám jutott		
		Ihász alezredes úr a maga részét köztünk 4 szegényebbek	38	30
		között kiosztván kaptam belőle		
		Berzenczey szinte átadta	38	30
Sept. 9	Gemlek	A török kormány útiköltségül adott	350	-
		Ihász alezredes úr segített a magábólól	100	-
			1809	30
		<u>Törökhonban létem alatt (2 év)</u>		
		A török kormánytól kaptam készpénzt	5.574	6
		Kossuthtól kaptam segélyt	683	14
		Ihásztól	138	30
		Berzenczeytől	38	30
		Öszvesen kaptam Törökhonban	6.435	00

⁶⁶ Gyurman Adolf (1813-1869) - újságíró. 1848 előtt Kossuth Pesti Hírlapjánál is dolgozik, a szabadságharc alatt a Közlönyt, a kormány hivatalos lapját szerkeszti. Az emigrációból 1863-ban tér haza.

László Károly naplója
Januar 1ső 1852-től Julius 14dikeig 1852
(Kossuth Európába visszameneteléig)

Januar 1ő

Első napja a reményteljes 1852dik évnek, az Óvilág újjászületése évének. S valóban, a kedvező körülmények e reményt hitté erősítik az elnyomott népek keblében. Európában az elnyomott népek hallgatva csak intésre várnak, hogy a dynastiát porba tapossák; az angol nép őket gyámolítani kész. Az amerikai szabad nép már mindenfelé kezdi kimondani Magyarhon függetlenségét, s kezdi sürgetni kormányát közbejárásért, segedelemért. A rangvágyó Napoleon Lajos már közel hozta az égő szövétneket a lappangó lőporhoz,⁶⁷ csak egy szikra! s Európa lángban van; s a lángokból az Óvilág szabadság istennője, mint főnixsz⁶⁸ emelkedik ki, halhatlanság dicső sugaraival környezetten, a porba döntött trónromokról hirdetve a világ népének az isten adományát, a szent szabadságot.

Ily szép reménnyel, ily erős hittel lépünk be a jóslattal teljes 1852-be. Adja Isten, hogy áldja a késő ivadék ezen évet!!!

Ezen a napon Washingtonban nagy mozgalom szokott lenni. A president ajtaja nyitva mindenki előtt; az udvarán zenekar játszik s a polgárok rang-, vagyon-, nem- s korkülönbség nélkül ezenként tódulnak az elnök üdvözlétére; ő családjával jelen van s a férfiakat ő, a hölgyeket pedig neje fogadja kézszerítással.

Éppen így ment a processio ez nap Kossuthnál is.

Estve ebéd után Henry Marsh, 3 1/2 éves fiú mutattaték be a kormányzónak, aki a különféle darabokat játszó fuvolást a legszabályosabb dobpergéssel kísérte, körüljárva a szobában, a nyakába akasztott s majd földet érő dobbal. Mindnyájunkat bámulásra ragadott ügyessége, könnyűsége, mellyel tudta alkalmazni játékát a darab meneteléshez.

Januar 3dikán

Az elnökhöz volt ebédre híva Kossuth kormányzó nejével, Pulszky nejével és Messingberd⁶⁹ édesanyjával. Kossuth egyszerű, fekete pantalonban s fekete attilában ment Kossuth-kalappal fején, nagy fekete strucztollal. Kossuthné és Pulszkyné magyar ruhában, amaz fehér sinóros fekete atlaszban, emez fekete sinóros fehér atlaszban, mindkettő félgyász magyar konttyal fején, hosszú fátyol lógva róla hosszan. Az elnöknel jelen voltak a miniszterek, hármon kívül s kevesen mások. A társalgás feszes volt. Bármint óhajtották, Kossuth politikai értekezésbe nem vágott.

⁶⁷ Louis Bonaparte 1851. december 2-án, miután alkotmányos úton nem volt képes a franciaországi helyzet urává válni, államcsínyt hajtott végre. A december 20-21-i népszavazás 10 évre meghatalmazást adott neki az elnöki funkciók gyakorlására.

⁶⁸ Főnix: csodás madár az ókori egyiptomi és görög-római mitológiában, amely minden 500 évben elégeti magát és a hamvaiból azonnal újjá is él; a halhatatlanság és a megújuló élet jelképe.

⁶⁹ Messingberd - angol gárdatiszt, a magyarok segítője, aki Henningsennel együtt Szmirna közelében földet vásárol a magyar emigránsok letelepítésére.

Januar 5dikén

Kossuth Lajos kormányzó a senatus által hivatalosan fogadtatott. A senatus határozata következtében két senator eljött a kormányzó szállására s azt környezetével együtt a Capitol⁷⁰-ba (azon házba, melyben a Congress⁷¹ tartatik) vitték s a senatus kamarájába vezették, s a secretar⁷² asztala elibe, a középben leültették. Ezután az elnök felszólítja a senatorokat, hogy rokonérzelmők jeléül kézsorítással üdvözljék. Mire azok mind kikeltek helyökről és sorban a kormányzóval kezet szorítottak. A karzat tömve vala hölgyekkel. Egyébaránt Kossuthnak, mint bemenetelekor, mint bennléte alatt a legnagyobb csend volt, egy szót sem lehetett hallani. Egy jó 1/4 óra múlva kijöttünk. Még a kúpos nagy csarnokban s a ház előtt tolongó nép is csak nézni s kezet szorítani törekedett, de a legcsendesebben viselte magát.⁷³

Januar 6dik

Casinó-bál volt Washingtonban, melybe minthogy Kossuth és környezete meg volt híva, az osztrák követ⁷⁴, mint tagja a Casinónak azt mondá, hogy ő úgy nem fog megjelenni, mire a neve a tagok sorából töröltetett. Egyébaránt csak most a napokban jövén Kossuthnak azon szomorú hír, hogy nővérét⁷⁵ az osztrák bebörtönöztette, sem maga, sem neje, sem mi környezői neáhyan nem mentünk el.

Jan. 7dikén

Kossuth a képviselők házába vezetettet be⁷⁶. Az egész szertartás éppen úgy ment, mint a senatorok házában, azon kis különbséggel, hogy Kossuth az elnök általi bemutatattása után ezen kitüntetését az elnyomott emberiség nevében, mint amelynek ügyére ez kedvezően hat, megköszönte. Mind a bemenetelkor, mind a bennléte alatt, mind kijövetelkor a legnagyobb csend s egy kis tolongás.

⁷⁰ Capitolium - a törvényhozás házat nevezik így, nemcsak Washingtonban, hanem az egyes szövetségi államokban is.

⁷¹ Kongresszus - az Egyesült Államok törvényhozó szerve. Két háza van: a szenátus és a képviselőház.

⁷² Secretary (angol) - titkár.

⁷³ Kossuth szenátus általi fogadását hosszas vita előzte meg, végül úgy döntöttek, hogy fogadják - mint a nemzet vendégét - mind a két házban, de az ülés hivatalos is lesz, meg nem is: a fogadtatás után rögtön elnapolják az ülést, így ünnepélyes hivatalos beszédek nem lesznek. Kossuth Cass, Shields és Seward szenátorok kíséretében lépett a szenátus termébe. King elnök üdvözlő szavai után az ülést elnapolták, a szenátorok egyenként üdvözlötték Kossuthot. A képviselőházba Carter képviselővel lépett be. Kossuthnak itt volt módja beszélni, de rendkívül egyszerűen és tartózkodó módon szólt.

⁷⁴ Hülseman, Johann lovag - washingtoni osztrák ügyvivő.

⁷⁵ Kossuth Lujzát (Ruttkayné) és Kossuth Zsuzsannát (Meszlényiné); Meszlényiné lakásán már 1851 tavaszán folytak tervezgetések, kezdettől fogva figyeltették is az osztrákok. December 1-jén letartóztatták őket, a Mack (Makk) József-féle, kellően elő nem készített illegális függetlenségi szervezkedéssel kapcsolatban. Kossuth Vilmát (Zsulavszkyné) azért nem fogták le, hogy legyen, aki vigyáz a kilenc Kossuth unokára. A letartóztatás izgalmi a két Kossuth-nővért nagyon megviselték, komoly betegségekkel küszködtek. Zsulavszkyné kivándorlási engedélyt kért, amit meg is kaptak Amerikába, de csak Belgiumig mehettek kezdetben, utána viszont eljutottak az Egyesült Államokba is.

⁷⁶ Január 5-dikén fogadták mindkét házban.

Ugyanez nap este Kossuth és környezete a Congressus által a „National Hotel”-ben a Kossuth tiszteletére tartott vendégségen voltunk. A terem különféle lobogókkal egyszerűen volt ékesítve. Legszebb ékesség volt a középben, Kossuth megett függő életnagyságú, bár nem a legjobban talált olajfestmény, mellképe Kossuthnak. A vacsora utáni rövid toastok után Kossuth hosszan, pompásan beszélt nekik nagy tetszésükre (mert akiknek nem tetszett, igen kis számmal voltak a sarokban). Webster pártolta Magyarország függetlenségét s önálló kormányát sat.⁷⁷ Mások is többen erősen ügyünk mellett nyilatkoztak, senki ellene. Kossuth 2k beszédjében Törökország mellett beszélt. 11 1/2-kor hazamentünk.

Januar 8dikán

Délután volt a kormányzónál 15 indus (kik különféle fajokból mint küldöttek jöttek Washingtonba a presidenthez) közöttök 2-3 hölgy. Mind eredeti öltözetükben, kevés kivétellel, t.i. a hölgyeken már itt készült karton röckel⁷⁸ volt, vagy a hideg miatt, vagy szokásuk ellenére itt meztelenségüket takarva. Ruháik, harisnyáik s fahaj-papucsai gyönggyel, színes czérnával, tollakkal s csörgőkkel voltak ékesítve, nemkülönben fővegeik is, füleikben nagy ezüstkárikák vagy czifra függők, karjaikon sok karperecczel. Köpeny gyanánt felül, törött vadbőr szőrével befelé fordítva, kezökben vagy pipa, vagy balta, vagy görbe buzogány. A nők hajadonfővel voltak, gyönggyel font hosszú hajjal; amely fajnak férfiai fedetlen fővel voltak, azoknak a hosszú fekete hajok gyönggyel volt befonva, különben sima, minden czifraság nélkül. Ezeknek a képök sem volt tetovírozva. A czifrázott fajúak képe ellenben különféleképpen volt festve. Némelyiknek egész arcza, sőt még hajválasztéka is vörösre volt festve, némelyiknek csak a szeme környéke volt veresre festve; a fiatalabbaknak ezen kívül arczukon minden irányban kék festékek voltak csíkok húzva. Átaljában egyik faj férfainak az arczán sem volt semmi szőr, mert mint mondják ők fiatal korukban már mind kitépik; s ezért a férfiakat nehéz a nőktől megkülönböztetni. Az idős férfi köztök úgy néz ki, mint egy vénasszony.

Székekre mind leültek, s komolyan nézték az őket bámuló kíváncsi tömeget. Tolmácsuk által röviden üdvözlötték Kossuthot s általadták neki emlékül daguerrotypozott arczképüket, Kossuth pedig nekik emlékül adott egy-egy ezüst „Kossuth emlékpénzt”, mely Washingtonban O. W. Minard ezüstműves által nagy mennyiségben készítettett, Kossuth arczképével s egy mondatával⁷⁹. Bármennyire szeretik is a csillogót, komoly arczukon legkisebb örömet nem lehetett észrevenni a szép pénz átvételénél, komolyan, szó nélkül fogadták s nézték. Ez után velünk kezet fogtak s távoztak.

⁷⁷ Webster kijelentései nemcsak belpolitikai, hanem diplomáciai következményekkel is jártak, hiszen Webster beszéde és a külügyi hivatal eddigi álláspontja között ellentét mutatkozott. Hülsemann Fillmore elnökhöz fordult magyarázatért, aki hangoztatta, hogy az álláspontja változatlan Kossuthal kapcsolatban. Webster és Fillmore is úgy nyilatkozott az ügyről, hogy az Egyesült Államokban a közéleti férfiak ugyanabban az ügyben hivatalos és magánvéleményt is nyilváníthatnak, amely ellentétben is állhat egymással. Ennek oka a nyilvánosság európaiktól eltérő volta (Európában nem szoktak magánemberként nyilatkozatot tenni).

⁷⁸ Szoknya (német).

⁷⁹ „Az örök igazság nevében s mindarra, a mi az embernek szent és drága, mióta az emberiség története meg van írva, soha se volt úgy igazságosabb, mint a magyar ügy.”

Ugyaneznap este a „Jackson Democrat republican”⁸⁰ klub vendégségébe mentünk a kormányzóval. A terem csinos, magyar nemzetiszínű redőzettel körül, s amerikai, magyar és török lobogókkal ékesítve, 4 asztalnál mintegy 300-ra terítve, melynél a vendégek csinosan öltözött hölgyekkel keverve ültek. A rövid hideg vacsora után durrogtak a pezsgősüvegek, mentek a rendezett toastok. A felolvasott addresszen kívül 3 beszédet hallgattunk, Kossuthét, mely remek volt s rendkívüli tetszéssel fogadtatott, Cass generalisét⁸¹ és Douglas⁸² Democrat párt előharczosáét, mindegyik kitörő tetszéssel jutalmaztatott s mindegyik a Kossuth elvét pártolta „interventio, non interventióért”⁸³. Ezután hazamentünk, de a lelkes beszédek még továbbfolytak.

Pótlék: Washington fekszik a Potomac folyó partján, lapályos, kevésbé dombos helyen. Utcái mind rendesek, egyenesek, szélesek, fával kiültetettek, házai azon modorban építvék, mint a New York-iak s minden más amerikai házak, utcái apró kővel, járdái téglával rakvák.

Nevezetességeket vizsgálni soha időm nem lévén csak ezt említhetem, mit a kormányzóval együtt nézhetek. Ilyen a Capitolium, melyben a Congressus tartatik. Ezen jó ízlésű, derék, nagy épület három kúpboltozattal a város legmagosabb pontjáról méltósággal néz le az alatta, körülte hatalmasan nevelkedő ifjú városra.

Végében most van felhozva a földből alapja egy másik nagyszerű épületnek.

Nevezetes még itt a hajógyár, hol láttuk a hajó tökéletes elkészítésével minden munkáját, láttuk az ágyúk, töltékgolyók s gyúakupakok sat. készítése módját.

A kormányzó bemenetelekor ágyúlövésekkel s a tisztek által egész fényben fogadtatott.

Éles lövéseket is tettek egy réz vetálgyúval s egy 90 Fttos vas sugárágyúval.

A város népessége volt 1840-ben = 23.364, 1850-ben = 43.266.

Januar 9dikén

Kossuth környezetével Seward⁸⁴ (New York status senatora ezelőtt kormányzója) házához volt híva estélyre. Már indulásra készen voltunk midőn egy telegraphi tudósításból Kossuth az édesanyja⁸⁵ halálát olvasta⁸⁶. Ő néhányunkkal hon maradt setét szobájában, szabad folyást engedve méltó könnyeinek a jó anyáért, jó honleányért, a szabadság búban öszült martírjáért, ki nemzetünk anyja, nemzetünk halottja, örök béke és áldás poraira!!!

⁸⁰ A Jackson Demokrata Egyesület minden évben január 8-án emléklakomát szokott tartani Andrew Jackson New Orleans-i győzelmének emlékére. Ez 1852-ben jó alkalom volt a demokrata pártnak, hogy a nemzet vendégét, mint saját elveinek képviselőjét külön ünnepelje.

⁸¹ Cass, Lewis Michigan (1782-1866) - szenátora, a demokrata párt elnökjelöltje.

⁸² Douglas, Stephen, Arnold (1813-1861) - Illinois szenátora, demokrata elnökjelölt.

⁸³ Beavatkozás a nem beavatkozásért (a beavatkozás meggátlására).

⁸⁴ Seward, William Henry (1801-1872) - amerikai államférfi és író, New York állam demokrata párti szenátora. 1861-ben Lincoln külügyi államtitkárrá nevezi ki.

⁸⁵ Kossuth Lászlóné Wéber Karolina (1770-1852).

⁸⁶ Hamis hír volt.

Januar 12dikén

Reggel 9 órakor csendesen az indóházhoz mentünk s Annapolis felé elindultunk. Minthogy Kossuth Annapolisban a Maryland Status kormányzója, E. Lewis Lowe saját lakjába szállandott, egész személyzetét magával oda nem vihetvén a fele úton kétfelé váltunk. Vele mentünk a nejen kívül, Pulszky nejével, Hájnik, Nagy Péter, Bethlen, László és a Kossuth szolgája. Baltimore-ba mentek, minket ott bevárandók, Kalapsza, Grechenek, Spacsek, Messingberd anyjával, szobaleányával, s inasával. Philadelphiába ment, Henningsen angol és Taylor amerikai, hozzánk Harrisburgban csatlakozandók; Németh pedig és Diószegi⁸⁷ New Yorkba visszaküldettek.

Itt megemlítem azt, hogy Berzenczey Washingtonban tölünk elmaradt, mert neki erős régi feltett szándéka Chinában eredeti törzsök magyar fajunkat felkeresni, hova az utat most Kossuth közbejárásával már Washingtonban meglehetősen ki is csinálta, s Kossuth által ajánló levelekkel ellátatott⁸⁸. Bámulatos elhatározottság, hogy Magyarhonban neje s három gyermeke van s most, midőn erős reményünk, mondhatni hitünk van hazánkba visszatérhetni, ő ahelyett, hogy kedves családjá körébe sietne, egy hosszú, kényelmetlen, bizonytalan útra megy, talán onnan soha többé vissza nem térendő. Adjon Isten neki sikert és szerencsés visszatérést szabad Magyarhonba. Berzenczey New Yorkban mintegy 400 dollár adósságot hagyott hátra, Kossuthot kérve annak kifizetésére, mit az - meg akarva óvni a magyar nevet a piszoktól - ki is fizetett. Azonkívül St. Franciscoban (California) 500 dollárt gyűjtöttek össze Berzenczeynek chinai útjára, s New Yorkból egész Chinába ingyen szállítást nyert.

Annapolisba értünk 12 órakor. (Washington-Annapolis = 43 angol m.f.) Jegyz[et]: Washingtontól Annapolisig egész fenyveserdőket láttunk, a fenyőfa buján, szabadon nő.

A status-kormányzó házába beszállítottunk, hol magunkat egészen hon találtuk, mert már az ajtóban mindjárt a család által szíves kézzel fogadással s nyájassággal fogadtattunk. A család jelen volt tagjai: a csak 31 éves, magos termetű, eleven tekintetű, derék eszű, tüzes szónok házigazda s kellemes, nyájas, szép neje, négy kis gyermekével; a háziasszony anyja, nagynénje és egy szép húga = Ariana Pock, még hajadon, s ennek sógora, Godard. Volt még egy rokon a háznál Baltimore-ból, egy sógor, inkább magas, mint közép termetű, kedves teremtes, Rebecca Williams, legszebb idejű leányka. Termete szabályos, haja setét gesztenyeszín, mely rövid, göndör fürtökben lógva le arczára, tündéri tekintet kölcsönze a bájos alaknak, orra kissé sásor szabású. Varázskék szemei tüzes nyilakat lövelltek a tárgyal tűzöttre, míg piros, szép metszésű ajkai a tavasz első rózsabimbójaként kellemes mosolyával csalogatva igéze magához; hangja tiszta, csengő; járása mozdulása, mint a könnyű, játszi szellő; társalgása nyájas, vidor, eleven, pajkosság nélkül. Az egész leány csupa nyájasság, csupa jóság, csupa elevenesség és élet.

Az egész család őszinte, szíves barátsággal fogadott s tartott bennünket úgy, hogy nyílt szívességük közöttök feledtette volna velünk szegény hazánkat, ha egészen ezen szíves családi fogadás nem varázsolta volna bennünket haza búsongó családunkba. Szóval ezen ház az, melyet síromig el nem felejtetek.

⁸⁷ Diószeghy Gejza (1834-?) báró - honvédhuszár hadnagy. A szabadságharc bukása után Törökországba menekül. Önként követi Kossuthot Kütahyába, majd az Egyesült Államokba hajózik. 1853-ban hazatér.

⁸⁸ Berzenczey Kőrösi Csoma Sándor nyomát követve Tibetbe akar menni, de a kínai hatóságok megakadályozzák tervében. Később, 1873-ban azonban sikerül eljutnia oda.

Még eznapi a kedves hölgyek társaságában elmentünk megnézni a tengerész iskolát. A tanulók száma jelenleg mintegy 70. Az iskola s musaeum csinos, gazdag gyűjteményekben, és jól rendezett. Nevezetesen benne s nagy kincsük az angoloktól elvett temérdek lobogók, ásvány-, chinai s más gyűjtemények.

Jan. 13dikán

10 1/2 órakor tisztelgett a kormányzónál a hajóiskola. 1 órakor először a senatorok, azután a képviselők házába vezettetett be a kormányzó, mindkét helyen őket igen meglepő, ékes szónoklatot tartva. Annapolis a legrégebb amerikai város = 150 éves, melynek tégláit mind Angliából szállították. Fekvése a tengeröblre lapályos helyen a legkellemesebb, a házai ritkán vannak, mindegyik a maga kert alakú, nagy telkén; s így az egésznek nincs is az a hideg városi kinézése, hanem nyájas, nyári mulatóhely tekintete.

Annapolis lakossága volt:

1840-ben=2.792

1850-ben=4.198

Annapolistól Baltimore vízen = 30 angol m.[ért]f.[öld]

Délután 2 1/2 órakor gőzhajóra ültünk, mely magyar, német, amerikai s más lobogókkal fel volt czifrázva. A rossz hóval borított szép partok között nagyobb részint jeget törve vashajónk, a keskeny tengerbenyúláson estve 6 óra után Baltimore-ba értünk, a parton álló néptömeg hurrázása közt kocsikba ültünk s a már volt szállásunkba, az Eutaw házba mentünk.

Januar 14dikén

Reggel 9 órakor a vaspályán megindultunk, de alig haladtunk 13 a. m.földet, a texasi kőbányáknál az éppen előttünk menő podgyáskocsi egyik hátulsó kereke öszvetörvén, a szekér hátulja a pályából kiugrott, egy sínvasat helyéből felfeszített, s a mi kocsinkat is kirántani törekedett, s már-már feldönté, midőn a gép megállott, a beteg szekér helyébe más tétetett, s 1/2 óra múlva tovább haladtunk. Az ilyen s még nagyobb szerencsétlenség itt Amerikában nem újság. Mert szabadságot kapni igen könnyű vaspályát építtetni, sok a vaspálya, s mindegyik magához akarván hódítani az utazókat, igyekszik a szállítás bért a másikonál alábbszállítani, s hogy ezt tehesse, természetesen azon kell lennie, hogy költsége minél kevesebb legyen. Ez okból a pályák nincsenek oly szilárdul csinálva, mint Európában, töltéseik idővel süllyedvén a pálya görcsössé lesz, ennek következtetése, hogy a kocsik nagyon döcögnek, ráznak, hol jobbra, hol balra hajolnak, annyira ingadoznak, hogy ha feláll az ember, tántorog, mint a részeg. A pályán - terjedjen bár száz mértföldre - , sehol máshol őrnincs, mint a sínváltoztató gépnél, különben sem ez, sem senki a pályát soha nem tisztítja, hogy akadály s baj nincs-e, nem vizsgálja. Csupán a locomotív eleje van úgy készítve, hogy az elibe akadt tárgyakat a pályáról kiveti, de az 3-4 hüvelykkel menvén a sín felett, csak a nagy akadályokat háríthatja el.

Harrisburghoz érve a Susquehanna széles, de sziklás, feneke s csekély mélysége miatt hajókázhatatlan folyón, fedezett hídon, végre sok várakozás után locomotívunk általtolt a városba. Itt fellobogózott négylovas, cifra szánokra ültünk, elől menve a nagy banda, utána a kormányzó szánja fegyveres nemzetőrökkel környezve, ezután mi, hozzátartozók s a városi küldöttség kísértetve számtalan cifra szánaktól. Így zene és csörgés közt jártuk fel s alá a magyar és amerikai lobogókkal czifrázott utcákat meglehetősen ujjongó néptömeg kíséretében. A Capitol teréhez érve ágyúlövésekkel tiszteltek. A tűzoltók gépeikkel jelentek meg s tiszteletül rettenetesen csengettek. Végre a „Herrs House” vendéglőbe beszállásoltattunk.

Rövid ebéd után a „Capitolba” vitettünk, hol a képviselők házában egybegyűlt senatoroknak és képviselőknek 5 1/2 órakor Kossuth bemutatott, hova a roppant tolongás miatt alig juthatott be maga Kossuth is. Az elnök rövid üdvözlete után Kossuth beszélt nekik igen tetszésükre. S ezután hazamenénk.

Januar 15dikén

Különféle nemű és testületű küldöttségek tisztelegtek a kormányzónál.

Jan. 16dikán

Estve 6 1/2 órakor a népgyűlésbe mentünk a kormányzóval. Örömmel fogadott beszédjében világosan kimondta, hogy ő pénzsegédelmet kér és vár az amerikaiaktól az új szabadsági harczra, mondván, hogy a maga és családja számára soha nem tudna egy fillért kérni és elfogadni; de szenvedő hazájáért nem szégyenl házról házra koldulni. Elbők adta tervét a pénzsegély gyűjtésére. A gyűlés százakat gyümölcsozott.

Ugyanezen estve 8 órakor egy nagy banquetbe(vendégség) voltunk Kossuthhal a vendéglőnk nagy étteremében. A terem két vége amerikai, török és pompás magyar lobogókkal volt ékesítve, felettök nagy betűkkel írva „A free people welcomes the champion of the freedom” (egy szabad nép üdvözli a szabadság bajnokát) Vendégség alatt a polgári zenészkar játszott. A Kossuth beszéde remek volt. Európa s különösen Magyarhon 1848-bani és mostani állását forradalmi tekintetben eleven színekkel rajzolá, s megmutatá, hogy Amerika a jövő szabadsági élethalálra menendő harcz alatt közömbös nem lehet, neki tenni kell, neki a muszka közbejövotelt gátolni kell, s így lesz ő hatalmas s általa az Ó-Európa elnyomott népei szabadok.

Harrisburg (Penna⁸⁹) csinos, amerikai ízlésű város. Lapályos fekvéséből a széles, de csekély mélységű Susquehanna folyón keresztül (Duna szélességű) kellemes kilátása van az egymást hátaló fiatal cser- és fenyőerdővel borított dombokra. Lakossága száma volt

1840-ben 5.930

1850 " 8.173

A Kossuth beszédje, mint szinte az utána felállottaké kitörő tetszéssel fogadtatott. Sikere lön, hogy ott rögtön több száz dollár, 9 puska és egy ágyú adatott a magyar szabadsági harczra. Megjegyzendő, hogy a vendégség symboluma volt: intervention for non intervention. A gyűlés eloszlott éjfél után 2 órakor.

Jan. 17dikén

Reggel Harrisburgból a vaspályán megindultunk d.u. 2 3/4 órakor és az 57 a[ngol] m[ért]földnyire eső Mifflini vendéglőben ebédeltünk 1/2 óráig. Innen 5 órakor megindultunk, s 10 órakor Hollidaysburgon túl 1 1/2 mértfölddel eső Mountain Hotelbe a vaspályáról beszállottunk. Éjjel nagy hó esett s kemény, csikorgó hideg lett, a szél a havat, mint port hordta s az utakat itt-ott egy ölnél magasabban betemette.

Harrisburgtól Hollidaysburg = 143 a[ngol] m[ért]föld].

⁸⁹ Pennsylvania.

Jan. 18dikán

A kormányzóval a Hollidaysburgi lutheránus templomba mentünk, hol a lelkész Kossuth és a magyar ügy mellett lelkesen beszélt hallgatói előtt.

Jan. 19kén

A gőzkocsik nem járhatván, míg alánk szánakat kerítettek rossz szolgálatú hotelünkben kellett nyomorogni.

Januar 20dikán reggel

Szánakra ültünk s a töretlen útban vergődve d.u. 3 órakor a 18 a[ngol] m[ért]földre eső Ebensburghba értünk.

Jan. 21dikén

A 31 a[ngol] m[ért]földnyire eső Blairsvillebe értünk. Itt észre vévén, hogy a kormányzó legbecsesebb kofferje nincs meg, még ez éjjel Bethlen, Kalappa és Grezsák azt keresendők visszamentek.

Jan. 22dikén

Továbbhaladtunk Salemben ebédeltünk s 43 a[ngol] m[ért]földet megtéve estve 7 óra után értünk Pittsburghba. A nép észrevette Kossuth megérkeztét, s ezren felül sereglettek szállása, a St. Charles Hotel, elibe még polgári katonák is lobogókkal, dobszóval. Kossuth röviden szólott hozzájuk s lelkesülve eloszlottak.

Harrisburgtól Mountain Hotelig vaspályán mentünk a csupa hegyes, erdős s csak az úthoz közel irtogatott vidéken keresztül, majd mindég a Susquehanna folyam partján kanyarogva. Mountain Hoteltől Pittsburghig mindég egymást hátaló kisebb-nagyobb dombokon s hegyeken mentünk keresztül, melyek fenyővel kevert buja erdőkkel voltak átaljában benöve, csak itt-amott s az út mentében 40-50 ölnyire voltak kiirtva, s az égetett tuskók közt mívelve. Mindegyik birtokon egy rövid életű, bár többnyire csinos faház, s némelyiken egy-két deszkából készült gazdasági épület is áll. Istállóik nincsenek, mert minden marháikat - még a juhokat is - mind a szabad ég alatt tartják, etetik, s hálatják a mostani 15 foknyi hidegben is. A marha eledelét nem szabják ki, hanem csinálnak nagy, rácsos ketreczeket (némelyikbe egy szekér széna is belefér) a szabad ég alatt, a marhák azt, amikor nekik tetszik, szabadon húzzák, turkálják, láb alá tapossák a hóba. Lakóépületeik mind oly silányul vannak télre készítve, mintha itt hideg nem is szokott volna lenni (és ez így van a nagy városokban is), falaik vagy öszverótt fahasogatványból, vagy gerendák és léczek közé rakott vályogból állanak, igen ritkán téglából, fél láb vastagok. Ablakaik nem sarkon járnak, hanem csigán fel s alá húzatnak, s könnyű járás végett a rámaiba szorosan nem állanak, s be temérdek hideget bocsátnak. Kemenczék, kályhák nincsenek (ez néhol csak nagy étteremekben található), szobákat melegítik kandallóban égő kőszénnel, mely Pennsylvánia statusban roppant bőségben ásatik, s igen olcsón adatik (1 bushel=1 véka 3-4 cent=3,4 váltógaras helyben), kellemetlen füstje nincs és igen kövér. Marhát eladásra nemigen tenyésztene. Juhaik durva szőrűek, szarvasmarháik középtermetű riskák, lovaik nagyok s erősek. Minthogy marháikat pásztor nélkül szabadon szokták csapni, mindenki birtoka körül van korlátolva. De tanácsos ezt tenni azért is - kivált azon statusokban, hol most telepednek -, mert a kerítetlen birtokot gazdátlanak tekintve elfoglalják. A munkáskéz kevés és drága lévén, az erdőt csak úgy irtják, hogy a fák derekát körül meghántják, s az így kiszáradt fákat meggyújtják, földig leégetik, s a tőke évek alatt magától kirothad.

Januar 24dikén

Délelőtt 10 órakor a kormányzó szállása előtti utsza, házak fedezetei s az ablakok zsúfolva voltak Kossuthot látni s hallani vágyó mindkét nembeli néppel. Kossuth az altánról⁹⁰, mint Magyarország kormányzója s az Amerikai Szabad Statusok vendége bemutatott a népnek Black (mondd Blekk) ezredes által (a mexikói csatákban kitűnt s nemsokára Pennsylvania kormányzója leend). A nép hurrákkal fogadta. Mind a Black addressét, mind a Kossuth beszédét a nép roppant tetszéssel fogadta. Kossuth beszéde után Black a néphez, mint nagy esküdszékhez két kérdést intézett, t.i. bűnösnek tartják-e Austriát és bűnösnek tartják-e Russiát Magyarhon irányában. Mindkettőre egy szívvel-szájjal harsogott az „igen”. Erre Kossuth megjegyzésül mondá nekik, hogy minden esküdszéki ítélet csak úgy tökéletes, ha végre is hajtatik, - mire nagy tetszés nyilatkozott. Ezután az ablakból a népet több kedves darabokkal mulattatta a zenekar.

Ugyaneznap több küldöttségektől vette át a kormányzó address-öket, s hozott határozataikat ügyünkben.

Jan. 25dikén

Harmadmagammal ebédre hívott magához Fehér Lajos. Azelőtt 16 évvel, 7 éves korában, Magyarországból, Veszprém megyéből, Keneséről apjával, anyjával s testvéreivel Amerikába költözött magyar. Az apja (Fehér János), mintegy 70 éves, lakik Rutherfordton-ban, N.Carolina; s ő nejével és kisfiával itt tartózkodik s ügyesen üzérkedik. A magyar nyelven kívül - melyet felserdült koráig szülői házában lévén, nem feledett el -, beszél németül s angolul tökéletesen. Ő örült magyarok láthatásán, vágyott Kossuthot láthatni, remegett vele beszélhetni, s mindezt megnyerve, magát boldognak érzé. A magyar ügynek szívből pártfogója s az osztráknak s muszkának halálos ellene. Ebéd után a protestans vasárnapi iskolát látogattuk meg, hol a mindkét nembeli tanítók és tanítványok (ezek 4-15 évesek) már vártak reánk. Kimutatott helyünket a tanítószerk előtt elfoglalva énekeltek, egy tanító előkönyörgött, ismét énekeltek, s a fő tanító egy buzgó könyörgést mondott a magyar ügyért. Az idője a hazabocsátásnak elmúlván, a gyermekek hazabocsáttattak, velünk sorban kezét szorítva távoztak, de nagyobb rész velünk még visszamaradt, társalgott s kezét fogdosott, s ügyünkhöz jót kívánt.

Januar 26dikén

A Masonic Hallban tartott nagy népgyűlésbe ment Kossuth s hatalmas beszédet tartott.

Jan. 27dikén

Előbb egy szódagyárba mentünk Kossuthal Birminghamba, melynek munkásai egyheti bérüket adták a magyar ügyre. A birminghami hídfőnél azon város polgári, katonái fegyverben tisztelegve, zászlóval és zenével fogadták Kossuthot. A gyárban a munkások közül egy németül lelkesen szónokolt, mire Kossuth a nagyobb rész kívánságára angolul válaszolt, számtalan puskalövések közt. Ezen gyárban akaratlanul visszasóhajtottunk a természettől megáldott, kedves hazánkra, látva azt, hogy mily nagy költséggel s munkával áztatják, főzik, sütik itt azt a Siciliából hozott kénes kőből, mit Magyarországon a természet munka s költség nélkül ad, a sziksót⁹¹. Ezután egy vasöntő gyárba ment Kossuth, melynek munkásai szinte heves és

⁹⁰ Altana (olasz) - erkély.

⁹¹ Szikes talajon kikristályosodó szoda.

érzelmes szónokjuk által pénzsegéllyel járultak a magyar ügyhez. Kossuth meglepetve a szegény munkások szíves áldozata s az egyszerű kinézésű munkás lelkes szónoklata által, nyílt őszinteséggel, tetszéssel válaszolt.

Ugyanez nap d.u. 4 órakor a protestans templomban tartott papi gyűlésbe mentünk Kossuthtal, hol az egyszerű, de jó ízlésű, tágas templom tömve volt papokkal és néppel. Ez alkalomra készített szép énekek és imádságok után elmondattott az address Kossuthnak, mire ő közmegelegedéssel s tetszéssel válaszolt, örömét nyilatkoztatta különösen azon, hogy a papság a magyar ügyet, mint szent, igaz ügyet, mint az igazság, emberiség és vallás szent ügyét felkarolta sat.

Jan. 28dikán

Egy protestans templomban tartottak az Alleghany Country⁹² németek, mint a magyar ügy pártfogására alakult nagy társulat, népgyűlést, hol a mondott német addressre Kossuth szinte ékes német nyelven válaszolt.

Jan. 29dikén

D.u. egy protestans templomban tartatott a hölgygyűlés, kik szinte a magyar ügy pártfogására, segítésére egyesültek. Éneklés és imádkozás után egy pap elmondá az addressst a hölgyek nevében, s átadta egy szép, gyöngyös erszényben az 1040 dollárnyi segélyt. Erre Kossuth igen szépen s oly érzékenyen válaszolt, hogy szép hölgy szemekből könnyek peregtek. Végre ének és áldás után kiindult Kossuth, de a hölgyek, mind akarva vele kezét fogni, hozzátódultak, boldognak érezte magát aki csak érinthette. Egy szép fiatal hölgy elragadtatásában a kezét megfogván, meg akarta csókolni s csak alig volt ideje Kossuthnak kezét visszahúzni.

Pótlék január 29-hez

Pittsburgh leírása

Pittsburgh fekszik az Alleghany és Monongahela folyamok között, azoknak egyesülésénél, hol az Ohio folyó nevet kap. Vele átellenben, az Alleghanyn túl fekszik Alleghany város, a Monongahelán túl pedig Birmingham város, lánczhíd által köttetve össze Pittsburgh-gel, egy magas hegy tövében s oldalán a folyam mentében hosszan nyúlva el. Ezen két város fekvése egészen hasonlít Pest-Budáéhoz.

Pittsburgh maga és Alleghany kissé dombos, lapos helyen fekszik. Házai és utszái olyanok, mint minden más amerikai városoké, azon megjegyzéssel, hogy ez mind kívül, mind belől füstös, piszkos, a rendkívül szurkos kőszén füstöl, mellyel fűtnék, főznek, gyárakban tüzelnek, mely a Birmingham feletti hegyből nagy bőségben hordatik szét messze vidékekre.

Lakossága kereskedő, gyáros és kézműves. Száma a 3 városnak együtt

1840=32.755

1850=96.276

Ebéd után 6 órakor a kormányzó magához behívata mindnyájunkat környezőit s tudunkra adván Pittsburgh városa azon piszkos tettét, hogy mind amellet hogy ő hívott meg bennünket vendégeiül, most Blairsville-től idáig a szánakoni szállításbért hallatlan drágán, az itteni szállást és tartást duplán róva s irtózatossá magos áron számítva (4 nap mireánk csak pezsgőbort 80 dollár árát számítva) övele fizetteti ki, magunk miheztartása végett figyelmeztete

⁹² Vidék (angol).

bennünket, hogy ezután magunk szállásoljuk be magunkat mindenütt amennyire lehet öszveszorulva, tisztességesen, de nem pazarolva élve, s különösen a szobákba rendkívül semmit nem vitetve, mi alkalmat nyújtson nekik ismét húzásra. Ez szemtelenség! az elibünk jött bizottmány velünk jött egy szánon, itt néhány nap velünk eszik, a magok szobájában, a mi contónkra⁹³ ittak és szivaroztak, és ezt Kossuth az elnyomott, szegény Magyarhon felszabadítására, a munkások által szájoktól elvont kenyér árából kénytelen fizetni!! Innen magyarázható az, hogy más városokban is nagy lelkesültség mellett miért jött be kevés pénz; mert a költségeket mindenütt abból fizették ki. Most feltette magában Kossuth, hogy mindenütt ahova hívják, a fogadására szánt költséget a maga kezébe kéri, s öszvehúzóva igyekezni fogunk minél többet szegény hazánknak meggazdálkodni.

A kormányzónak Jan.30dikán átadatott a népgyűlésben öszvejöött segélyösszeg, kétezer-egynehány száz dollár, general⁹⁴ Larimer bizottmányi tag által.; kitől megtudván ő, hogy a fizetendő contóban a miránk eső költség 600 s a bizottmány által szánakra, zenészekre, szeszesitalokra, szivarra sat. okozott költség pedig 400 egynehány dollárt tesz (minek kifizetését kívánták a kormányzótól) azt mondá neki, hogy amit miránk költöttek azt fizeti, de a bizottmány helyett nem, semmit sem, azon pénzből melyet a szegény nép Magyarhon oltárára áldozatul adott; kérte az őt illető contó kezébe adására. Mit Larimer nem akarván tenni, a kormányzó neki visszautasította különben a kétezer-egynehány száz dollárt. És meglehetősen keményen megmosta őket piszkos magokviselésért.

Jan.31dikén

Reggel omnibusokon átmentünk Alleghanybe, az indóházhoz. Messingberd londoni angol ifjú, ki a magyar ügyérti áldozatkészségét Kossuthnak már a török fogságban tanúsította, Londonban léte alatt a kormányzót családjával s környezetével saját házában költséget nem kímélve tartással mutatta, hogy ügyünknek s a kormányzónak szabadon szolgálhasson, a testőrségi kapitányságról lemondással bebizonyította sat., sat., részint a pittsburghi kellemetlen felfedezés következtében édesanyjával (ki szelíd, nyájas, szíves, kellemes magaviseletével, társalgásával, tiszta, csinos öltözködésével mindenki vonzalmát, tisztelését s becsülését megnyerte s éppen ezáltal irigy üldözését vontta magára azoknak, akikre árnyékot vetett), szobaleányával és inasával együtt ugyanezen reggel tőlünk elvált és New Yorkba ment, hol Kossuth visszameneteléig várni fog. A hálátlanság igen rút bűn!! S 8 órakor megindultunk Cleveland felé egy egészen új vaspályán, melyen csudáltuk azt, hogy új létére is úgy rázza, két oldalra ingatja s meg-megzökkenti a kocsit, mint a régi, továbbá csudáltuk annak rendkívüli kanyargását, (kivált Alliance-ig), mi sok helyen nem nagyobb, mint 160-200 öl sugárú körszelet. A többek közt egy ily kanyarulat éppen egy patakra épített görbe hídon történik. A vaspálya-hidak többnyire mind falábakon állanak s oly egyszerűk, oly könnyedén építettek, hogy a még hozzá nem szokott utas rajta futva borzad. Útközben minden falunál s városnál megállottunk, hogy az odacsődült kíváncsi és rokonszenvű nép Kossuthot láthassa s mindenütt kitörő örömmel, több helyen lobogóval és zenével fogadták. Salemben és Ravennaban Kossuth kiszállott s a népgyűlésbe ment, hol egyszersmind pénzsegélyt is kapott által. - Alliance-nál más társaság kocsijára mentünk át s estve mintegy 6 órakor Cleveland alatt állottunk. Itt hintókba ültünk s a fegyveres polgári katonaság szép zenéjével menve előttünk, a több száznyi egyenruhás, kétoldalt mellettünk haladó tűzoltók fáklyája világánál a minden ablakában 3-6 gyertyával kivilágított, négyemeletes, nagy és pompás „Weddel House”-be vitettünk s szállásoltattunk.

⁹³ Számla (olasz, német).

⁹⁴ Tábornok (angol).

Február 2dikán

Délelőtt a kormányzó egy, a szállásával átellenbeni ház erkélyéről az utszán és ablakokban tömve álló 7-8 ezernyi népnek mutattatott be s szólott számtalan hurrázás közt. Az erkély előtt volt felállítva a polgári katonaság, fegyverben, zenével; az utsza közepén, az erkéllyel szemközt két rúdon tartott egy nagy ábrázolat (az ábrázolat fölött írva volt „Non intervention, peaceable - - or”; az ábrázolat alatt volt; „Lake co. Ohio Hungarian friends Feb. 2. 852.”⁹⁵), melyen egy földre tepert medvének hasából egy sas a bélit vájja, egy oroszlan pedig a torkát szaggatja, míg egyszersmind az a borzasztó jelenettől megrettent s menekülni akaró hiénának farába vágva jobb lába éles körmeit, visszatartóztatja, s mindezekre felülről egy kéz mutat.

Délután 3 órakor a hangversenyteremben (Melodeon) 3 dollár belépti díj mellett sereglett össze mintegy 5-6 száz férfi és hölgy, hol Kossuth kardosan, környezetével s a különféle küldöttségekkel s az elnökkel a színpadra ültek. Az ünnepély zenével nyitott meg s azután a különféle társasági küldöttségek üdvözlétüket s gyűjtményöket átadták a kormányzónak, mire ő egybefoglalva nagy tetszéssel válaszolt, a protestans papokért, a hölgyekért, s az ohioi status meghívására külön-külön. Mintegy 1 1/2 óra múlva az ünnepélyt zene zárta be.

Az itteni nép - mint általában az egész Ohio statusi - a magyar ügynek igen nagy barátja s pártfogója. Egymás után alakulnak a Magyar ügy barátai társulatok, külön férfiakból s külön hölgyekből, melyeknek céljuk a nem-interventioérti interventio kivitele és anyagi segélygyűjtés.

Ezen anyagi segélygyűjtésnek már Pittsburghban egy új módját kezdte meg a kormányzó, mely részvényeken alapuló kölcsöngyűjtés procontre[?]. Ezen szempontból a délutáni gyűlésen elmondta a kormányzó, hogy Magyarhont micsoda javakkal áldotta meg a természet s mik és mily nagyok a status pénzforrásai, melyeket most az osztrák császár bitorol. Továbbá késznek nyilatkozott magát contralleriának[?] alávetni.

Pótlék

Cleveland város (Ohio Statusban) fekszik, az Erie (mondd: Iri) tó déli részén egy patak beömlésénél, kissé emelkedett lapos téren. Épületei, mint más amerikai városokban, utszái szélesek s fasorokkal ellátvák; a város közepén egy nagy sétatér. A városnak főutszája - minthogy a város csupán kereskedelmi - egészen kereskedői kinézésű, boltokkal s raktárokkal, a többi utszáján pedig a ritkán épített, igen csinos, nyári mulatóház kinézésű épületek, mind díszes kertekben benn állanak, s az utast kellemteljes szépségökkel elragadják.

Igen sok temploma van, többnyire protestans.

Lakossága száma 1840-ben volt 6.071
1850-ben " 17.600

Február 4dikén

Reggel 8 1/2 órakor a vaspályán megindultunk, Shelbyben ebédeltünk. Naplement tájban Delaware alá mintegy 2 mértföldnyire utunkból kitértünk, a kormányzó hintón a városba vitetett, s az ott egybegyűlt néptől a segélypénzt átvette s röviden szólott hozzájuk. Itt végezve dolgát, elhagyott utunkba visszatolattunk, továbbhaladtunk s estve, mintegy 6 1/2 órakor Columbusba értünk (Cleveland Columbushoz = 135 a.m.f.). Kossuth megérkezését ágyúlövések hirdették. Kocsikba ültünk s fegyveres polgári katonaság lobogóval s zenével menve

⁹⁵ „Nem-beavatkozás, békésen - vagy” „Lake megye, Ohio. A magyarbarátok.”

elől, utánunk pedig a több százra menő fáklyás tűzoltók hosszú kötelén, lobogókkal ékesített lámpákkal s csengettyűkkel ellátott pompás vízfecskendőjüket és vízvezető bőrcsőüket húzva. Nagy néptömeg kíséretében így hordoztak meg bennünket több utszákon. A menetben jelen volt a szenatori, képviselői, tanácsi és polgári küldöttség hintókon, jelen volt minden itt létező társulat és testület a maga ismertető jeleivel. Az utszákon sok helyeken lengett a magyar lobogó az amerikaival. Végre a „Neil House”-ba beszállásoltattunk.

Febr[uar] 5dikén

Kossuth, a szállásával szemközt felállított állványról - hol több congressusi tagok s különféle küldöttségek 50-60. ültek, a néphez beszélt, mit az többször kitörő örömmel fogadott, mind az utsza, mind az állvány amerikai, magyar és török lobogókkal volt ékesítve. sat.

Februar 6 dikán

Kossuth hurut és gyengültség következtében az orvosa által eltiltatott a kimeneteltől, hivatalos foglalkozástól és fogadásoktól.

Ezen napon meglátogattam a siketnémák intézetét, hol meglepett a tanulók kivétel nélküli szép és gyors írása a tanító néma-jelekkeli előadása után; meglepett s elragadott egy felserdült szép siketnéma leánynak néma-jelekkel taghordozással megható imádkozása. Az intézet azonban egy részben hátrább áll a magyarországinál; mert a nevendékeket semmi művészetre nem tanítják. Ezen észrevételemre s illetőleg azon kérdésemre, hogy a 7 évi tanulási időt itt kitöltvén mit tesznek ezen tanulók, azt válaszolák, hogy szüleik s rokonjaik pártfogása alá hazamennek s azok által művészetre képeztetnek. De ez nyomasztó azokra, kik 20-25 éves korukban szabadulnak ki innen. Az intézet tanítói közt vannak siketnémák is. A nevendékek fele leány, fele fiú, 8-25 évesig, arcukon inkább bámészság, mint bú látszik, de nagyobb részén meglepültség és vidorság, kivált a gyermekekén. Az intézet szépen rendezett, tiszta. Egy-egy tanító keze alatt 20-25 tanítvány van

Ezután megnéztük a vakok intézetét, hol a nevendékek szinte felesen két neműek, 8-25 évesig. Először is harmonicus, szép éneklésükben gyönyörködtünk; néztük írásukat, melynek tanulásában rendkívül lassan haladnak s az életben kevés hasznát vehetik, miután sem a más, sem a maga írását elolvasni nem tudja. Hallgattuk elég ügyes zongorázásukat. Néztük a leányok szép hímzési műveiket. Számvetésben nem mutatták magokat; hanem a vakok számára kiálló betűkkel nyomott könyvből⁹⁶ igen folyvást olvastak tapogatás után. Szobáik s ruháik tiszták, csinosak.

Ebéd után megnéztem az Ohio status börtönét. Bémenetelnél megkapott az, hogy sehol semmi fegyveres, egyenruhás embert nem láttam, csupán a kapunáli kis őrszobában volt egy civil öltözetű ember, fegyver nélkül kezében, csak szobájában volt egy 2-3 száz lépésre biztosan lövő középhosszúságú, vontesövű töltött puská. Az épület négyzet alakú arczrészén közepén vannak a tiszt lakok, hivatal- és fogadószobák, ettől jobbra s balra egy roppant nagy szoba, 6 kemencze által fűtve, ezen szobának a közepén van egy négyemeletes kőépület körül, fafolyosóval, melyből nyílnak az egy-egy ágygal ellátott - 1 öl hosszú, 3-3 1/2 láb széles üregű magányszobák, ajtajok áll erős vasrostélyból, melyen kapják a közös nagy szobából a meleget és világot. Az egymáshoz vagy látogatókhoz szólás a felügyelő engedelmével nélkül keményen tilos, aki rajtakaparik, sebes vízütés alá állítatják büntetésül, mitől igen félnek. Az épület bal

⁹⁶ Braille-írással készült könyv lehetett. Louis Braille (1809-1852) francia feltaláló nevére kapta a nevét, aki maga is vak lévén, a vakok számára a papírból kidomborodó, sablon segítségével, hegyes szerszámmal kialakított pontokból álló írást készített.

oldalán van az evőteremük, kórházuk, gyógyszer- és könyvtáruk, konyhájok sat. Kórházukban rend, tisztaság és legszebb bánás van, itt semmi nem emlékezteti az embert börtönre. A könyvtárból minden rab kaphat könyvet olvasás végett, hetenként más darabot, mit ők igen szépen használnak is. Étélük s kenyerük jó, tiszta, egészséges és elég. A többi részében az épületnek mind gyári szobák vannak s a templom. Minden rab ereje s ügyessége szerint foglalkoztatik. Készítnek csizmákat, varrnak ruhákat géppel, mely roppant sebesen varr s csak egy ember kell hozzá, aki azt lábával hajtja s kezével az összevarrandó darabot a tű alá igazgatja. A varrás igen erős és gyorsan megy (az egyik ily gépet készíti I. M. Singer et Co. New York, a másikfélét, mi kevésbé tökéletes, A. B. Wilson, ára egynek 20 dollár). Továbbá készítenek itt nyergeket, commotokat[?], lánczokat, kengyeleket s zablákat, szőnek igen szép kocsiszalagokat nagy mennyiségben; esztergás, asztalos és kovácműhelyeikben minden munka gőzgéppel megy. Érdekes volt látni, hogy egy tolással mily könnyűséggel s mily hamar megcsinálta a 2 hüv[elyk] átmérőjű s 2 láb hosszú facsavart, egy tolással egy pillanat alatt miképp esztergázza cifrára a 2 láb hosszú s egy hüv. vastag szék hátuljába való pálczákat sat.

A rabok dolgozóteremeikben mindenütt ül egy vigyázó, középen felemelt helyen, honnan mindenkit szemmel tart, hogy ne beszéljen. Minden rab láncz nélkül van, fehér-fekete, széles csíkos pantalonban s ujjasban és sapkában.

Hölgy rab csak 5-6 van. Ezeknek a börtöne a férfiaké végében van, de attól egy erős faajtó által elzárva egészen elkülönítve, hol a hálósobáikba éppen olyan vasrostély-ajtóval záratnak ugyan be, mint a férfiak, de szobáik nagyobbak, tisztábbak, ágyaik oly csinosak, mint a vendégfogadóbeliek és szélesek, az ágy előtt éji asztalka sat. A börtönszobák előtti téres szobában varrnak, vasalnak sat. Ruha által megbélyegezve nincsenek, sem lánczolva.

Vasárnap semmit sem dolgoznak, szobácskájokba bezárva olvasnak vagy hevernek; templomba mennek, hol a székekbe rendben ülnek, énekelnek, a pap után magokban imádkoznak s egyházi beszédet hallgatnak. A templom mind a négy oldalán felemelt helyeken ülnek az illető felügyelők, vigyázva, hogy egyik a másikhoz ne szóljon. A rabnők tisztességes úri öltözetben, kalaposan ülnek a vendégek számára készített székek utolsójában, senkitől nem is gyanítva, hogy ők foglyok. Isteni tisztelet után ezek a felvigyázó nő társaságában párosával mentek foghelyökre, a férfiak pedig 25-30-ával egy sorjával egymás után oly szorosan sorakozva, hogy egyik hasa a másik farát éri, gyorsan csoszogva haladnak, előbb az evőterembe, hol, mint a templomban, padokba ülve pap után imádkozva magukban esznek, azután rendben csoszogva börtönükbe mennek.

Amely rabnak büntetési éve kitelik, az tisztességes új ruházatot és 20 dollárt kap s bizonyítvánnyal elbocsáttatik. Éppen a mai napon egy öreg rabnak, ki rablásért volt elítélve, hátra levő ideje a status-kormányzó által elengedtetett, de oly feltétellel, hogy 6 hét alatt Ohio Statust neki végképp el kell hagynia. Ez különös, szabadon bocsátja, hogy más statusban rabolhasson!

Febr[uar] 7dikén estve 7 órakor a „Hungarian friends association” (Magyarhon barátok társulata) gyűlésibe mentünk a kormányzóval. A gyűlés elnöke volt a társaság elnöke, az Ohio Status kormányzója, kinek lelkes megnyitó beszéde után Kossuth beszélt 1 1/2 óráig tetszéssel, mire ügyünkre nézve hatalmas határozatok hozattak⁹⁷. A társaság eddigi segélypénz gyűjteménye 600 dolláron felül megy.

⁹⁷ A harrisburgi határozatoknak megfelelően Kossuthot elismerték Magyarország kormányzójának, és az orosz beavatkozást a nemzetközi jog megsértésének tartották.

Jegyzés 1. Kossuth terve s felszólítása után most az Egyesült Statusokban mindenféle alakulnak ilyen társulatok. Az alapszabályok szerint minden egyén taggá bevételi díjul 1 dollárt tartozik letenni, vagy egyszerre, vagy négy hét alatt 4 darabban; többet adni szabad.

2. Ezen napokban jöttek kezünkhöz New Yorkból a Kossuth által magyarországi alapra kiadandó 5 és 10 dolláros bankjegyekből az első 8000 dollár küldemény. A bankjegy angol nyelven ígéri annak a magyar független szabadság visszanyerése után egy évre procenttel⁹⁸ beváltását. A bankjegy igen csinos, finom mű, Kossuth jól talált arczképével és saját keze írta utánozásával.

Pótlék:

Columbus város Ohio Statusban, Franklin megyében, igen termékeny, lapos, nagyobb részét még erdővel borított téren fekszik, egy kis folyam mellett. Utszái rendesek, szélesek, sárosak. A főutóját kivéve kevés nagy ház van benne, de még ebben is nagyobb részint földszinti és egyemeletes, faoldalú házak vannak. Szóval meglátszik, hogy nem gazdag kereskedőváros. Most épül benne a nagyszerű Capitol.

Nevezetes benne a fogház, bolondokháza, vakok és siketnémák intézete.

Lakosa száma volt: 1840-ben = 6.048

1850-ben = 17.656

Ugyanez nap délben vitetett be Kossuth az egy házban ülő törvényhozó testülethez, hol a középjárdán megállván ő a küldöttséggel s környezetével, a közönségnek tetszés-zaj közt bemutatott; azután az elnök által üdvözeltetett, mire ő tetszéssel válaszolt, melyről a columbusiak azt mondták, hogy még ilyen beszédet nem mondott (határozatilag meg is kérték a kormányzót, hogy saját kezével írva ajándékozza azon beszédet levéltáruknak örök emlékül). Ezután az elnöki szék elibe ültetett, hova kézfogás végett sorba hozzá mentek; a status nevében pedig átadatott neki egy segélyösszeg a magyar ügyre, melybe minden senator 5 dollárt tett össze.

Február 9dikén

Hajnal előtt, 5 órakor a vaspályán ágyúdörgések közt megindultunk s 52 angol m.földet haladva Xenian reggeliztünk s más kocsiba ültünk át, mely visszavitt más úton Springfieldbe (26 a. m.f.), hol a kormányzó a városba vitetett s ott egy vendéglő erkélyén az adresst átvette s rá válaszolt csendes hangon, mert rekedtsége nem engedé erős hangon beszélni. Üvöltő néptömeg kísérté oda és vissza a kocsinhoz. Innen ismét változtatott kocsiban mentünk Cincinnati felé. Springfieldtől Cincinnati mintegy 84 a. m.f. Dayton alatt megállottunk, a kormányzó egy vendéglőbe bevitetett, annak erkélyén üdvözöltetett az utszán álló ezernyi nép előtt, mire ő rekedtsége miatt csak az ötet üdvözlett amerikai által válaszolt. Innen továbbmenvén, Hamilton alatt újra megállottunk s a pálya mellett összegyűlt nagy néptömeg előtt Kossuth hosszan üdvözeltetett s lelkesen, mit a nép kitörő örömmel hallgatott. Erre Kossuth szinte a szónok által válaszolt. Mint itt, úgy az egész Ohio Statusban a népnek mindenütt rendkívüli lelkesültségét s áldozatra készségét tapasztaltuk a magyar ügy iránt. Ez pénzt ad, fegyvert ad (Hamilton város minden fegyverét - körülbelől 1200 puska -, a magyar harczra ajánlotta, s így szándékozik tenni a status is fegyvertárával), s mind kész Magyarhonba jönni a zsarnok letiprására.

⁹⁸ Százalék (latin, német).

Naplemenetkor Cincinnati alatt állottunk. Ágyúdörgések tudatták a várossal a nagy vendég megérkezését. Az indóházban rövid üdvözlés után kocsikra ültünk. Az indóház körüli téren, az utcákon s ablakokban 100 ezeret haladó, örömeiben ujjongó s kendőt és kalapot csóváló néptömeg tolongott. Elöl menvén zenével, lobogókkal a polgári lovas és gyalog katonaság, azután hintókon Kossuth, a különféle bizottmány és mi, környezők, utánunk a fellobogózott, pompás tűzoltó, csengős gépeket hosszú kötelen húzó több száz tűzoltók és lovas rendtartók, a város utcáin ágyúdörgések közt meghordoztattunk s végre a nagyszerű, pompás, drágán bútorozott és jól rendezett, pontos és jó szolgálatú „Burnet House” vendéglőbe szállásoltattunk. (tulajdonosa A. B. Coleman)

Jegyz[ék]:

Egész Ohio Status igen kevésbé dombos róna, kövér, buján termő, de nagyobb részint még erdővel borított Kanahan[!]; vasutakkal s hajózható folyókkal, csatornákkal s tóval a nagyvilággal öszvekött, még csak 50 éves status mintegy 2 1/2 millió lakossal, melynek nagy része német. Cincinnati körül lehet látni szőlőművelést is alacsony lugas alakban, melyből pezsgőbort készítenek. Cincinnati Éjszak-Amerikának elsőrendű, óriássá növekvő városa, fekszik az Ohio folyam partján, magas dombokkal körülvett nagy sík völgyben. A város utcái rendesek, fákkal kétoldalt kiültetettek, kövezettek, de mint minden amerikai város, utcái sárosak, szemetesek, mert a házaktól minden szemetet és hamut a ház elibe az utcára öntenek, mit a kocsik és lovak széttaposnak, ha az utca száraz és szél van, az utcán járás igen kellemetlen, mert az ember a szemét befogva kénytelen menni, s én szeméthordó-kocsit sohasem láttam. Vannak neki csinos utcái, bárha azokon is észrevehető a város fiatalsága, mert sok földszinti, sőt deszka oldalú házak vannak azokban is. Templom több mint 100 van a városban. A várostól keletnek eső magas dombon van a csillagász épület.

Legnevezetesebb vendégfogadó a Burnet House, melyben voltunk szállva. Mind kívül, mind belül igen nagyszerű, pompás, jól rendezett, széles folyosókkal, gazdagon s czélszerűen bútorozott 300 vendégszobával, ezenkívül két roppant étteremmel, - melyeknek egyikében 500 személy leülhet, ezenkívül egy pompás, drágán bútorozott, nagy hölgy-társalgóteremmel, s több férfi és hölgy társalgó és fogadó, vagyis várakozó-, ivó-, billiárd s tef.[több efféle] szobákkal, nagyszámú cselédlakokkal. Van az épületben nagy mosóintézet, amelyből a beadott szennyes ruhát 4-5 óra alatt tisztán s vasalva, rendesen kaphatja a vendég vissza (a ruhának darbjáért egyre-másra fizetni kell 8 centet). Van az épületben mind hideg, mind meleg fürdő, külön a férfiaknak, külön a hölgyeknek. Az egész épületben, mint általában Amerikában minden nagy házaknál szokás, gázvilágítás van a folyosókon mindenféle teremben, sőt a pompásabb magánszobákban is. A szolgálat igen pontos, a tisztaság igen nagy s a tápzat nagyon jó. Úgyhogy merem mondani, hogy a New York-i pompás Irwing House vendégfogadó fölött áll, s talán Amerikában sincs párja.

A város igen iparváros, roppant sok gyárral. Legnevezetesebb kereskedési cikkje a hordókba besózott disznóhús, mit naponként roppant mennyiségben szállítanak el innen. Oly nagyban megy itt a disznózkodás, hogy a debreczenit hozzá képest malaczkodásnak sem mondhatni. S ezen roppant sok disznóhúst mind a városon keresztül húzott csatornán szállítják le az Ohióra, azon a Mississippire s azon az egész világra a tengerészek számára.

A városnak egy nagy részét tisztán németek lakják.

A lakosok száma volt 1840-ben = 46.338

1850- " = 116.108

most mintegy 150.000

Február 13.

Az utszán és házak ablakaiban és tetőkön zsúfolva álló 13-15 ezernyi néptömegnek mutattatott be Kossuth egy ház erkélyéről, a nép kitörő örömnnyilatkozata közt. Kidolgozott, pompás beszédjét a roppant tolongás következtében nagy zaj miatt félbehagyta, utasítván a népet annak hírlapokbeli olvasására.

Csak látni s leírni nem lehet azon rokonszenvet, vonzalmat, tiszteletet, hódolatot, lelkesülést, mellyel Kossuth fogadtatik, nemcsak itt Ohio, hanem minden statusban. Hogy fut gyermek, öreg, férfi, hölgy, a legpompásabban öltözött dáma, kiteve ruháját és testét az öszvenyomás veszélyének, a tolongó nép közé vegyül, hogy Kossuthot láthassa. Mindenki törekszik őt látni, hallani, kezét vagy csak ruháját érinthetni, s ezt megnyerve a legboldogabb halandónak érzi magát, keze iratát nyerve pedig nem cserélne a mennyei boldogult lelkekkel. Ily általános vonzalomban, tiszteletben s dicső, szíves fogadtatásban nem részesült még a Krisztus Megváltó sem!

Februar 14dikén

A cincinnati németek gyűlésében volt a kormányzó, hol a német üdvözlésre német nyelven válaszolt köztetszéssel.

Estve 7 órakor az „Association of the friends of Hungary” (Magyarhon barátjai társulata) előlegesen tartott gyűlésébe mentünk Kossuthhal, egy csinos hangversenyteremben egész kivilágítás mellett, mintegy 1200nyi díszes közönségnek (melynek 2/3 része csinos dáma volt) Kossuth bemutatván, roppant tapssal és dörömbözéssel fogadtatott. A hozzá intézett üdvözlésre majd egy óra hosszant válaszolt, csak főből ugyan, de a közönség zajos tetszésére. Ezen gyűlésben a magyar ügyre a társulat által Kossuthnak átadatott 1000 dollár.

Febr[uar] 17dikén

Foxné asszonyságot látogattam meg, aki ugyanazon vendéglőben a kormányzó szomszédságában volt szállva két leányával. Margaréta és Katival (mindkettő felserdült, csinos leányka). Ezen leányok el vannak Amerikában híresedve, hogy a spirittel (szellemmel) társalognak, hogy ezen leányok előtt bármi nyelven, bármit kérdezzen az ember, a szellem kopogtatással megmondja az igaz *nem*-et vagy *igen*-t. Dörömbözés vagy 3 kopogtatás igen-t, 2 kopogtatás és hallgatás nem-et jelent. Az amerikaiak vallásos áhítattal hallgatják s látogatják, kevés kivétellel hisznek nekik. A magyarokban szomorúságukra nagy Tamásokra találtak. A leányok mutatják bűvészetöket nemcsak saját szállásukon, hanem akárkinél; a szellem azon tárgyon adja a választ kopogtatással, amelyen a kérdő kívánja; hanem múlhatlanul megkívántatik, hogy a leány magát azon tárggyal érintkezésbe tegye (az olyan tárggyhoz rendesen egészen hozzá szokott támaszkodni). A kopogtatás meglepő, az igaz, erős és semmit észre nem vesz a legélesebb szem sem, hogy miképp történik, még akkor sem midőn a leány az asztalra leborított két üveg pohárra áll, s a válaszkopogtatás az asztalon hallik erősen. Gyanítván én mégis, hogy a leány ruhája alatt van elrejtve valami finom, pontos gép, mely megnyomás által kopogtat, s ez az ok amiért a leány mindig hozzátámaszkodik azon tárggyhoz, melyen kell történni a kopogtatásnak; kezembe vettem egy nagy könyvet, a leányhoz mentem s a könyvet a levegőben két kézzel tartva kértem, hogy a könyvön kopogtasson a szellem. Ő érintette kezével a könyvet, de nem kopogtatott a szellem, szólította engedelmességre, de hiában. Én látván a bűvésznők zavarodását, tovább nem fürkésztem. A jóslata merő ámitás, s ha néha talán igazat mond, vak eltalálás, és nem más. Például ide jegyzem kérdéseimet, melyeket a szellemhez intéztem magyarul:

1.Visszamegyek-e Magyarországra? igen

2.Megházosodom-e? igen

3.Magyar hölgyet veszek nőül? igen

4.Amerikait? igen

5.Mi lesz neve? (itt felírtam több nevet s először *Orsolyára*, másodszor *Dorottyára* kopogtatott igent; midőn pedig ugyanezen kérdést angol nyelven intéztem hozzá *Rebekára* kopogtatott igent.)

6.Megérem-e a 70 évet nem

" 60 " igen

megérem-e a 65k évet? nem

" 62 " igen

7.Mi a nevem? (több neveket írtam le s Kerestélyre, 2ori mutatasra Györgyre kopogtatott, 3ori angol kérdésre *Károlyt* mondott)

A velem volt egyik barátom évszámát a 30-at négyszeri mutatasra sem találta el, hol 15-re, hol 40-re sat. kopogott igent.

Látni lehet ebből, hogy mi hitelt lehet nekik adni. Megsértettnek érzi, mintegy az ember magát azáltal, hogy az ő ámitásait, szellemi titkos működésének hiszi, s előtte, mint varázshatalom előtt hittet meghajol, mit ő magában kaczag.

Eznapi este elmentem *Reinhardt Károly* cincinnati lakos ifjúval a német *Turn Halle*-ba (lovagjáték terembe). Az egész épületet építette a társulat, mely áll mintegy harmadfél-száz tagból. A társaságba lépő fizet 2 dollárt, s havonként minden tag 1/4 dollárt. Ezen pénzből áll fenn az egész intézet. a nagy gyűlésterem alatt van a nagy iskola, hol a tagok csapatokra osztályozva gyakorolják magokat tereh emelgetésben, rúdoni forgásban s játszásban, ugrásban, vívásban sat. Rendes, fizetett tanítók nincsenek, a régi s már tanult tagok oktatják az újonczokat.

A tanulási idő mindennap este van, s hetenként kétszer mindenki tartozik megjelenni. - Ügyességüket nem győztem eléggé csudálni. Kötéltánczosban nem láttam oly ügyességet, oly művészetet, mint ezek közül némelyik kedvtöltésből, tanulásból kifejtett. Ez áldott intézet. A tagok nappal mind kereskedésben, mesterségben, hivatalban vannak elfoglalva, s az estveli órákat, melyeket különben, kivált Európában, dorbézolásra, bordélyházi mulatságra vesztegetne, teste erősítésére s ügyességszerzésre fordítja. Innen fáradtan hazamenve jól eszik és jól alszik, s egészsége szilárd.

A társulatban minden németül menván, németül nem tudó amerikai természetesen nem lesz taggá.

New Yorkban az *Irwing House* vendégfogadóban egy személy egy napra szállásért, kosztért fizetett 2 1/2 dollárt, Cincinnatiban a *Burnet House*-ba 2 dollárt, s mindkét helyen, mint mindenütt egész Amerikában, ezen kívül kell fizetni mosást, fűtést, fürdést és minden szeszesítalt.

Február 18dikán

Vendégfogadónk egyik ebédlőteremében a *nők friends of Hungary társulata* üdvözelt a kormányzót egy nőszónok által, ki az öszvegyűlt pénzsegélyt is átadta neki, mire ő igen szépen, egyszerűen válaszolt. Ezután a nők közkívánságára Kossuthnének fel kelle állnia az

emelvénnyre, hogy láthassák azon boldog nőt, aki Kossuthot férjül bírni szerencsés. Onnan leszállván elkezdtek őt sorba csókolni s Kossuthkal kezét fogni, minek csak úgy lehetett vége, hogy Kossuthkal együtt a teremből mellékúton, a konyhán keresztül kiillantunk.

Ugyaneznap estve elmentem a Német Daltársulatba, vagyis Vidám társulatba. A társulat áll mintegy 80 tagból, melyből csak mintegy 30 van az éneklőkarban. A társulatba lépéskor mindenki fizet 1 dollárt s ezentúl havonként 1/4 dollárt. Hetenként kétszer öszvejönnek s magokat a harmonicus dallásban gyakorolják. Sok és szép darabokat tudnak, melyek közül 3 darabot ugyanezen estve 10 órakor a kormányzó ablaka alatt el is daloltak, mit a kormányzó Pulszky által köszönt meg nekik.

Amerre jártunk Amerikában eddig tollas Kossuth-kalapokat viselni mindenütt láttunk, de ily nagy számban, mint Cincinnatiban sehol sem láttunk eddig.

Február 19dikén

Estve helybeli műkedvelők által a magyar ügy felsegélésére adott hangversenybe mentünk el néhányan a Kossuth környezetéből (Kossuthkal együtt mindnyájan hivatalosak voltunk) A „melodeon” nagyteremben nem volt több 150 személynél, miből levonva az ingyenjegyeseket a bevétel talán felment a költségre. S ezt a város népe már előre tudta, tudta hogyha bár szép bevétel legyen is, abból a magyar ügyre nem jut s azért nem is hányta ki dollárját. (Így volt ez a magyar ügyre adott New-Yorki hangversenynél is, hol bár szép számú hallgató közönség volt, a számadásból az jött ki, hogy a költség több a bevételnél 37 dollárral. Szerencsénk, hogy még ezt nem kívánták Kossuthtól kifizettetni!)

A hangverseny minőségére csak annyi észrevételt teszek, hogy szerencsések voltak azok, kik belőle otthon maradtak, boldogok azok, kik nem kénytelenítettek hallgatni azon hangzavart, azon idétlen darabokat, mit nálunk bizonyosan kifütyölnének, s itt megtapsolják. Előáll egy professzor, kinek pongyola öltözetéből (természetesen kesztyű nélkül, mert azt nemigen hordanak amerikai férfiak, vagy ha némelyik igen, színest, mert fehérret, talán gazdálkodásból, még a dámák sem igen hordanak), kinek mondom pongyola öltözetéből, fakó csizmájából, rövid pantalonjából, formátlan testéből s ügyetlen állásából elébb nézték volna ki köszörűkő mellett kopaszodott serhőst, mint ügyes dalnokot, s ennek omlófélben levé hordó kongásához hasonló hangját kellett három éneken végighallgatni. Ezen esti szenvedésünkért megérdemlettünk egy évi bűneink bocsánatját. Egy darabot játszottak „Grand Hungarian March”. Ezt kíváncsiak voltunk hallani - s mi volt az? - minden, akármilyen, csak magyar mars nem, de még csak marshoz sem hasonlíthatta az ember legnagyobb erőltetéssel sem, - volt ez inkább francia négyeshez kissé hasonló hangkeverék.

A szépművészet Amerikában igen árva gyermek, vagy más szóval fehér holló, s ezért az amerikaiaknak részbeni ferde ízlésöket csodálni nem lehet, aki az ananászt nem ismeri a vaczkort is jónak találja.

Volt mégis egy férfi kinek ízletes öltözte, csinos kinézése, szabályos magatartása s művészi éneklése európai színpadra ragadta gondolatunkat s ez volt Prof Corradi Colleri, a francia operatárs[ulat] tagja.

Febr.20dikán

Egy protestans templomban gyűltek öszve a német „Friends of Hungary” (Magyarország barátjai), s egy német beszéd után átadtak a kormányzónak a magyar ügyre 1000 dollárt. Erre a kormányzó németül válaszolt. Beszédjéből sok tanúságot vehettek a németek, mert megértette velök, hogy ők nem németek itt, hanem amerikai szabad polgárok; finomul

szemökre vetette, hogy ők, mint a slávok, mint az oláhok nem tiszta nemzeti független szabadságra, hanem nemzeti uralkodásra vágnak, pedig amely nemzet uralkodni akar egy másikon már az nem democrata, nem szabadelvű republicanus. Szemökre vetette, hogy midőn a magyar a muszka elnyomása ellen kétségbeesetten harczolt, Németország öszvetett kézzel nézte a halálharczot s most sóhajtoz a muszka nyomása alatt⁹⁹, s nem találunk magok közül egyént aki ügyöket, mint mondá, csak annyira is képviselné, mint ő a magyar ügyet.

Végül a gyermekek is, kik magyar társulatot alakítottak s mind tollas Kossuth-kalappal voltak, (mit sokan hordanak már Cincinnatiban) általadtak a kormányzónak több mint 50 dollárt.

Február 21dikén

A Washington születése emlékére nagy vendégség volt vendégfogadónkban, mintegy 350 személyre. A nagyterem fő végén egész nagyságban állott *Washington* képe, mellette jobbról *Jackson*¹⁰⁰ (Dzsekszn), balról *Kossuth* életnagyságú mellképeik. A terem végei különféle lobogókkal voltak ékesítve, az ablakfüggönyök mind magyar színűek. Vacsora végeztével lelkes beszédek mondtak, különösen Kossuth az ünnepély céljához alkalmazva.

Február 24dikén

A német Vidám-társulat, „Glee¹⁰¹ Club” által adott tánczvigalomba mentem a társaság tagjával Reinhardtal, csupán azon indokból, hogy lássak egy amerikai tánczvigalmat. Rövid leírása ím ez: Menj el Magyarhonban egy szolgáló-bálba, s szebbet láttál, mint az amerikai elsőrendű tánczvigalom. Van egy, három csillár által nem éppen szemvakítólag világított hosszú terem, melynek falai úgy látszik új korában fehérek voltak, padlata fehér fenyődeszka, melynek pora oly vastagon lepi a ruhákat, hogy ujjal ráírhatná az ember más hátára nevét. A terem egyik végében durván s ízléstelenül öszveeszkábált emelvényről európai fület sértő zenével ugráltatják híveiket az egy éjszakára 20 dolláron osztózó 8 amerikai szabad polgárok s professionatus¹⁰² zenészek. Ezen nagy teremből nyílik egy hármás nagy társalgóterem, melyben néhány festett asztalka körül, festett lóczákon és székeken ülve hölgyek és férfiak vegyesen hörpölnek rhenusi bort vagy citromos vizet. Csemegének, czukornak, fagylaltnak, puncsnak, mondatejnek s at, nyoma sincs; hanem férfiakat feltett kalappal, égő szivarral látni társalogni, másokat bortól hevülve öszve nem vágó különféle hangokon ordítani - mit ők dallásnak mondanak - hallani nem ritkaság, pinczért a társalgószobákban egy ingben forgolódni látni nem újság. Sem a férfiakon, sem a hölgyeken nem venni észre, hogy valami különös gondot fordítottak volna az öltözködésre. A hölgyek világos, setét színű, csíkos, tarka, vörös, fekete, kék, karton, szőr, selyem, de nem bálra készült, hanem közönséges viselő ruhákban vannak, melyek az itteni divat szerint nyakig fedezik a testet, sőt némelyek ezenkívül gallérkendővel ellátvák, lábacskaikat többnyire csak a mindennapi czipő fedi, kezeiket pedig többnyire kötött fehér kesztyű, némelyikét színes vagy éppen barna bőrkesztyű. A nőket a leányoktól semmi sem különbözteti, mert sem a nők asszonyi jelt - sem a leányok,

⁹⁹ 1850. márciusában IV. Frigyes Vilmos Erfurtba összehívta a német parlamentet azzal a céllal, hogy Ausztria mellözésével, saját vezetése alatt kimondassa a német egység megvalósítását. Orosz-osztrák nyomásra azonban kénytelen volt tervéről lemondani. 1850. november 29-én aláírták az olmützi porosz-osztrák szerződést, amely lehetővé tette a Német Szövetség helyreállítását, abban Ausztria részvételét, sőt befolyása növelését.

¹⁰⁰ Jackson, Andrew (1767-1845) - 1829-1837-ig az Egyesült Államok elnöke.

¹⁰¹ Vidámság (angol).

¹⁰² Hivatásos.

egyet-kettőt kivéve - virágot fejkül nem használnak; hajfésületök a legegyszerűbb minden ék nélkül.

A férfiak rockban vagy frackban, pantalonban, wichs-leder¹⁰³ bőrből készült, wichseletlen csizmában, kesztyű nélkül vagy legfeljebb setétszínű bőr vagy kötött kesztyűben vannak, szóval mindegyik azon ruhában s úgy, amint volt aznap a boltban, gyárban vagy műhelyben.

A tánczrend írva két helyen a falra van ragasztva, melyen olvasható walzer, galopp, polka, cotilon¹⁰⁴, scottish. A tánczteremben egyetlen egy személyre sem lévén ülőhely, minden táncz után a terem egészen üres marad, s a vendégek a társalgóterembe mennek, s ott várják hideg társalgás, mondhatni unatkozás között, míg újra munkára nem szólíttatnak a bűvös hangok által.

Éjfél tájban a mintegy 100 vendég egy kis teremben 3, egymáshoz oly közel álló asztalhoz zsúfoltatott öszve, hogy szolgálat éppen nem történhetett volna, még akkor sem, ha szolgalegényeik lettek volna (mert az egész cselédség 2-3 legényből állott), az a szerencse, hogy minden ételek - mik hideg sültből, sonkából, süteményből s édességből állottak - az asztalra fel voltak rakva.

Vacsora után folytatták a kellemes mulatságot, s még azután is, hogy én az először s talán utoljára láttam amerikai tánczvigalomtól 4 órakor búcsút vettem.

Febr. 25dikén

Délután 2 órakor kimentünk a kormányzóval az indóházba, hol a hír szerint 10-12 ezer ember, mind a magyar ügy barátai, gyülekezendettek öszve. A kormányzó zajos örömmel fogadtatott a mind kívül, mind belől magyar, amerikai, török, német s olasz lobogókkal ékesített nagy teremben, vagyis inkább színben. Lelkes beszéddel üdvözeltetett, mire ő még lelkesebben válaszolt a 10-12 százyi népnek. Hogy mi lehet az oka ezen kevés számmali megjelenésnek, holott az egész város és vidék nagy rokonszenvvel van ügyünk iránt, el nem gondolhatom¹⁰⁵.

Februar 26dikán

Délelőtt a kedves „Burnet House”-tól búcsút vettünk s az Ohio folyón reánk már váró „Wisconsin No.2” gőzösre mentünk, s fél óra múlva útnak iramodtunk lefelé *Madison*-nak. Az Ohio vizének mind szélessége, mind vizének sárga, zavaros színe komor gondolatokat ébreszte fel bennünk kedves hazánk ős vizére, a tavasszal áradó Tiszára emlékeztetve. Ezen vízen s alább a Mississippin temérdek szerencsétlenség, gőzös-elmerülés történik a vízben úszó, néha egyik véggel megfeneklett, tövestől ragadt egész kiszáradt gallyatlan fák, tuskók s fatörzsökök miatt.

Útközben megállott hajónk *Lawrenceburg, Aurora, Rising Sun, Patriot, Warsaw, Vevay*[?] és *Kentucky River* alatt utasokat beveendő, némely helyeken örömrivalgással fogadták Kossuthot. Ezek mind fiatal, igen kicsin városok. Estve 5 órakor *Madison*ban partra szállottunk, s a *Madison Hotel*be mentünk mintegy ezernyi kíváncsi néptömeg között. *Madison* (Indiana) fekszik az Ohio partján, a víz mentében nyúló alacsony hegy tövében. Gyáros és kereskedő, csinos, rendes város. Németek nagy számmal lakják.

¹⁰³ Wichse (német) - cipőkenőcs; Leder (német) - bőr

¹⁰⁴ Füzértánc (francia).

¹⁰⁵ Valószínűleg belefáradtak Kossuth 2 hétig tartó ünneplésébe.

Lakosai száma volt 1840-ben = 9.369
1850-ben = 17.000

Febr.27dikén

Reggel 8 1/2 órakor a vaspályán megindultunk az indóháztól, nem messzire elkezdünk emelkedni egy oly meredek hegyre, hogy egy angol mértföldre, 5280 lábra, 400 láb esete van a vaspályának.

A felvontatás történik egy evégre készített locomotív által, melynek négy nagy hajtókerék helyett 8 kisebb átmérőjű hajtókereke van. De még ez nem eszközli a felvontatást, hanem van a locomotív közepe táján alol egy 2 1/2 láb átmérőjű, öntött fogas vaskerek, mely a két oldalt eső két kis hengerben járó embolus¹⁰⁶ által hajtatva 3-6 hüvelyknyi széles talpán levő 2 hüvelyk forma mély rovatkjaival a pálya két sínje közt gerendára erősített 5-6 hüvelyk széles, mintegy 2 hüvelyk mély rovátkos öntött vas úton kapaszkodik. Ezen út, mint mondják 1 1/2 millió dollárba került, s fel akarnak vele hagyni, mert veszélyes (nem látom által, hogy miért).

Említést érdemel ezen utunkban, hogy láttunk egy cukorfajt, mit „Maple Sugar” (mond: mepl suger=jávorfa cukor) neveznek s ezen a vidéken a jávorfából nagy mennyiségben főznek, mit még az innen kiszorított indusoktól tanultak, s ezen a vidéken kávéba, theába és süteménynek egy palacsintaforma nemére (mit *kake*¹⁰⁷=(ol[vasd] kék) neveznek) használnak. Íze kellemes, színe fakósárga, alakja kisebb-nagyobb 1/4-1/8 fontnyi kocka.

Franklin városkában röviden ebédeltünk s d.u. 4 óra tájban *Indianapolis* alatt állottunk. Kocsikon a számtalan amerikai és magyar lobogókkal ékesített utszákon, elől menve a zenészek, utánok a lovagiskola (Turn Halle) beli németek, azután más társulatok, azután Kossuth, utána kísérete, a bizottmány hintói, azután a tűzoltók, lobogóktól alig látszó gépjökökkel, sat. A Kossuth kíséretében volt nőket letévén a vendégfogadóban - egyenesen a status házához mentünk, hol a ház lépcsőzete előtt készített állványon helyet foglalt Kossuth környezetével s a senatus és képviselőház tagjai. A status kormányzója *Wright*(Rájt), egy pap által mondott imádság után szabadelvű democraticus beszéddel üdvözelt a kormányzót, mire ez kidolgozott, pompás beszéddel válaszolt, számtalan tetszésrivalgások között. Ugyaneznap este 6 óra után a status kormányzójához ment Kossuth egész kíséretével, mint hivatalos vendégek vacsorára. Jelen voltak a házi családon kívül néhány rokonok, senatorok nejeikkel s más tisztos polgárok s polgárnők mind egyszerű, mindennapi csinos ruhába öltözve. A kölcsönös bemutatások után szíves társalgás folyt egy darabig s azután vacsorához mentünk, hol mind a férfiak, mind a nők állva vették az asztalt körül, azután mindegyik kezébe egy-egy üres tányér adatott, mire a sorba hordozott theából vagy kávéból tett egy findzsával, s a sorba hordozott nyelvből vagy sonkából és vajaskenyérből szinte, kés és villa senkinek sem adatott, asztalkendőt senki sem volt szerencsés kapni, hanem mindenki zsebkendőjét használta törülésre, semmi szeszesital nem volt látható. Sajtozás, süteményezés és csemegézés után a társalgóterembe mentünk, hol nemsokára Kossuth többszáz polgárnak s polgárnőnek mutattatott be, kik a terem egyik ajtaján bejőve Kossuthal s nagy része a nejével, s velünk, környezőivel is kezét szorítva a másik ajtón távoztak; 9 órakor mi is búcsút vettünk a szíves családtól.

¹⁰⁶ Feltehetőleg valamilyen zárószelepet jelenthet itt.

¹⁰⁷ Cake (angol) - sütemény, tészta.

Február 28-dikán

A képviselők után a senatorokhoz vezettetett be a kormányzó, s nem akarván őt beszéddel terhelni, beszéddel nem is üdvözeltetett, hogy válaszolni ne kényszerítessék, hanem csak egypár szóval bemutatattott, mire a jelenlevők sorban megindulva kezét fogtak Kossuthhal velünk három, egyenruhás kísérelével. Végre a senatoroknál rendezett három *cheer*(hurra kiáltás) után távoztunk.

Pótlék: *Indianapolis* termékeny rónavidéken fekszik a Szabad Statusok középtáján, még most fiatal s többnyire apró házakból, de nagygyá leendő város. Utszái rendesek, szélesek, fával ültetettek. Többnyire quakerek lakják. Szabadkőművesek nagy számmal vannak.

Szállásunk volt ezen városban a *Capitol House*ban, melynek tulajdonosa John Cain. (Egy vendégfogadóban sem éltünk még oly szűken, mint itt)

Lakosa volt ezen városnak: 1840-ben = 2.092
1850 " = 8.034

Martzius 1-ő

Estve 7 órakor az „Indiana States association of the friends of Hungary” (Indiana statusi társulata a Magyarhon barátjainak) meetingjébe¹⁰⁸ mentünk a kormányzóval (mind civil ruhában) a Masonic Hallba (szabadkőművesek csarnoka)¹⁰⁹, hol mintegy ezernyi, férfiakból és csinos hölgyekből álló díszes közönségnek a kormányzó egy óráig tartó fontos beszédet tartott. Ezután a nőtársulat nevében előállott *Beltonné* asszonyság (író) s rövid, csinos, bátor beszéd után átadta a kormányzónak a társulatukból segedelemként; mire a kormányzó röviden válaszolt. Ezután mi a kormányzóval kijöttünk, hagyván működni barátjaink gyűlését nemzetünk ügyében.

Martz[ius] 2-dikán

Reggel 8 1/2 órakor a vaspályán megindultunk, a Madison melletti hegyről, mire felfelé menet fogaskerékkel hajtattunk fel, most elől menve a rendes locomotive, minden kerekeket megkötve, a locomotiv működése nélkül, csak a súly által hajtva ereszkedtünk le, meglehetősen sebesen; s délután 2 órakor Madisonban voltunk. A helybeli német lakosok zenével, német, magyar és amerikai lobogóval fogadtak s párosával menve előttünk kísérték a fogadóba. Itt röviden ebédeltünk, s azon renddel s móddal egy protestans templomba mentünk, hol a nép - nagyobb részint németek - már együtt várták Kossuthot. Belépven *Kossuth* nagy robajjal fogadtatott. A szószék előtti emeltebb helyen Kossuth bemutatattván a díszes, mintegy 1000 főnyi közönségnek, nagy tetszést jelentő dörömbözéssel és sivalkodással fogadtatott. Ezután egy hosszú beszédet tartott hozzájuk főből, mit tetszéssel fogadtak. Ezután egy rövid német addresszt mondtak hozzá, mire hosszan, csinos németséggel, vidor kedvvel, a közönség teljes megelégedésével válaszolt. Ezután szállásunkra mentünk, várva Cincinnatiából azon gőzös megérkezését, melyen menendünk Louisville-be.

¹⁰⁸ Összejövétel, gyűlés (angol).

¹⁰⁹ Kossuthot február 19-én Cincinnatiiban felvették a szabadkőművesek közé, és február 20-án mesterré avatták. Indianapolisban is meglátogatta Kossuth a Centre Lodge No. 23. szabadkőműves páholyt. Bethlen Gergely, Hajnik Pál, Nagy Péter, Szpaczek Lajos is beléptek. Pulszky Ferenc 1863-ban a magyar szabadkőművesek nagymestere lett.

Eznapi utamban egy dolgot nem hagyhatok ki naplóm-ból, egy dolgot, mit emlékemben megtartani, ha más nem is, adott szavam kötelez. Indianapolisban *Read* daguerreotypeur a Kossuth környezetében levőket mindnyájunkat levett külön-külön s képcsarnokában közszemlére kitett. Több helybeli s vidéki nézők között egy fiatal, csinos hölgynek szeme arczképemen akadt meg, és sokáig nézvé az, mint egy a társaim közül akkor éppen ott levő mondá ezen megjegyzést tévé „ennek szép szeme van”. Mi 2dikán a vaspályákon a kocsiba beültünk. Én történetesen egy fiatal, csinos, szőke hajú, kékszemű, deli természetű, csinos, karcsú növésű, szelíd arcú leányka háta mögött foglaltam helyet. Az említett barátom rövid idő múlva tudtomra adja, hogy ez azon hölgy, aki szememet szépnek mondá. A leánykával könnyű volt a megismerkedés, mert ő is kereste arra a módot, s papírszeletekre írkált beszélgetés által annyira mentünk, hogy a legőszintébb vallá, hogy szeret s hogy soha el nem feled, még akkor sem ha én őt elfeledném, s kért, hogy ne feledjem el. S én látva kinézés[?] nélküli őszinte, szíves, tiszta vonzalmát, melyet még irántam senkiben nem tapasztaltam, megígérém neki, hogy nem feledem soha. Igen nem feledem őt, nem tiszta érzelmét, nem szíves, nyájas, bizalmas társalgását. De nyugodt lelkem, mert nem ígértem neki egy szóval sem szerelmet, csak azt, hogy nem feledem, s ezzel nem csaltam meg, nem rablottam el ártatlan nyugalmát. E feledhetetlen leányka volt *Mice L. Eddy*, Tiszt[eletes] A. Eddy, cincinnati methodista¹¹⁰ lelkész leánya.

Estve 7 órakor megérkezett a várt hajó *Lady Pike* ágyúdörgések közt felmentünk rá s 7 1/2 órakor indultunk. *Louisville*-hez éjjel értünk 12 órakor. Megérkezésünket a parton lévő ágyúdurrogás hirdeté, bár éjfél volt, mégis nagyszámú nép tolongott a kiszálló téren, látni óhajtv a világhírű, rendkívüli személyt, kit sok vakbuzgó, vallásos amerikai szent áhítattal vall prófétának, s mint Isten küldöttjét üdvözli. A nagy *Galt House*ba szálltunk be.

Martz. 3dikán

Délelőtt nyugtalan, Kossuthot látni vágyó nép tolongott a kormányzó szállása előtt, kiknek magát az altánról megmutatván azon ígérettel nyugtatta meg, hogy holnap a népgyűlésben beszélni fog s ott látni fogja őket reményli.

Estve a németek nemzeti színű lámpákkal s zenével jöttek 10 órakor a kormányzó szállása elibe, daloltak s zenéztek tiszteletére, mit a kormányzó helyett Pulszky köszönt meg nekik.

Martz. 4.

Egy nagy, nyilvános népgyűlés volt tervezve nyílt téren, utcán tartandó. De a zord idő miatt rögtön egy nagy dohányraktárba tétetett. A helybeli polgári katonaság fegyverben, ágyúval s zenével jött a kormányzó szállása elibe. Daczára a szakadó esőnek az utsán több mint 10 ezer nép tódult össze a kormányzó szállása körül, honnan a kormányzó kíséretével hintókon a népgyűlésbe vitetett. A hely e célra igen alkalmatlan volt, s az e következtébeni tolongás, helykeresés, kopogás és a gyermekek szünteleni lármája és dörömbözése miatt már a kormányzó szinte nem akart beszélni, s beszédjét a sajtónak akarta átadni; de mégis talán észrevévé, hogy ezen akadályozni akaró alkalmatlankodás, a szabadság ellenségei által van

¹¹⁰ Metodisták - az anglikán egyházból kivált, az egyéni megtérés fontosságát hangoztató protestáns felekezet.

rendezve¹¹¹, a nagy zajban is beszédét folytatta, bárha 1/4 része alig hallotta a 30.000nyi népnek.

A gyűlésből kijövetelkor hallottunk Amerikában először égdörgést.

Martz. 5dikén d.u.

Az itteni németek által egy protestáns templomban tartott csinos népgyűlésbe mentünk a kormányzóval, hol a kizárt alkalmatlan gyermekek csak az ablakok alatt, kívül lármáztak, de benn rend és csend volt. Bemenetelünkön katonai zenével s örömjajjal fogadtatott Kossuth. Felvezetettén a tágas papi szószékbe, előbb egy pap által a magyar ügyért mondott angol imádság után, ott lelkes német beszéddel üdvözeltetett, miután ő 5/4 óráig tartó pompás politikai német beszédet tartott, mi a díszes hallgatónak igen tetszett. Beszédjében a többek közt mondá, hogy Magyarhon és Németföld szabadsága nélkül nem lesz szabadsága Európának, Európa szabadsága nélkül pedig nem lesz szabadsága Amerikának¹¹². Kimondá továbbá, hogy bármit határozzon is a congressus a magyar ügyre nézve, nincs hatalom a földön, mely már az amerikai szabad népet az európai szabadságérti tetteles fellépéstől visszatartóztassa sat.

A kormányzó beszédje után a nőtársulat szónoknője ment fel kormányzóhoz a szószékbe, s bátor, rövid beszéd után a nők nevében átadta a köztük a magyar ügyre összevgyűlt összevet. Mire Kossuth nyájason, röviden válaszolt, s rendben szétszoltunk. Eznep este a magyar ügy javára adott hangversenybe voltunk híva a Mozart Hallba, hova Kossuth is eljött nejevel, s a terembe menetelkor örömbajjal fogadtatott, a csak mintegy 200nyi, de díszes közönség által (a bementi díj volt 1 dollár). A zenekar 15 tagból állott s jól játszott, az éneklők közt volt egy-kettő jónak mondható. Említést érdemel az, hogy *Rivé* asszonyság franczia menekült neje, *Szénási Gedeon* idevaló orvos, 11 évvel ezelőtt Erdélyből jött magyar fiú által írt magyar Üdvözlő dalt énekelt (dalát maga szerkesztette). Egyébaránt átaljában annyit mondhatni, hogy az ily hangverseny nálunk megbuknék s itt megtapsoltatik. Mert a szépművészet Amerikában nagyon árva gyermek. A festmények s faragványok mind Olaszhonból jönnek. A zenetanítók mind Európából idevándorlott fuscherek¹¹³, akiknek semmi üzlet nem sikerülvén, s egy keveset értvén valamely zeneszerhez, kihirdeti magát híres művésznek, s ha csak közép-szerűnek tudja magát mutatni, az amerikai egészen meg van vele elégedve. Az itteni dalnokok s zenészek mind vagy Európából jöttek, vagy ha itt születettek is, németek vagy olaszok; az amerikai nem szeret sem énekelni, sem zenézni, sem rajzolni, ő csak a gyárat és kereskedést kedveli.

Ugyanez nap két rendbeli katonai küldöttség is jött fegyveresen zenével a kormányzót üdvözeln, kiket a kormányzó maga is, és katonai rangú környezői díszruhában kardosan fogadott s rövid megköszöntés után mindnyájával kezét fogott.

¹¹¹ A rabszolgatartók az orosz abszolutizmusban, amely ellen Kossuth fellépett, nem a demokrácia ellenségét, hanem az európai status quo örét és képviselőjét látták. A befolyásuk alatt meginduló stabilizáció pedig nagyobb biztosítékot ígért nekik európai kereskedelmük zavartalan fenntartására, mint az a forradalom, amelynek elkövetkezését Kossuth nekik a demokrácia érdekében hirdette.

¹¹² Kossuth szerint az eljövendő harcban az amerikai németeknek küldetészerű feladata lesz, tudniillik a Német Birodalom mozgásban tartása. Szoros kapcsolatot kell lenniük, amely az Egyesült Államok érzelmeit Európához köti. A németsegen van a sor, hogy az Egyesült Államok érdekeltségét Európa iránt megváltoztassa.

¹¹³ Pfüscher (német) - kontár.

Ugyaneznap éjjel a kormányzó ablaka alatt csinos éjzene volt. Figyelmet érdemel, hogy a Magyar Kört játszották a többek közt, de rendkívül lassú taktussal, a frisse pedig nem jól ment.

Mart. 7dikén

D.e. 10 1/2 órakor „Emperor” gőzhajón voltunk már. A parton az ágyú dörgött, s hajó fedelén a zene harsogott. Mi az amerikai vakbuzgó népet - aznap vasárnap lévén - nem kevésbé botránkoztatta; mert az amerikai vasárnap minden hivatalokat, boltokat, kávéházakat, színházat, zenecsarnokot sat. zárva tart; semmi üzlet nem megy, semmit, még csak egy falat kenyeret sem vehetsz vasárnap, sehol, még magányházakban sem igen hallasz még csak zongorázni sem; de annál többet látsz otthon Bibliát olvasni - mi még a vendégfogadóknak is minden szobában találtatik -, templomba menni, nemcsak nappal, hanem még estve kivilágításnál is. 11 órakor hajónk megindult a parton és kikötőben nyugvó hajókon tömve álló néptömeg ujjongása és egy gőzösnek (Boston) ágyúzása közt *New Albany*-ban a zenészek tőlünk búcsút véve kiszállottak, mi pedig egész nap sziklás, erdővel benőtt magas partok között haladtunk.

Mart. 8dikén

Nagyon alacsony partok között úsztunk, kivált balról többnyire semmi part sem volt, hanem az ekkor éppen áradozó Ohio - mi már a Mississippibe szakadás körül Dunánkhoz hasonló széles - vízzel borította a termékeny ugyan, de egészen erdővel borított lapos térséget.

Délután 3 1/2 órakor *Cairo*, néhány házból álló falu alatt állottunk meg egy perczig a Mississippibe szakadásnál. Hajónk eddig egy órában haladt 20 angol m.f. Itt felfordultunk a Mississippire, s eznapi és éjjeli mindég alacsony s futóhomok partok között haladtunk. Éjjel rettenetes dörgés, villámlás és eső volt, nagy széllel, s hajónk a nagy setéség miatt nem mervén haladni a kanyargós, szigetes, homoktorlaszos vízen, egyik part mellé húzódott, várva a 2 óráig tartó vihar elmúltát.

Mart. 9kén

Mint az eddigi napokon mindig, erdők közt haladtunk, hanem csak a jobb part volt alacsony és futóhomok, a bal part pedig magas és sziklás Délután 3 órakor (óránként 15 a. m. f.-del haladva a Mississippin) St. Louis alatt állott meg hajónk, s egy pár percz alatt kíváncsi néppel tömve lett kívül-belől. A parton a német polgári tüzekek három 6 fontos álgúval egyre durrogattak s a 10-15 ezerre menő bámész nép ordított, ujjongott. Végre a hajóról kiszállottunk, de a kocsik még nem lévén ott, a tolongó, kíváncsi nép nyomását csak azáltal kerülhettük ki, hogy egy legközelebb eső boltba menekültünk be Kossuthhal s a nőekkel, hol megvártuk a kocsik előálltát. Innen, elől menve a polgári katonaság és ágyúk, zenével a „*Planters' House*” nagy vendégfogadóba vitettünk, hol a kormányzó az erkélyre lépvén rövid beszéddel s maga láttatásával a 15-20 ezernyi nép kívánságát kielégítette s csendesén eloszlott.

Mart. 10dikén estve 10 óra után

A németek 50-60 személyből álló éneklő kara színes lámpák világánál a kormányzó ablaka alatt néhány csinos énekkal tisztelte meg kormányzót, mintegy 3-4 ezernyi nép jelenlétében, s a kormányzó maga köszönte meg szívességeket, felküldött bizottmányuk rimánkodására, mert a kormányzó hallván azt, hogy az itt tartózkodó predikálással s tanítással foglalkozó 35 jézsuita izgatása következtében az itteni irlandusok, a németek egyharmad része (10.000, kik catholicusok) Kossuthnak, s annál fogva a szabadsági ügynek ellenségei; látván azt, hogy az ő

fogadására választott bizottmány részvétlen, hanyag és hogy semmit sem rendez az ügy előmozdítására; a rendkívül csekély adakozás és a magyar kölcsönjegyek nem vásárlása is részvétlenséget mutatva, nem akart hozzájuk szólani, de mégis miután hímezés nélkül a bizottmánynak szemrehányást tett és keményen szívökre beszélt, az erkélyre ment, s a tiszteletadást németül megköszönte.

Másnap a rendező bizottmánynak szinte keményen szívére beszélt s azt mondta nekik, hogy ő népnek fog egy nyílt téren beszédet tartani és senkinek, sehol többet nem fog beszélni; mert nem tud nekik mit mondani, nem tud rólok jól szólani, s hogy 13dikán itthagytja a várost.

Erre nagy mozgás lön a városban, Kossuth pártiak félve a szégyentől s a jézsuita párt győzelmétől, mindent elkövettek a sympathia minél zajosabb kinyilatkoztatására, gyűlések rendezésére, társulatok alakítására, segélygyűjtésre, kölcsönjegyek minél nagyobb számbani eladására.

Eznap estve adta által a helybeli francziák bizottmánya addressét a kormányzónak, mire ő igen szépen, lelkesen válaszolt francziául.

Mart. 11dikén

A német polgári tüzércsapat által adott tánczvigalomba hívtak bennünket, Kossuth környezőit, s a gálás küldöttséggel el is mentünk négyen díszruhában, bemenetelünkkor a táncz megszűnt, a díszruhában volt tüzérség fegyverrel tisztelgett. Ezután a társaságba vegyülve - melyben más csapatbeliek is voltak jelen - jól mulattunk 4 óráig. Az egész tánczvigalom úgy ment, mint a cincinnati-i, azon megjegyzéssel, hogy itt szoptatós asszony is volt csecsemőjével; volt több 5-10 éves gyermek, kik teremben szinte tánczolva mindég láb alatt alkalmatlankodtak. Említést érdemel, hogy a teremben oly nagy lévén a por, hogy ruháinkra írni lehetett, azt vízzel locsolgatták. Táncz- és társalgóteremben egyre szivaroztak s bagóztak.

Marzt. 12dikén

D.u. 4 órára volt rendezve egy szabad térre népgyűlés. A helybeli polgári katonai csapatok mind díszruhában, a tüzérség ágyúkkal, több társulatok zászlókkal, bizottmány és a rendezők lóháton a kormányzóért jöttek szállására, s nagy zeneszóval a menet megindulva 3 1/2 órakor az utszákon meghordozva a kormányzót, roppant néptömegtől kísértetve (az ablakból néző számtalan szép hölgyek zsebkendőket lobogtatva) a kitűzött térre érkezett, hol a kormányzó környezetével s a bizottmánnyal a tér közepén felállított magas állványon foglalt helyet, a jelen volt 14-15 ezernyi néptömeg roppant „hurra”zása között. Ha az idő kedvező, hinni lehet, hogy legalább 20 ezer lett volna a szám, de az odamenet, ottlét s hazamenet alatt az eső szünet nélkül szakadt, s a fellelkesült nép bokáig érő sárban ment tódulva a menettel, s állott türelemmel, s hallgatott elragadtatással az egész beszéde alatt Kossuthnak, melyben felvilágosította a népet, hogy ő a katholicizmusnak és az irlandusoknak nem ellensége, hanem barátja, és keményen kikelt a jézsuiták ellen, kik ellenségei a szabadságnak s felvilágosodásnak, sőt, hogy ők, mint veszedelmesek magára a római cath[olikus] vallásra töröltettek el maga a pápa által¹¹⁴. Kossuth roppant lelkesüléssel és tüzzel beszélt, s büszke önérzettel ügye igazságában hívta ki küzdőterre az álarczos tisztelendő atyákat, mert ő, mint mondá, csak nyílt ellennel szeret vívni, s ígéré, hogyha kell, majd több adatokkal szolgál ezen tisztelendő atyák vérrel s gonoszsággal teljes történetéből. A nép meg volt lepette a váratlan, bátor megtámadástól egy pillanatra, s azután számtalanszor szünni nem akaró roppant „hurra”val, üvöltéssel és tapssal

¹¹⁴ A jézsuita rendet 1773-ban a pápa feloszlatta, de 1814-ben újra engedélyezte a működését.

nyilatkoztatta tetszését, hason érzelmét, mire egyszer ágyúk is dörögtek, megpecsételve a nép nyilatkozatát. Beszéd után a 6 fontos fél üteg üdvölvései dörögtek, s a menet azon rendben, mint jött, az egész néptömeg kíséretében megindult a nagy esőben és sárban a kormányzó szállása felé, hol ő az erkélyről megköszönte az elázott katonaságnak és polgároknak a kitüntetett rokon érzelmet. Ezen nap sok vevőt szerzett a kalaposoknak és vargáknak.

Martz.2dikén érkezett St.Louisba New-Budáról Újházy László¹¹⁵ és Pomucz¹¹⁶.

St. Louis fekszik a Mississippi folyó jobb partján, kissé emelkedett, lapos dombon; a város most is erősen épül s terjeszkedik. Utszái, mint minden amerikai városé rendesek, némelyek fasorokkal ültetettek, de piszkosak. Vannak alacsony, magos, deszka és köépületei. Azon utszái hol a gazdagok magánházakban laknak és boltok nincsenek, csinosak, mert a házak mind fénnel s jóízléssel építve állanak, vagy egy kis kertben, vagy kertecskével előtte. A város lakossága kereskedő, gyáros és kézműves, de csak a 2k osztályba sorozható.

St. Louis lakosa volt

1840-ben = 16.469

1850- " = 81.000

Jegyz. St. Louisban a németek száma erősen szaporodik. Ezelőtt 6 évvel volt 10 ezer s most felül van 30 ezeren.

Martz.13dika

Délután 4 órakor a németek gyűlésébe mentünk a kormányzóval, hova a bemenni akaró férfi köteles volt mutatni 3 dollár magyar kölcsönjegyet, a nővel menők pedig 5 dollárt. A terem tele volt (800-900 sz.), de ugyanannyi legalább az épület előtt állott, gyakran ordítva, látni vágyva Kossuthot, mire Kossuth, mielőtt a neki mondott lelkes, heves addressre válaszolt volna, kilépett az erkélyre s német, azután angol nyelven megköszönte a népnek iránta való szíves figyelmét, ő a terembe visszalépett s a nép „hurrazás” után megelégedve szétoszlott. A terembeni nép Kossuth lelkes beszédét nagy tetszéssel fogadta. Beszédje elején Kossuth bemutatta a közönségnek szellemi s politikai barátját, Újházy Lászlót, mi köztapssal fogadtatott. Kossuth beszédje után a bizottmány Kossuthot szállására kísérte, közönség pedig együtt maradt, a bizottmány visszatérte után a magyar ügy felett határozandó.

¹¹⁵ Újházy László (1795-1870) - 1848-ban Sáros megye főispánja és kormánybiztos, a komáromi vár parancsnoka. Észak-Amerikába, Iowa államba emigrál. New-Buda néven magyar telepet hoz létre, majd 1851-ben Texasba költözik, ahol új telepét Sírmezőnek nevezi. 1861-64 között az Egyesült Államok anconai konzulja.

¹¹⁶ Pomucz György (1828-1882) - 1848-49-ben részt vesz a szabadságharcban, a komáromi vár védőjeként kap szabad elvonulást. Emigrál az Egyesült Államokba, harcol a polgárháborúban az északiak oldalán. 1866-tól az Egyesült Államok szentpétervári konzulja, illetve főkonzulja. Pomucz Kossuth véleményét, szándékát kérdezte a New Buda-i letelepedéssel kapcsolatban. Kossuthnak nem állt szándékában oda költözni, úgy gondolta, hogy Európában kell cselekednie. Kossuth nem lelkesedett Újházy azon terve iránt sem, amely valamennyi emigránsnak Iowában való letelepítésére vonatkozott. Szerinte inkább Törökországba kellene menniük, mivel ott elmaradottabbak a mezőgazdasági ismeretek, ellentétben az Egyesült Államokkal, ahol a magasabb képzettségi szint miatt a magyaroknak nehezebb lenne megélniük. Egy vadnyugati magyar telep felépítése teljesen elvágna a magyarságot mind a hazától, mind a nagyhatalmi politikától, a legjobb erőket vonná el a haza felszabadításának gondolatától és kivitelezésétől. Mellesleg még a földadományozást sem szavazták meg a szenátusban, tehát bizonytalan, hogy megkapják-e a magyarok azt a földet, amit elfoglaltak.

Martz. 14dike

Vasárnap volt, s Kossuth, mint eddig még minden vasárnap Amerikában, templomba ment, templom után pedig St. Louis-i német polgár, Müge Károly lack-vászon gyáros birtokába ment ebédre Újházyval s néhányadmagával.

Martz. 15dikén

Délután 5 órakor a Wymens (olv. vájmensz) Hallban tartott népgyűlésbe mentünk a kormányzóval, hova a hallgatók (mintegy 800) 5 dollárjával bocsáttattak be. Eznapi beszédjében a kormányzó elmondta, hogy 1848-tól kezdve mart[ius] 15dikén és átaljában martiusban mi történt. Nevezetes volt még ezen beszédjében Batthyány Kázmér¹¹⁷ és Szemere¹¹⁸ lepletlen megismertetése a világgal, hogy miért protegálja azokat most az a Napoleon Lajos, aki ötlet Franciaországon át nem bocsátotta. A beszéd rendkívül tetszett a díszes közönségnek, melynek 2/3 része díszes hölgy volt. Beszéd után a kormányzót hazakísértük s a gyűlés még együtt maradt.

A jézsuiták a catholicus lapban írkáltak ugyan Kossuth ellen, de az csak mind észtelen, epés kifakadás volt; hanem a sympathia ügyünk iránt különösen a németek részéről nagyban mutatkozott. Az adomány mindenfelől szivárgott, a nők gyűlést tartottak s pénzt gyűjtöttek, a gyári munkások pénzt hoztak, a kölcsönjegyeket szegények, gazdagok hordták szét, egy szegény kézművesnek pénze nem lévén, mivel a magyar ügyet segítse, aranyóráját tette le a kormányzó kezébe sat.

Martz. 16dikán

Elterjedvén a híre a városban, hogy ma estve Kossuth „Alex Scott” gőzösön elinduland New Orleansba, roppant néptömeg lepte a kikötőpartot késő estig, amidőn részint megunva a várást, részint azt híve, hogy már most estve nem megy Kossuth a hajóra, eloszlott haza, s a kikötő csendes lett. A hajó kapitánya ekkor - aki ingyen szállítással ajánlotta fel hajóját Kossuthnak - hírt adván szállásunkra, 9 óra után csendben az nagy „Alex Scott „ gőzösre mentünk, hanem a szigetes, homoktorlatos Mississippi miatt csak hajnalban indultunk el. Ezen folyó csaknem oly nagy, mint hazánkban a Duna, de minthogy szélesen elterjed, sok szigeteket alkotván több ágra oszlik, s többnyire alacsony futóhomok partok közt haladván a beszaggatott partokat magával ragadja, s azokból majd itt, majd ott homoktorlatokat alakít, ott magától, roppant mennyiségű tuskókat, fatörzsöket és egész kiszáradt fákat magával sodor, melyek vagy nekimenve a hajóknak, vagy megfenekelve azokat gyakran kilikasztják, ezért a hajózás rajta veszedelmes. Évenként számtalan gőzösök homoktorlaton vesznek, vagy kilikasztva hullámok alá merülnek.

¹¹⁷ Batthyány Kázmér gróf (1807-1854) - az 1840-es évek jelentős reformpolitikusa. A szabadságharcban a Szemere-kormány külügyminisztere, ideiglenesen rábízzák az ipari, kereskedelmi és földművelésügyi tárca vezetését is. Világos után előbb Kossuthnal Törökországba menekül, majd 1851-től haláláig Párizsban él. Kossuthnal marseilles-i kiáltványa után szakít véglegesen, mert nem helyesli balra fordulását.

¹¹⁸ Szemere Bertalan (1812-1869) - politikus, miniszterelnök, író, az Akadémia tagja, 1848-ban belügyminiszter, a trónfosztás után miniszterelnök. Az emigrációban szembekerül Kossuthnal, részben Kossuth egyszemélyi vezetésre törekvése miatt. 1865-ben elborult elmével tér haza.

Martz. 17dikén

Estve 7 órakor Cairó alatt megállottunk, hol másnap délután 4 óráig nagy mennyiségű gyapotot rakott fel hajónk.

Martzius 17, 18 és 19kén

Éjjel oly hideg volt, hogy a kádban hajónkon állott víz két foknyira befagyott.

Martzius 20dikán

Estve 9 1/2 órakor Napoleonnál kiszállott hajónkról *Újházy László* és *Pomucz György* Arkansas Statusban keresendő telepedésre az Iowa (olv[asd] ájove)-inál szelídebb éghajlatú alkalmas földet.

Martz. 21.

Estve 8 órakor *Wicksburn*nál megállottunk, hol *Kossuth* és *neje*, *Pulszkyné*, *Hajnik*, *Grechenek* és *Grezsák* (a kormányzó szolgálja) partra szállottak, másnap onnan *Jacksonba Foote*¹¹⁹(olv[asd] Fút) kormányzóhoz menendők. Mi pedig tőlök búcsút véve utunkat folytattuk.

Martz. 22dikén

Reggel 7 órakor a jobb parton *Nachest* értük, melynek egy része lapos dombon, más része a part mentében a domb alatt húzta meg magát zöldülő erdőtől környezve. Ezen alól déltájban a bal parton fabevétel végett megállván hajónk, mind kimentünk a hajóról gyönyörködve az egészen zöld mezőben és lombos erdőben. Itt már nagy mennyiségben láttunk szabadon, kertben nyíló rózsákat s más virágokat, az erdőben kis, mogyoró nagyságú földszedret, piros fabogyókat, pilléket, gyíkokat.

Martz. 23dikán

Mindég róna, a víz mentében 5-6 száz öl szélesen kiirtott és czukornáddal ültetett termékeny partok között haladtunk. Sem faluk, sem városok itt nincsenek, hanem minden itt megtelepült gazda a maga széles kiterjedésű birtokán lakik csinos mezei lakban, fákkal s virágokkal díszlő kert közepén, hozzá közel, sorba két-két szobával épített házakban családonként laknak szerezsen rabszolgái, kikkel földjét művelteti.

Átaljában megemlítem, hogy Cairótól New Orleansig a Mississippi - két-három helyet kivéve, hol röviden tartó dombos part van -, mindég oly alacsony rónaföldön foly, számtalan szigetekre alakítva, hogy az ekkor nagyon megáradt folyó vagy a parttal színben állott, vagy a síkságot jobbra-balra vízzel borította, s az erdőirtás végett fakunyhókban lakó települőket birtokukból s házukból ürgeként kiöntötte. Egyébaránt a mississippini utazás rendkívül unalmas, mert jobbra-balra soha nem lát az utas egyebet, mint többnyire fűz, nyár és nyugoti platánokból álló rengeteg erdőt. A folyó melléke rendkívüli alacsonysága, ingoványossága miatt nagyon megnépesedett nem is lehet soha. A Mississippi nagyobb víz Dunánknál, New Orleans felé ugyan keskenyebbre öszveszorul, mint a Duna - s itt rendkívül mély, annyira, hogy tengeri s árboczos hajók felmehetnek New Orleans alá -, hanem azon felül Cairóig többnyire 2szer 3or oly széles, mint a Duna.

¹¹⁹ Foote, Henry Stuart (1804-1880) - Mississippi szenátora. Indítványt ad be 1850 tavaszán Kossuth kiszabadítására Kútahyából, és kongresszusi fogadtatását is indítványozza.

Martz.23dikán délben 11 órakor a New Orleans-i kikötőben állottunk, honnan a nagy fénnel épített, nagyszerű „*St. Louis*” vendéglőbe szállásoltattunk, mint a város vendégei.

Martz.26dikán

Délben megérkezett Kossuth is „Alexander Scott” gőzösön, előleges hír nélkül s mire a hír szárnyalni kezdett a városban, hogy Kossuth a kikötőbe érkezett, már ő a „*St. Louis*” hotelbe is szállott a legnagyobb csendben, mint magánszemély.

Kossuth és a szabadság-ügy iránt oly hideg, mondhatni ellenséges érzelmű várost körutunkban nem találtunk, mint New Orleans. Oka ennek az, hogy rabszolgatartó statusban, rabszolgatartó város, s „szabadság” szó alatt lappangni sejtik a rabszolgák szabadságát is, s ennek csak gondolatától irtóznak; oka az, mert *Henry Clay*¹²⁰ az ő kedvencük, kit most elnökké készek volnának tenni, aki a rabszolgatartásnak nagy pártfogója s az európai ügyekbe avatkozásnak nagy ellensége, következésképpen Kossuthnak nem elvbarátja, s ezt a jézsuiták és whig-ek¹²¹ (Magyarhonban pecsovincsok¹²²) felhasználva, a népet minden módon iparkodtak Kossuth ellen felingerelni, vagy legalább tőle elidegeníteni. Ez utóbbi meglehetősen sikerült is, mert az egész ittléte alatt Kossuthnak semmi jele nem mutatkozott a rokonszenvnek, nem lobogott sehol zászló tiszteletére (kivéve Punekey J.[ózsef]¹²³ szegedi magyarfi, s most már családos amerikai polgár „Kossuth Kaffehaus” című kávéházát), nem volt nagyszerű demonstratio (kivéve, hogy a polgári katonaságból a szabad érzelmű tiszték és vitézek zenével. lobogóval, díszruhában jelentek meg kormányzó szállásán tisztelgés végett); nem alakultak magyar társulatok; nem rendeztek gyűléseket, nem ajándékoztak pénzt a magyar ügyre; nemigen vásárolták a magyar kölcsönjegyeket; sőt első napokban még hírlap sem akadt mely a Kossuth beszédjét lapjába befogadni akarta volna.

New Orleans

Fekszik a Mississippi folyó bal partján annyira alacsony sík téren, hogy az egész városban s környékén 2 lábnyira ásva vizet érsz, ezért a szorgalommal ültetett s apolt fák is csak sanyarognak s kivesznek. A város igen nagy kiterjedésű, utszái rendesek; egyet-kettőt kivéve nemigen szélesek és fátlanok. Alapja vizenyős lévén, kövezete hamar süpped s gödrösödik. Az utszák szemetesek, rondák. Vannak nagy és csinos házak is, de általában az egész város nincs oly szép, mint New York, s mi, kik azt hallók róla, hogy második Párizs, vágyunkban nagyon csalódtunk.

Oly pompás, oly nagyszerű vendégfogadót még eddigi utunkban nem láttunk, mint melyben szállva voltunk. Vendég hálószoa ugyan csak 221 van benne, fénnel bútorozottak, de vannak templom nagyságú éttermei s pazon bútorozott, szinte templom nagyságú hölgy

¹²⁰ Clay, Henry (1777-1852) - Kentucky szenátora.

¹²¹ A liberális párt neve volt Angliában és az Egyesült Államokban is. Ezen kívül még létezett a Demokrata Párt, amely inkább támogatta Kossuthot. A két nagy párton kívül meg kell említeni a „free soiler” (Szabad Föld) pártot, amely arról volt nevezetes, hogy felvette programjába az abolícionizmust (a rabszolgaság eltörlését célzó mozgalom).

¹²² Túlbugzó kormánypárti politikus gúnyneve, a Festetics grófok Petsovincs nevezetű tisztartója nevéből.

¹²³ Punekey József - 1848 előtt százados, a szabadságharc alatt őrnagy Klapka hadtestében. A komáromi kapituláció után nejével kivándorol az Egyesült Államokba. 1861-ben feladják vendéglőjüket és részt vesznek a polgárháborúban az északiak oldalán.

társalgótereme s annál még nagyobb, kúpboltozatos és Canova¹²⁴ festményeivel ékesített ivótereme (Bar), több, konyhához, fürdőhöz, mosáshoz tartozó és számtalan cselédek lakóhelyéül szolgáló szobák, csarnok- és hivatalterem sat.

Remek épülete a városnak a faragott gránitkövekből most épülő roppant nagy Harminczad.

New Orleans nagy kereskedő város, kézműves, mint mindenütt Amerikában igen kevés van, mert minden szövetet, kézművet még rámaikat s a fát is, papírt is mind Londonból s leginkább Parisból hoznak, s ők azt nem szégyenlik, sőt az árucikket dicsérni akarva azt mondják büszkén, hogy az „francia”. Itt a munkáskéz drága, lévén nem tudnák a kézműveket azon az áron kiállítani amibe az európai idehozva kerül.

New Orleans lakosai száma volt:

1840-ben = 102.000

1850 " = 145.000

Így jött el Martzius 30dika, amely napra volt hirdetve, hogy Kossuth szabadtéren fog beszélni a néphez, estve 7 1/2 órakor. Tudva ellenségeink gyűlöletét tartottunk tőle, hogy az est sötétségét Kossuth ellen fel fogják használni. Eljött az indulás idő. Mi környezői s az Aleppóból megszabadult bajtársaink: Fiala János¹²⁵, Albert Anzelm¹²⁶, Árvay László, Hollán Hugó¹²⁷, Baróthy László, Nemegyei Félix¹²⁸ tusára is elhatározottan, ha kell Kossuthért, elkísértük őt a „Lafayette square”¹²⁹ (Lafayette négyszög)re, s az ott felállított állványon körülfogtuk. Az állvány körül lámpák és terpentín urnák világánál, mintegy 5-6 ezer nép tolongott vágyva látni Kossuthot. Az állvány egy kopott magyar és több amerikai lobogókkal volt ékesítve. A nép eleinte csak kíváncsi, de hideg volt, alig fanyarodott ki belőle egy-két „hurra” Kossuthért. Hanem amint Kossuth beszédjében a Clay-vel viszonya és beszédjére nézve magát a nép, mint bíró elibe állítva előadta a dolgot tisztán a maga valóságában, bátran, hízélgés nélkül, kimondva a Clay iránti véleményét és érzelmét, hogy t.i. ők elvben nem egyeznek ugyan, de ő a személyét tiszteli, tudományát elismeri s a népnek hozzá vonzódását méltányolja, s öneki hosszú életet kíván; a tömeg ordított örömeiben, hurrázott Kossuthnak számtalanszor.

Megkísértették ugyan a Kossuth ellenségei fogadott gyermekcsoportok által ordítás, süvöltés által a nép mögött a beszédet akadályozni, de figyelemmel hallgató nagy tömeg ellenében sikere nem lett.

¹²⁴ Canova, Antonio (1757-1822) - olasz szobrász.

¹²⁵ Fiala János (1822-1911) - honvédőrnagy, császári tiszt, majd 1848-ban őrnagy Vetter tábornok vezérkarában. Később Bem hadtestében harcol, sőt az emigrációba is követi parancsnokát. Bem halála után az Egyesült Államokba emigrál, 1854-től vasúti mérnökként dolgozik. Az északiak oldalán harcol a polgárháborúban.

¹²⁶ Albert Anzelm (1819-1893) - 1849-ben honvédőrnagy, törökországi emigráns, majd az Egyesült Államokba megy, ahol az északiak oldalán vesz részt a polgárháborúban.

¹²⁷ Hollán Hugó (1819-1863?) - hadnagy a császári seregben a szabadságharc előtt. 1848 októberében századával megszökik, és csatlakozik a honvédsereghez. Kmetty hadosztályába kerül, ahol főszázados lesz. 1849-ben Törökországba emigrál, Bessel van Aleppóban, majd 1852-ben az Egyesült Államokba megy. Őrnagyként hal hősi halált a polgárháborúban.

¹²⁸ Nemegyei Félix - 1848-as őrnagy. Törökországba emigrál, majd 1851-ben New Orleansba vándorol ki. Mexikóban dolgozik, majd 1856-ban visszamegy az Egyesült Államokba.

¹²⁹ Négyszögletű tér (angol).

Énekkel és zenével kapcsolatban volt tervezve az ünnepély, de a zenészek s dalnokok a beszéd közepén érkeztek csak meg a helyszínére. Semmi rendetlenség nem történt s szépen haza oszlottunk.

Másnap Kossuth beszédjét már több lapokban lehetett olvasni.

New Orleansban léte alatt egyszer elment Kossuth a francia operába is, hova mind beléptekor, mind kijövetelekor a közönség „hurra”zott.

Nevezetes volt New Orleansban létünk alatt az itteni öszves emigratio tisztelkedése Kossuthnál, küldöttei által. Üdvzelték őt Kossuthot magyarul, németül, francziául, olaszul és lengyelül, mire ő külön-külön válaszolt magyarul, németül, francziául, olaszul, tótul, és a hallgatók s egész kedvéért angolul.

New Orleansban vendégfogadónk ivóteremében minden héten szokott szerezcsen rabszolgavásár tartatni. Itt láttuk miként állítják a tulajdonosok, szint oly okos és ügyes s talán érzékenyebb embertársaikat, mint magok, baromként vásárra, mint vizsgálják őket a vevők, mint ajánlják minden módon az árulók egy emeltebb helyre egyenként felállítva s rá kótyavetyélve. Láttuk, hogy az anyát 10 éves fiával borjas tehénként együtt miként árulta. Az eladandó rabszolgák mind csinosan, új ruhába vannak öltöztetve. Áruk korukhoz, természetükhöz, tudományukhoz, ügyességükhöz képest 3-8 száz dollár. A tulajdonos rabszolgája akármelyikét s akármikor eladhatja, elszakítja a gyermeket anyja kebléről s eladja, mint nálunk a borjút. S ha rabszolgája a tulajdonosnak megsaporodott, úgy örül neki, mint nálunk a gazda a tehene vagy lova szaporodásának. Ezeket látva undorral fordul el az ember az amerikaiaktól.

Martzius 30dikáig árnyékban, Reaumur¹³⁰ szerint volt a meleg délben 22-25, napon 44-50, hanem ekkor estve irtózatoss villámlással s dörgéssel nagy eső jött s a léget hidegebbre frissítette.

New Orleansban az itt született fiatalok az idén a havat, mint nem látott ritkaságot bámulták s az öregek is még ily nagyra nem emlékeznek, mert majd bokáig érő volt, hanem tüstént elolvadt.

A narancsot, ananászt és banánát úgy ettük, mint nálunk az almát, kókuszdió is volt elég, de nem oly nagyok, mint az ásiak.

Meg kell említenem még azt, hogy egész Amerikában a vasárnapot buzgón munka nélkül megülik: itt New Orleansban pedig akkor is nyitva vannak sok boltok és korcsmák, kocsikáznak, isznak, mulatnak, zenéznek, tánczolnak, nyilvános bálokat adnak. Továbbá eddigi utunkban még nem láttam sehol a bujálkodást oly czégesen s oly nagyban üzenni, mint itt. Vannak utszák hol minden háznak földszinti része kurvabarlang. S gondolod talán, hogy rejtve vannak ajtajaik, nem, mint más boltoknak ajtaja s ablaka, az utszára estve nyitva áll, s pompásan bútorozott s szőnyegezett szobában, hintázó székben az ajtó felé fordulva gyertyával világított képpel ül a buján öltözött, piperés kéjhölgy, csörgőkígyóként varázsolva magához - szó nélkül - az előttek hullámozó kéjvadászokat. Ezt a politia tudja, s ők nyugodtan ledőlve üzik keresetöket, legkisebb bántás vagy vizsgálat nélkül.

Éjszak-Amerikában a methodista vallásuk számosan vannak. Többektől nevetségesnek, bolondnak hallottam leíratni isteni tiszteletüket, hogy t.i. „ők tánczolnak, a templomban, a földre vetik magukat, ekkor néhány perczre a gyertyák elaluszának (mert isteni tiszteletük

¹³⁰ Réaumur-fok a Celsius-skála 100 fokát 80 fokra osztó skála egy foka; R. A. F. de Réaumur 18. századi francia fizikus nevéből.

mindig estve van) s hogy talán még paráználkodnak is.” Elmentem templomukba meggyőzés végett. A templom egyszerű, mint minden protestans templom, elől, a végében emelt helyen van a papi szónokhely, melynek háta megett valami sekrestye forma hely van deszkafallal, nyílt ajtóval elrekesztve; a többi része a templomnak rendes templomi padokkal van tele, keskeny járdák által 3 szakaszra osztva hosszában. Isteni tiszteletük igen egyszerű, áll éneklésből (állva), predikációból és imádságból, mely alatt ki ülve egyenesen marad, ki előre, ki oldalt borul a székre, némelyik pedig háttal a templom első része felé földre térdel s ülőhelyére borul, s magában mondja a pap után az imádságot. Ezen kívül semmit mást nem tesznek.

April 1sőjén

New Orleansból d.u 4 órakor a vaspályán megindultunk s egynegyed óra alatt *Lakeport* (tókikötő)ben voltunk, hol csak az illető hivatalházak és egy-két vendéglő van. Innen „*Oregon*” gőzösön megindultunk 1/4 múlva s estve már a „*Portchartrain*” csekély mélységű torkába értünk. Reggel 8 órakor pedig már a „*Mobile*”-i kikötőben állottunk.

A kormányzó ide nem lévén meghíva, mindjárt a „*Farmer*” nevű gőzösre ment által kíséretével együtt, még eznep estve *Montgomery* felé indulandó. A hír, hogy „Kossuth itt van, s még ma továbbmegy, a városba ki sem szállva” hirtelen elterjedt, a tanács összeült, gyűlést tartottak s küldöttséget neveztek ki Kossuth üdvözlésére s vendégül hívására. A küldöttség a hajón jött Kossuthot ott nagy néptömegtől környezve hön üdvözelt, s csakugyan rávette, hogy kiszálljon a városba, mint vendégjük. A hajóról délben az „*Eutaw House*” kis vendégfogadóba szállásoltattunk.

April 3dikán

Délelőtt 11 órakor Kossuthal civil ruhában az amphitheatrumban öszvesereglett népgyűlésbe mentünk a város gazdagjaiból alakított bizottmány kíséretében; a terem 3-4 ezer személlyel tömve volt, az igen díszes közönségnek 1/3 része csinosan öltözött, nagyobb részint szép és fiatal hölgyekből állott. Kossuth beléptekor iszonyú tapsvihar és ordítás volt, a hölgyek zsebkendőket lebegtetve. Kossuth röviden, de lelkesen üdvöztetett, mire ő egy óráig tartó lelkes, életbevágó beszéddel válaszolt. Az egész közönség a legnagyobb figyelemmel, örömmel s részvétellel hallgatta. A beszéd hatását tanúsította a gyakran kitört örömtaps és rivalgás, néha a szemekben csillogó részvét könnyek.

Itt meg kell említnem, hogy Alabama Status (melyben Mobile is fekszik) senatora *Clemens Jeremiah* a congressusban magát Kossuth ellenségének nyilatkoztatta s indítványozta, hogy az mindenütt üldöztessék. Kossuth beszédjébe ezt is belehozta, s kinyilatkoztatta, hogy itt máris meggyőződött arról, hogy Clemens úr csak magány s nem a statusa véleményét mondta ki, s midőn azt az őt üldöző királyok és császárok rendjébe sorozva, róla megvetőleg, gúnyosan és élczesen nyilatkozott, a közönség hatalmas tapssal és rivalgással helyeselte s kaczagta. Mi Clemens ellenében nagy elégtétel volt Kossuthnak.

Beszéd végeztével a hölgyek virágot dobáltak Kossuthnak a középen épített emelvényre, hol vele mi, környezői és a város kitűnőbbjei a bizottmánnyal voltunk. Kossuth után még hárman-négyen beszéltek közkíváncsún, igen lelkesen, szívből, mit a közönség szinte szívből megtapsolt. Ezután szállásunkra mentünk.

Ebéd után felkerekedtünk 5 órakor, s „*Daniel Pratt*” gőzhajóra mentünk, melyen 6 1/2 órakor *Montgomery* felé elindultunk, a parton álló néptömeg örömrivalgása és kalapcsóválása között.

Pótlék Mobile városhoz.

Mobile

Erősen nevedő tengerből mellett lapos vidéken fekvő kereskedő város. Utszái mind rendesek, melyek közül egy-kettőben s a tengerből-parton vannak mind a boltok, a többiek pedig fasorokkal ültetettek, kövezés helyett homokosak, de igen csinosak.

A nyári mulatóház alakú, jó ízléssel épült pompás házak felejtetve az utassal, hogy hidegen számító kereskedői város utszáin jár, egy földművelő, barátságos város nyájas lakjai közé varázsolja képzelődését. A fák tavaszi zöld és virágos lombokkal védik a vidor alakú lakot a nap hevétől. A házak előtti csinos kertekben gyönyörű virágcsoportok kellemessé teszik a város levegőjét. Ezen városban, mint szinte Netherlandsben nagy mértékben, kaptunk gyönyörű virágot., zöldborsót, piros paradicsomalmát, szép friss ugorkát sat., mind szabadon neveltet.

A város népessége volt 1840-ben = 12.672
1850-ben = 16.000

Eznap igen lapos és mint látszott, ingoványos vidéken haladtunk, jobbra-balra rengeteg erdők között.

April 4dikén

Folyvást magos és szikla vagy kemény kékagyag alapú partok között termékeny vidéken haladtunk. A partok mindenütt fák, nyár, tölgy magasságú magnólia és virágzó tulipánfákkal sat. buján voltak benőve.

April 5dikén

Szinte magos, hanem itt-ott futóhomokos partok között haladtunk, a vidék is sovány, többnyire vörös futóhomokos volt.

Az egész Alabama folyam melléke gyapottermesztéssel foglalkozik. Városok partjain nincsenek, csak egyes természetői lakok vagy raktárak.

A folyam kemény, mély ágyban folyván csak 20-30 öl széles, hanem mély s hajókázható, hibája csak az, hogy rendkívül kanyargó.

Montgomeryhez közelítvén hajónk három ízben többszöri gőzfűtentyentéssel tudatta a várossal, hogy nagy embert hoz. A város már telegraph által tudván, hogy kicsoda az, tódult a kikötőbe s két helyen felállított ágyú lövésekkel fogadta. Kiszállottunk, hurrázás közt kocsikra ültünk s nagy „Exchange Hotel” (ekszcsendzs hotel)-be szálltunk.

Éjszak-Amerikában a folyókoni hajókázás megérdemli, hogy azt itt ismertetésül leírjam.

Az 1ő ábra mutat egy utazókat hordó hajót, mely jár a Szamos nagyságú Alabama folyón Mobile és Wetumpka között. De minden efféle hajók itt kevés különbséggel ily szerkezetűek. A nagyobb folyókon Mississippin és Hudsonon járó hajók sokkal nagyobbak.

Jó tulajdonai ezen hajóknak az: 1., hogy 5-7 lábnyira süllyednek csak a vízbe. 2., Az AB párkány tulajdonképpen a terehlap, a víz felett csak 1-2 lábbal úszik, s annál fogva partra nyújtott deszkákon a ki- és berakodás igen könnyű.

3., Minden tereh itt vízszínen, vagy egy része a pinczében lévén és fent csak a kofferek és tarisznyák, továbbá mind a fűtés, mind gépezet itt lévén s a szolgák itt lakván (a kerék mögötti szobákban) a vendégek számára rendelt DC emelet igen tiszta, tágas és kényelmes. Az utas

fenn tartózkodás nélkül fehetnek s alhatnak magányszobájában amikor akar vagy társaloghat, akár a teremekben, akár kinn a friss levegőn, vagy sétálhat akár kívül, akár belől. Semmi rondaság közt nem jár és semmi bűdösséget nem szagol az utas.

Hossza ezen rajzbeni hajónak 34 öl, szélessége 9-10 öl; legjobban megterhelve merül 7 lábnyira s megy vízzel szemközt egy órában 12-, alá 15 angol mértföldet (mindegyik kerekének külön tengelye s külön gépezete van, amely igen egyszerű).

A *CD*, mint mondtam, az emelet (melynek felosztását lásd a 2k ábrán), ezen laknak, esznek, mulatnak, társalognak, dohányoznak, kinn ülnek folyosóján vagy sétálnak a vendégek és a hajóhoz tartozó tiszték. Egy-egy szoba széle-hossza egy öl, melynek felében egymás felett van két tiszta ág, másik felében egy felszegzett picziny asztal, fölötte tükör, jobbra s balra vasfogas. Minden szobába két személy szállásoltatik be, akár barátok, akár idegenek egymás iránt.

A rajz szerint az a-j-ig a hölgyszobák, melyekbe csak hölgyek, házaspárok és gyermekeik szállásoltatnak, 1-26 a férfiszobák; *p* a jegyző szobája, *q* = a hivatalszoba, *r* = a kapitány szobája, *s-y* = fő- és altisztek szobái, u.m. kormányosoké, gépészeké, packmestereké s tef. minden szobából két ajtó nyílik, egy rácsos a terembe (vagy festett üvegű), egy tiszta üveges, rácsos külső ajtóval is ellátva a folyosóra. *o* = az italárus bolt, hol készpénzért kapható mindenkor különféle csemegebor, sokféle liqueur faj, limonade, punch, czukor sütemény és szivar; *k* szobácskából nyílnak jobbra-balra nyílnak a nők számára készített szükségsszékek; *l* = éttár, *m* = edénytár s tálalószoba; *n* = borbélyműhely, hol egyszersmind szoktak reggelenként mosdani a férfi vendégek. A hölgyteremben a *k* felől van egy pompás nagy tükör s ez előtt némely hajón (mint p.o. Daniel Pratt-on) zongora, van benne több kis asztal, pamlag, körkaros és hintázó székek. Ezen teremből két ajtó visz a *k* terembe, más két ajtó jobbra s balra a *z* folyosókra. A hölgyteremet az étteremtől kétfelé összehajtható vagy betolható, színes, virágos üveggel ékesített nagy ajtók választják, melyek éjjel becsuktnak, minthogy a vendégek szobaleányai a hölgyteremben háltnak. Az étterem bútorzata több kihúzó asztal, végig két sor körkaros szék, a dohányzószoba felüli végében egy nagy pompás tükör. Ezen teremből középen jobbra s balra egy-egy ajtó visz ki a folyosóra. A dohányzóteremből 2 ajtó nyílik a folyosóra, kettő a podgyászterembe, melynek oldala körül felnyitható üveglakokból áll. A podgyászteremből nyílik ki egy ajtó elől a folyosóra, s két lépcső vezet le a vízszinti fedezetre.

A férfiak folyosója a hölgyekével össze van kötve az *l* keskeny sikátor által. A hölgyek folyosójáról *b* *b* a férfiakéról *g* *g* vezet fel a tetőre. A borbélyműhely mögett, a kerék előtt van egy hugyozó hely és 4 szükségsszék a férfiak számára.

1ő ábrán *h* a kormány-szoba, mely mögett a fedezeten van 10-12 szoba az asztali és konyhai szolgálégyenyek számára. A konyha van a borbélyműhely alatt vízszínen. Kovácsműhely az *m* alatt.

A vízszinti részen a dohányzóterem alatt van a katlan és kazán, a férfivendégek szobái alatt a kerékajtó gépezet, a hölgyszobák alatt a fűtés és gép körüli piszkos szolgák szobái, a hölgyterem és étterem alatt terek, a *p-y* szobák alatt a tüzelőfa.

Midőn valaki hajóra száll, nem tesz egyebet, mint nevét a hivatalban beírja, mire szobája kimutattatik s többé semmire semmi gondja, midőn kiszállása ideje közelg, odamegy a hivatalba s tartozását megfizeti, ha van eset, hogy valaki tartozását nem bírja kifizetni, azért sem le nem tartóztattatik, sem meg nem zálogoltatik, hanem bízva abban, hogyha valaha módja lesz, megfizeti, szabadon bocsáttatik.

Az evésrend és mód ím ez:(lásd hátrább)

Reggel napfeljötté után a csengettyűivel a teremeken végigzörögve jel adatik a felkelésre. Amidőn egyszersmind elkezdik az asztalt teríteni reggelihez. Felraknak mindenkinek egy nagy tányért, rá egy csészét és fındzsát, mellé kést és villát s kiskanalat. Az asztal közepére raknak kalácsot, pogácsát, proszát¹³¹ vagyis görhét¹³², sós halat, írós vajat, szirupot, fűszereket, kenyeret, kétszersültet, czukrot s tejet, sült halat, sült juh és disznó oldalt, malaczlábat, rántottát s égő szesz fölött nagy pléhtálban az úgy nevezett „beef steak”(bif sztik = roston vajazva, parázson csak véresre sült marhahús szelet). Csengettyűjelre mindenki helyet foglal a hölgyek után egyszerre, kér kávét vagy theát, s eszik ami tetszik. Főtt tojás és kelt tésztából sült palacsinta „cake”(kék) mindennap van.

Némely hajón 11 óra tájban van a „lunch”(lancs = 2k reggeli) sós hal, sonka, sajt s gyümölcs, és a hölgyek külön asztalnál ülve, a férfiak másiknál állva falatoznak.

Délután az étteremben megterítik az asztalt 80-100 személyre egyfolytában. Felraknak rá tányért, mellé balra villát, elibe kést, jobbra kanalat, a kanál mellé egy víz- és két kis csemege boros poharat, a vizes pohárba a czipfrára hajtogatott asztalkendőt s bele egy darab kenyeret, továbbá felraknak az asztalra fűszertartókat, eczetes ugorkát, egészben sült vereshagymát, főtt kukoriczát, keményre főtt paszulyt, hajában főtt vagy sült krumplit, zellerlevelet poharakba állogatva vízben, krumplisterczt¹³³, édes krumplit, írós vajat, zsírban sült petrezselyem v. zellergyökeret s at, ezen kívül nagy pléhtálakban befedve (alatta egy tál víz s ez alatt égő szesz) a pástétom s becsináltféle ételek és többféle pecsenyék, u.m. tyúk, pulyka, lúd vagy kácsa, malacz vagy borjú, juhczomb kápri-sauce¹³⁴-szal, marhapecsenye és sült hal mártalékkal sat.

Midőn a levest behozták, egy kis csengettyűvel jel adatik, mire a hölgyeket az illető férfiak az asztalhoz vezetik s azokkal sorban helyet foglalnak. A férfivendégek ez alatt egy-egy szék karját fogva állanak, ekkor egy nagyobb csengettyűjelre azok is helyet foglalnak s némely hajón még ekkor az előttök párolgó leveshez nyúlni senkinek sem illik, vagy csak kanalat fogni is, hanem csak egy újabb nagy csengettyűjelre. Leves után a mocskos tányért kanállal együtt elszedik. Ezután minden befedett tálhoz egy-egy szolga áll, első csengettyű-csendülésre a fedél fülét fogja meg mind, s a másodikra egyszerre lekapja, s ekkor szabad a vásár, eszik mindenki ami tetszik, ami nincs előtte, abból vitet a hátuk mögett fel s alá járó szolgálkkal, kik rendesen 2, 3-féle ételt is egymás után ugyanazon egy tányéron meginogás nélkül visznek. Ha már húsfélét nem esznek, ekkor az asztalról azokat elszedik, tiszta tányérokat s evőeszközöket raknak s kimennek mind a süteményekért, megrakodva az asztal mellett jobbra-balra végig állanak és a csengettyű-csendülésre egyszerre mind az asztalra, inkább vetik, mint teszik. Rendes süteményeik a puddingok, különféle édes béllésű lepények, torták. Ezekkel adatnak fel a szulczok¹³⁵ és fagylaltok. Ezzel is megelégedve a vendégek, az egész asztal leszedetik, kistányérok, kiskés, kisvilla és kiskanál rakatik, s azon módon, mint a sütemények, a gyümölcsök tétetnek fel az asztalra s vesz vagy kér mindenki abból, ami tetszik (mit megnézhet az étlapból). Az asztaltól ki-ki akkor kél fel, amidőn neki tetszik. Ha valaki szeszes italt kíván az ebédhez, az külön felrovatik s számíttatik.

¹³¹ Kukoricaliszből sült, édes pogácsa, lepény (szláv).

¹³² Lásd előző; annak tájnyelvi változata.

¹³³ Burgonyából és lisztből zsírral készített étel.

¹³⁴ Mártás, szósz (angol).

¹³⁵ Feketekávé?

Felkelvén mindnyájan, az asztal azon módon másodszor megterítették s az ebédet éppen azon módon végzik azon vendégek és hajóstisztek, akik az első asztalnál nem fértek el, és az asztal felső végén külön az apró gyermekek dajkáikkal. Ezek is végezve az ebédet az asztal újraterítették s ugyanazon étkekből ebédelnek a vendégek cselédjei s az asztalszolgák. Estve naplemente után egy órával vacsorához terítnek, van rakva mindenkinek tányér, kés, villa; az asztalra van rakva sonka, páczolt nyelv vagy marhahús, sós hal, sült, főtt krumpli hajában, írósvaj, kalács, prósza, néha becsinált osztriga, maradék hideg pecsenye és szesz fölött „beef steak”. Csengettyűjelre a dámák után mindenki helyet foglal s kér theát vagy kávét és eszik, ami tetszik.

Általában az amerikaiak evésére nézve megjegyzést érdemel, hogy enni rendkívül szeretnek, igen falánkok (kivált a férfiak, kik, midőn az ebédidő eljött mind készen várják a jeladást, midőn az enni hívó réztál megmordul, nem mennek, hanem mondhatni, mint a disznók rohannak). Az asztalnál mindenféle ételt keverve, mohón falnak, egy tányérról többfélét.

A férfiak ebédlése 10 percnél tovább ritkán tart, ők telehányván gyomrukat tüstént felkelnek s távoznak; a hölgyek nem sietnek annyira, ők néhány percczel tovább maradnak.

Az amerikaiak igen csendesek, hallgatók, ivóhelyen, olvasó-, társalgó- és ebédlőteremben legyenek bármily sokan oly csend van, mintha senki sem volna; ha szól is valamelyik szomszédjához csak suttog.

April 6dikán

Estve a kormányzót kíséretével a bizottmány egy rendezett népgyűlésbe vezette. A terem minden lobogó s ékesség nélkül egyszerű, a közönség - melynek 1/3 része díszes hölgy volt-számra nézve mintegy 7-8 száz -, Kossuth beszéde alatt nagyobb részt figyelmetlen s részvétlen volt. Egész amerikai utazásunk alatt ily hideg gyűlésben nem voltunk. De kevés is volt a bevétel ezen városból a magyar ügyre.

April 7dikén

Reggel 8 órakor Montgomeryből a vaspályán elindultunk mindég homokos dombok és fenyvesek közt haladva d.u. 3 1/4 órakor *West Point*-ban leszállottunk, két gyorskocsira podgyászunkkal együtt mind a 13-an felültünk (különben helye lett volna 18-nak) s naplemente után *La Grange*-ban éjjelre beszállottunk, hol estve a kormányzó város népéhez az erkélyről beszélt.

April 8dikán

Délután 3 órakor *Newman*-on felül ismét a vaspályára ültünk s estve 7 órakor *Atalantaba* értünk.

Egész nap agyagos homokdombok, csererdők közt haladtunk. Itt meg sem állottunk, egész éjjel haladtunk s reggel 6 órakor *Augustába* értünk. Megemlést érdemel, hogy ezen meleg égalj alatt ezen éjjel oly hideg volt, hogy a kocsiban fűteni kellett s reggelre a földön dér bőven mutatkozott.

Montgomery Alabama Stat[us] fővárosa. kemény homokdombokon fekszik. Utszái kirakatlanok, fával ültetettek, rendesek. Egy-két utszáját kivéve, mely nagy és drága boltokkal rakva, a többi ritkán épített, csinos nyári mulatóház alakú lakokkal, kellemes virágoskertecskével környezve, kedvesen hat a szemlélő utasra.

Derék épülete a status törvényhozó háza.

Az akácza itt már virágát elhullatta, a borsó bőven adta zöld szemeit; a krumpli feltöltve virágba indulva.

Montgomery lakosa száma volt 1840-ben = 2.179
1850 " = 6.000

April 9kén

A vendéglőben reggeliztünk, a Savannah vizéni oszlopos fahídon *Hamburgba* átmentünk s onnan a vaspályán 8 órakor elindultunk. Alig mentünk 1/2 órát elértük a szép emelkedésű dombot (körülbelöl mint a madisoni) melyre a dombtetőn álló gőzgép által egy 1 1/2 hüvelyk vastag vasdrót kötélén sebesen felhúztunk, amely kötélnek egyik végére a minket feltoló kocsi volt kapcsolva, a másakra pedig egy magános locomotiv volt akasztva, mely szinte dolgozván segítette le, futása által a mienket felhúzni. Leérvén ez a locomotiv a völgybe onnan maga erejével jött fel szaladva sebesen. Ezután Charlestonig kövér, fekete homokos róna földön, fenyveserdők és irtványok közt haladtunk, melyekben láttunk fejt kihányt rozst, feltöltött krumplit, 2 láb magos, nagyszemű hüvelyekkel gazdag borsót, nagy mogorónyi mondolákat a fákon sat. D.u. 2 1/2kor *Charlestonba* értünk s a „*Charleston Hotel*”be szálltunk. A népben sem megérkezésünk, sem 20 órai ittlétünk alatt nem tapasztaltunk ügyünk iránti részvétet. Mert egy éjjeli szép ugyan, de néptelen zenét s néhány kíváncsinak a kormányzó nézésére jövését kivéve úgy látszott mintha a város nem is tudná, hogy Kossuth kebelében van. Semmi beszédet nem tartva Kossuth,

April 10dikén

„Gladiator” gőzösön d.u. 4 órakor Wilmington felé indultunk.

Charleston

tengeröböl mellett fekvő, gyapottal nagyban kereskedő város (mert megjegyzendő, hogy a Mississippi folyó mellékiek s a Szabad Statusok déli részébeniek átaljában gyapot tenyésztésből élnek). Utszái rendesek, de egy-kettőt kivéve keskenyek, rondák. Vannak csinos házak is benne.

népessége volt 1840-ben = 29.261
1850 " = 32.192¹³⁶

April 11dikén

A tenger sík tükrén láttuk feljönni a jóltevő napot, melyet Isten felhozott jókra és gonoszokra. Én a fedezeten álltam a haragos képpel éppen hazám felől feljövő nap nézése által bús gondolatokba merültem, szenvedő, kedves hazám keservire, anyám, a szegény jó anyám s testvérim, a forrón szerető és szeretett testvérim fájdalmaira gondolva néhány könnyecseppek perdültek szememből a tőlök választó komoly méltóságos tenger hullámiba; de felszárada azoknak víznyoma arczomról a gondolatra, hogy mához egy évre, hitünk szerint, nemzetünk feltámadását ülendjük szabad honunkban. Reggel 8 órakor *Wilmingtonba* értünk; a „*Caroline Hotel*”be szálltunk. Itt csak vasárnapja s innepje nem a népnek, mert egész Amerikában semmiféle szent nap más nincs, mint a vasárnap (de azt buzgóbban megülik ám, mint az európaiak a sátoros innepet) más ünnepjük nincs, mint 1, 2 nemzeti emlékűnnep, de ezen a

¹³⁶ A Naplótöredékben más adat (42 985) szerepel.

munka és mulatság szabad. A kormányzó, mint még eddig Amerikában minden vasárnap templomba ment. Onnan hazajöve nála a városi nép tisztelkedett szobájában.

Wilmington az öböl partján futóhomok dombokon épülő város; utszái rendesek, többnyire fákkal ültettek, de nem kövezettek. vannak deszkaházai között csinos téglaházak is.

A déli részvétlen vidékeni utazás, pénz nemkapás miatt a pénztár igen szegény lévén; s másrészt nem akarván a kormányzó Washingtonba - hol a téli fogadása 4000 dolláron felül került a statusnak - nagy környezettel menni ismét, de nem is akarván New Yorkig sehol sok időt tölteni s nagyban foglalkozni; és így mindnyájunkra szüksége nem lévén, minket ötünket, név szerint Bethlen Gergely, Nagy Péter, Spaczek Lajos, Kalapsza János és László Károly, utunk kifizettetve New Yorkig 25 dollár zsebpénzzel fejenként előre küldettünk New Yorkba.¹³⁷

Mi tehát öten ebéd után búcsút véve, 2 órakor a vaspályán elindultunk. A vidék lapos, sok helyen ingoványos, mindenütt szurkosfenyővel benőtt, melyből igen sok gyantát és terpentint nyernek és szállítanak. Estve 10 órakor *Weldon*-ban vacsoráltunk s más kocsira ülve 2 órakor továbbindultunk. Éjfél után, azaz

Apr[il] 12dikén

Délelőtt 3 1/2 órakor *Petersburg*-ban egy roppant nagy omnibuson mindnyájunkat, kik egy kocsiban voltunk, más vaspályára szállítottak bennünket s azon elindultunk 4 1/2 órakor.

Reggel 6 órakor *Richmond*-ba értünk a Potomák folyó partján s ott „*Baltimore*” nevű, nagy fénnel s kényelemmel épített pompás gőzhajóra szállottunk.

A déli statusok és ezen status légmérséklete közt észrevehető nagy különbség van. Míg a déli részen lombos erdőkben virágzó, sőt gyümölcsöző fákat láttunk s az nyári vékony ruhában is kiállhatlan meleg volt. Itt Virginiában a posztóruha is hideg volt a cser- és nyárfák még rügyelni sem igen kezdetek, a mondola és medgyfa virágzott még csak, a kertekből csak jáczintokat szakgattak, míg délen a rózsákat már megunták.

„*Baltimore*” gőzösön haladva Washigton felé, d.u. 2 1/2 óra tájban balra a parton láttuk *Vermontot*¹³⁸, hol leginkább fenyőfákkal benőtt homokdombon áll a *Washington György lakása* néhány más házzal, hozzátartozó kevés földdel egy Washington nevű örököse birtokában. A fák között van a Washington sírja, de ez a folyóra nem látszik.

D.u. 3 1/2 órakor Washington alatt állott hajónk, s mi - Nagy Pétert kivéve, aki a vaspályán tüstént továbbment New York felé - beszállottunk a „National Hotel”-be, hol Kossuth számára is a szállást előre megcsináltuk.

April 13dikán

Reggel 6 órakor Washingtonból elindultunk a vaspályán és 8 1/4kor *Baltimore*-ban voltunk, reggeliztünk s 8 1/2 órakor továbbmentünk a város más oldaláni indóházából. Délután 1 1/2 órakor *Philadelphiába* értünk, hol a vaspályától tüstént a révhez siettünk, ott ebédeltünk s 2 órakor a gőzőskompon lementünk Camdenbe, a vaspályára, melyen tüstént továbbhaladtunk a „Camden & Amboy” vasúttársaság pompás, új és roppant sebesen járó gőzőkocsiján. Délután 4 órakor *Amboyba* értünk (1 3/4 óra alatt 61 a.m.f.), hol „Johnson” nevű, pazar fénnel s nagy

¹³⁷ Kossuthot továbbra is kísérte Pulszky és felesége, Hajnik Pál és Grechenek György.

¹³⁸ Mount Vermont.

kényelemmel készített gőzösre ültünk, s 6 1/2 órakor estve New Yorkban a „Castle Garden”-nél partra szálltunk, az Irwing Ház vendégfogadóba mentünk.

Apr. 14dikén

Wilmingtonból azzal bocsátott bennünket előre a kormányzó úr, „menjenek önök előre New Yorkba, 10-12 nap múlva én is ott leszek, azért adattam mindegyiküknek 25 dollárt, hogy legyen az útra pénzük, ott fogadjanak szállást ahol akarnak, és egyenek ami tetszik.” Ezen szavak zúgtak mindég fülünkben, kevés pénzünkkel a drága vendégfogadóban tovább maradni nem akarva, még ez nap délután kiköltöztem *Borscht Bálint* utolsó forradalombóli német menekülthöz (No. 23. Avenue A. corner of second street¹³⁹) Kalapszával együtt, hol voltak szállva több kutahiai jó bajtársaink, név szerint *Ihász, Bíró, Fráter, Török*, és *Németh* 4 dollárért fejenként kapunk egy hétre szállást, ágyat, reggelit ebédet, vacsorát, fűtést és jó szolgáltatást. A házigazdának van négy szép gyermeke *Luize, Adolf, Lina* és *Károl*. Az egész család igen szíves, szeretetre méltó, annyira, hogy csaknem saját családukban érezzük köztök magunkat.

Apr. 16dikán

Estve elmentem egy színházba, mely inkább hangversenyerem, mint színház kinézésű, mert színpadja s függönyei nincsenek, hanem a játszóknak számára van egy nyílt emelvény, melyen a színészek mind szerecseneknek öltözve, egymást felváltva gúnydalokat énekelnek. *Satiricus*, *humoristicus* párbeszédet tartanak, hegedűn, guittaron, harmonican s csörgődobon és csattogó fadarabokkal remekül játszanak, tánczolnak s bohóságokat csinálnak, a világ visszás szokásait kigúnyolják. Megjegyzendő, hogy a tánczban fellépő fekete hölgyek mind fehér színészek feketére festett képpel.

April 18dikán

Vasárnap délelőtt magyar egyházi beszédet hallgattam. Ács Gida reform[átus] lelkész, aki Kutahiából jött ide velünk egy amerikai angol nyelvű hölgy által pártolva 1/4 évenként 100 dollárral fizetve egy protestans consistorialis¹⁴⁰ teremben tart vasárnaponként lelkes és édes, inkább politicalai, mint vallási szabadelvű beszédet. Hallgatója rendszeren 50-60, kik közt van rendszeren a pártfogónön kívül néhány angol és német is, kik néha az érzékeny beszéden síró magyarokkal sírnak.

April 19kén

Estve elmentem megnézni a „Franklin Museum”-ot, melynek előcsarnoka - melyben jegyek kaphatók s frissítők kaphatók - körülrakva mythologicus, historicus meztelen csoporzatot ábrázoló metszvény és olajfestményekkel. Innen belép az ember a színházba, melyben a leeresztett nehéz szövetű függönnyel ellátott páholyokon kívül van három rendbeli ülés. A játék felvonásokra van osztva. A játszóknak feketére festett fehér férfiak és trikóban térdigérő, finom, fehér szoknyába, nyitott mellel, bodros, fűrtös, koszorús hajjal öltözött szép hölgyek, kik a hátfalnál sorban, gitárral, hegedűvel, harmonicával, dobbal és háromszeggel ülve zene-kíséret mellett dalolnak, közben-közben szerecsen férfiak nevettező, bohó, satiricus, néha kétértelmű fajtalan párbeszédet tartanak, gúnydalokat énekelnek, tánczolnak a feketének öltözött férfiak és a fekete hölgynek öltözött férfiak, kik néha fajtalan mondatokat,

¹³⁹ A 23. utca, a második utca sarkán.

¹⁴⁰ Consistory - egyházi tanács (angol).

csintalanságokat is tesznek. Az utolsó felvonás címje „Model artistes” (példány művészek), melyben 10-15 szakaszban, mythologiai, historiai vagy más képzeleti szobrokat és csoportokat alakítanak, a legszebb idomú és arcú fiatal férfiak és hölgyek, kik mind, nyaktól talpig vékony testszín trikóban vannak öltözve, csupán szemérem részök táján fedve körül egy arasznyi széles fodorral, mely oly fösvényül takarja a tagokat, hogy mind a has, mind a far domborodását még szabadon hagyja, a czomb, mell sat. mind szabadon van. A hölgyek haja göndör fűrtökben foly le vállaikra. A látvány igen ingerlő. A nézők mind fiatal s közép idejű férfiak, ritkán látni páholyban 1-2 hölgyet, kikre észrevételt tennem fölösleges. Gyermekek bemenetele a hirdetőlapon tiltva.

New Yorkban mostanában két ily színház volt, hanem ez egyiket („Venus temple”¹⁴¹) a policia éppen az utolsó felvonás játszásakor meglepte, a szobrokat az igazgatóval együtt magával vitte, s így fiatal nézők, már élvezni nem tudó irigyek fondorkodása által, legjobb ízű falatjukat porba ejtették. A szoborok a város épületébe tétettek reggelig.

April 21dikén

A kormányzó *New Jersey* városból *New Ark*-ba ment, hová hozzá mi is mindnyájan, kik *Wilmington*ból előre jöttünk

Apr. 22kén

Kirándultunk s azt monda, hogy mi is vele fogunk menni *Boston*ba, s bővebb értekezés végett másnap estvére ismét magához rendelt.

Apr. 23dikán

Átrándultunk hozzá ismét, de ekkor már határozottan megmonda, hogy közülünk előre küldöttek közül senki sem fog vele menni. Oka lehetett ennek az, hogy ez nap több *New York*-i küldöttségek kérése, rábeszélése s felvilágosítása következtében magát arra határza s nekik megígéré, hogy *New York*ba vissza fog jönni. Nem akarta tehát nagy környezet okozta költséggel terhelni a pénztárt, mely különben is oly szegény, hogy a kialkudott 15.000 darab szuronyos, viselt fegyver árát 2 dollárjával 5 hó óta nem bírja kifizetni. Vele tehát nem mehettünk, hanem mindegyikünket megbízott valamivel hazánk ügyében. Engem az angol-honi levelek rendbeszedésével s könyvbe iktatásával, magyar kölcsönjegyek vágásával és számozásával s új találmányú puska, kartács s többiek kísérletével sat.

April 24dikén

Kossuth *New Ark*ből bejött reggel *New York*ba, de a vaspályán azonnal továbbutazott *Boston* felé.

Általános jegyzetek Aprilre New Yorkban

Egész *April*ban sőt *Majus* első napjaiban is hűvös napok jártak, *Reaumur* szerint 2-8 fok meleg, az egész városban mindenütt fűtöttek. Csak a fűzfa kezdte mutatni levélkéit, a puhafák rügyltek, de a cser- és tölgyfák egészen téli állapotban voltak, a gyepek nem zöldült, semmi tavaszi zöltséget nem lehetett kapni.

¹⁴¹ Vénusz temploma.

Junius 7dikén

Estvefelé Kossuth visszaérkezett New Yorkba s az Irwing Házba szállott előleges hír s legkisebb zaj nélkül honnan

Junius 14dikén

Magányszállásra ment ki a városba (East 16th Street no. 52), azon szállásra, mely a kormányzó úr anyja, nővéri s rokonai számára (összesen 17 személy) volt kibérelve kosztal, világítással, s szolgálattal egy hétre 80 dollárért, mely összeget a kormányzó az ő kilencz főből álló környezetéért is megígérte. Nekem meghagyta, hogy napközben nála tartózkodjam, mert sokszor van rám szüksége, s kosztol is asztalánál leszek, míg New Yorkban lesz.

Kossuth New Yorkba érkezte után nemsokára Kalapsza Bostonba ment az ottani lelkes nők által 1500 dollár aláírással felállított lovagdában tanítandó (30 nő 50 dollárjával).

Junius 21dikén

Estve 8 órakor tartott Kossuth a „Tabernacle”¹⁴² Hall”ban egy felolvasást angol nyelven idejövendő anyja és nővérei felsegállítására, a bementi díj volt egy dollár, az igen díszes közönség, - melynek több felénél csinos hölgy volt -, mind Kossuthot beléptekor, mind lelkes beszédjét nagy tapssal, örömmel fogadta. A bevétel volt 2.600 dollár.

Junius 23dikén

A New York-i németek kérésére tartott egy beszédet Kossuth német nyelven ismét a Tabernacle Hall-ban. Tartalma politikai volt, leginkább a németeket érdeklőleg¹⁴³. Roppant tetszéssel fogadtatott, s reá ott rögtön ügyünket nézve kedvező határozatokat hozattak¹⁴⁴. A bevétel volt 2.800 dollár a magyar ügyre.

Junius 26dikén

Pulszky Ferencz nejével New Yorkból elment Londonba előre.

¹⁴² Imaház, templom (angol).

¹⁴³ Kossuth a demokrata Franklin, Pierce mellett agitált, aki az Egyesült Államok elnöke is lett 1853-ban. Az elnökválasztási harcok ekkorra már tetőpontjukra értek. A demokraták jelöltjei közül Fillmore és Webster, akik Kossuthot esetleg támogatták volna, a választásból kibuktak, Scott tábornok pedig soha nem viseltetett barátsággal Kossuth iránt. A „free soiler”-ek nem tudhattak maguk mögött igazán tömegbázist, így maradtak a demokraták, akik jelöltjei: Cass tábornok, Douglas szenátor és Buchanan közül egyik sem kapta meg az abszolút többséget; így kerülhetett előtérbe a másodsorbeli jelöltek közül Franklin Pierce.

¹⁴⁴ A következő határozatokat fogadták el: 1. Mi amerikai állampolgárok a demokrata párthoz tartozóknak valljuk magunkat és törekvésünk odairányul, hogy Amerika az intervenciós politikát elfogadja. 2. Elvárjuk, hogy a demokrata párt jelöltje magáévá tegye ezt az elvet, melyet különben a párt vezetői máris elfogadtak. 3. Tiltakozunk azon mód ellen, ahogyan a szövetséges kormány semlegességi politikánkat értelmezi, mert ez a szövetségi alkotmánynak megsértése. 4. Felszólítjuk polgártársainkat, hogy nézzenek túl az Unió határain és támogassanak minket a szövetségi alkotmány olyan értelmezésében, mely lehetővé teszi bármely nemzet szabadságtörekvéseinek támogatását.

Julius 4dike

Az éjszak-amerikai Szabad Statusoknak egyetlen egy és nagy ünnepnapja¹⁴⁵, mit minthogy roppant zajjal szokták ünnepelni, s az idén vasárnapra esett, általtették hétfőre, azaz

Julius 5dikére

Már a megelőzőtt napokon mutatkoztak előjelei a nagy örömnépnek boltokban, úton, útfélen árulták a roppant sok tűzművet, s ezzel a gyermekek az útszélen mindenfelé játszottak, durrogattak. Ezen napon minden bolt be volt zárva, kivéve a szeszes italos, szivaros és olyan boltokat melyekben tűzműveket árultak.

Reggel már korán elkezdtek a tűzbékákkal s puskákkal durrogatást és folyt egész nap roppant nagyban, útszakon, udvarokon s szobákban. Az útszakon leginkább csak férfiak hullámozgottak, mert hölgyeknek tűzzel borított járdákon menni nem volt tanácsos. Reggel, délben és estve számos ágyúlövés nevelték az ünnepély nagyságát. A középületeken, színházakon, vendégfogadókon és sok magányházakon, nemkülönben a sok utzában fennálló szabadság árbocon az Egyesült Statusok lobogója lengett egész nap. Délre a nemzetőri katonaság és minden jótékony társulatok különféle helyeken öszvegyülekeztek s zeneszóval, egész pompával a városházához mentek s annak terén a mayor (olyan mint nálunk a bíró) és tanács előtt elvonultak s hazaoszlottak. Estve 11 óráig az utcai lámpákat sehol sem gyújtották meg, hogy az egész városban, útszakon s udvarokon űzött rémisztő tűzjátékot ne gyengítse világa. Háztetőről nézve ez pompás látvány volt. Az egész roppant város tűzben látszott; pompás tűzcikkák, tűzgolyók szeldelték sűrűn a levegőt. Az egész városban folytonosan irtózatossabb ropogás, durrogás és tűz volt, mint egy roppant nagy csatában. Több téreken, ingyen nézhető, pompás tűzjátékok voltak. Az úri rendnek nagy része ezen nap előtt már falura ment, s a többi mind szobáiban, családjá körében töltötte az örömnepet.

Így ment ez egész Éjszak-Amerikában, az Egyesült Statusokban. A legszegényebb ember is vett ez napon tűzművet gyermekének; a gazdagok pedig pazarul gyűjtogatták. Annyira, hogy bátran mondhatni, hogy ez napon füstbe durrantott dollárokon Magyarhont meg lehetett volna szabadítani.

Július 9dikén

Látván azt, hogy addig, míg angolul nem tudok, a legszívesb jóakaróm sem tud nekem alkalmazást szerezni; feltettem magamba az angol nyelvtanulásnak nekifeküdni; s a jó német kosztot rossz és szűk amerikaival (azaz angol) cseréltem fel. Greenwich utsza 824. a Horatio utsza sarkán Scheldomné asszonysághoz mentem, szíves, tiszta, jó asszony és szállás.

Július 14dikén

Kossuth többfelől érkezt figyelemztető levelek követeztében, hogy az Európába visszahajózásnál óvakodjék, mert az orosz-osztrák bérlettek még a hajón is környezni akarják, de különben sem akarva, hogy az indulásnál bémész sokaság környezze, maga s neje számára *A. Smith and lady*, a vele menendő gróf Bethlen Gergely huszárezredes és lhász Dani gyalogalezredes számára szinte álnév alatt választott helyet, s podgyászaikat is ezen nevekkal bélyegezve küldték az „Africa” című utazógözötre. Mi néhány magyarok, név szerint Bíró Ede, Frater Alajos, Török Lajos, Ács Gida, Gyurman Adolf, én sat. a hajóra felkísértük s a boldog találkozás édes reménye enyhítve elválási fájdalmunkat, érzékeny búcsút vettünk tőle

¹⁴⁵ A Függetlenség Napja - 1776. július 4-én adták ki a Függetlenségi Nyilatkozatot.

és tőlök; s ők délután 1 1/2 órakor Liverpool felé megkezdtek tengeri útjukat. Az európai forradalmi főnökök közül vele ment Kossuth, *Goegg*.¹⁴⁶

Kossuth Lajos, Magyarország kormányzója, az európai újonnan kitörendő forradalom közelről szervezése s majd vezérlése végett visszament Angliába, s mi, kik törökhoni fogságában, tengeri útjában s itt Amerikában híven környeztük, Ihást kivéve, visszamaradtunk Amerikában, a szabad Amerikából vágyva visszamehetni a majd szabad Magyarhonba. Életmódunk a következő: Bíró Ede, Frater Alajos, Török Lajos társaságban egy Osztriga Salont nyitottak, hol sert, bort s pálinkát is mérve tisztességesen élhetnek; Waigli Vilmos szivarboltot nyitott s jót reményl; Kalapsza János Bostonba részvényeken alakult lovagiskolát állított; Ács Gedeon ref[ormátus] lelkész New York-i angolkisasszonyok, nevezetesen Day Mari pártfogása alatt (kik 1/4 évenként neki 100 dollárt fizetnek) magyar templomot nyitott s a német protestánsok consistorialis termében vasárnaponként egyszer lelkes moral-politica beszédeket tart a 25-30 főből álló magyar közönségnek (bárha a New Yorkban szétszórva tartózkodó magyarok száma kétannyi is van). Asbóth Sándor, Grechenek György és én, Kossuth közbenjárására Baldwin H. syracusei lakos által valami alkalmazást fogunk nyerni, hogy mit és milyet, még nem tudjuk.

Végre még csak azt említem meg, hogy Kossuth Amerikában léte alatt magyar kölcsönjegyek árából, gyűlési helybérekből s ajándékokból mindössze nem csinált össze 100.000 dollárt. Ebből ő szerzett 15 ezer szuronyos fegyvert, csináltatott hozzá 300.000 töltet sat., az európai küldetéseket s más mozgalmi költségeket fedezte s a magyar menekülteket többel-kevesebbel segítette¹⁴⁷.

Mondhatni, a nagy lángnak kevés tüze! - Kossuth amerikai partot érve amilyen roppant zajjal, pompával, részvétellel s lelkesedéssel fogadtatott, s egész körútjában részesített! Reménylett legalább 300 ezer dollárt a magyar ügyre öszveszedhetni, mivel őt az amerikaiak is biztatták. De mindez csak szalmatűz volt s divatlárma!!!

Pótlék jegyzetek

Kossuthot a természet megáldotta jó szívvel, nyájassággal, szelíd, csendes, higgadt véralkattal, türelemmel. Nyájas, szíves bánásmódja, leereszkedése mindenkihez egyiránt, ritka politikai tudománya, tapasztaltsága, szeplőtlen buzgó hazafisága, még politikai elvelleneit is méltánylásra, becslésre s minden másokat bámulatra, szeretetre, tiszteletre, hódolatra ragadt.

De ha átaljában igaz az, hogy: „errare humanum est”¹⁴⁸, mennyivel inkább tévedhetett ő, ki mindenkit becsületesnek tartott, s kész volt a vádlott igazolását meghallgatni, azt tisztának hinni. Ez okozta némely politikai tetteiben botlását, némely személyeknek politikai eszközöküli választását, mert hajlandó volt hinni, hogy mindenki oly egyenes lelkű, oly becsületes, mint ő, nem tette fel senkiről, aki jónak mondta, mutatta magát, hogy gazember lehessen.

Ezért ruházta fel az 1848,49ki magyar forradalomban az áruló Görgeyt dictatori hatalommal; ezért emel némelyeket magas polczra, kikben iszonyúan csalatkozott. Ezért választá s hozá

¹⁴⁶ Goegg, Armand volt badeni pénzügyminiszter.

¹⁴⁷ Hajnik Pál elszámolása szerint Kossuth gyűjtött 84.096 dollárt és 34 centet, ebből 64.736 dollár 6 centet felkelési előkészületekre, 9.754 dollár 41 centet menekült társai segítésére, 4.912 dollár 8 centet pedig saját kiadásaira fordított.

¹⁴⁸ Tévedni emberi dolog (latin).

magával, Londonból Amerikába Pulszky Ferenczet, mint hű barátját, megbízott titoknokát, mert hitte, hogy oly buzgó, lelkes, áldozatra kész hazafi, mint mutatja magát sat. De nem török pálczát fölötté, a jövő fogja megmutatni és a história megmondani, hogy ki volt ő. Itt röviden csak annyit mondok róla, hogyha nem igaz is az, mit némely amerikaiak észrevettek és suttoztak, hogy „*Pulszky Kossuthnak politicaí Görgeyje*”, ha nem igaz is az, hogy ő nemzetgyilkosunknak, az osztrák kezére dolgozott itt Amerikában Kossuthhal utazva, ha nem igaz is, hogy ő farkas volt báránybőrben; de igaz az, hogy az amerikaikkali, a Kossuthhal érintkezőkkeli mogorva, durva, goromba, bánásmódja által, hanyagsága s néha Kossuthot az amerikaiak elleni bujtogatása sat. által sokat ártott a magyar ügynek. - Pulszky Ferencz ritka emlékező, éles ítélő tehetséggel van megáldva, olvasott, tudományos és jó politicus, de bánásmódja visszataszító, elidegenítő, s csak ellenséget szerző. A levelezés vívésben rendkívül rendetlen és hanyag volt. Néha elfelejtett (nem akarom mondani készakarva) válaszolni némely városnak Kossuthot vendégül szívesen hívó levelére; máskor elfelejtett, restelt vagy nem akart válaszolni némely ügyünk mellett buzgó amerikai polgár hivatalos levelére. Sőt gyakran egyiket, másikat a rokon érzelműek közül gyalázva igyekezett a Kossuth megvetése vagy legalább mellőzése tárgyául tenni. Mindezek s több ilyenek által sokakat elidegenített ügyünktől.

De sok kárt tettek ügyünknek Kossuthné és Pulszkyné is, kiket Kossuth magával hozott Amerikába.

Kossuthné (Meszlényi Teréz) egész ellentéte Kossuthnak: fősvény, pénzre s rangra vágyó, magáról sokat hívő, kérkedő, hízelgőket szerető és kegyelő, de a szerencsétleneken nem igen szánakozó, nem segítő, senkinek nem hívő, senkiben nem bízó, gőgös, aristocraticus. Társalgása, bánásmódja hideg, feszes, gőgös, visszataszító. A buzgó hódolattal férjéhez s hozzá járulni akaró, ügyünk iránt rokonszenvvel viseltető lelkes amerikai hölgyek látogatását gyakran hidegen, gőggel visszautasította, szíves meghívásukat el nem fogadta; gyakran az amerikaiak ellen kifakadva, rólok kíméletlenül, néha gorombán nyilatkozott, talán oly fülek hallatára, kiktől az amerikaiak megtudhatták. Férje előtt gyakran zsémbelt rájuk, s unszolta férjét is hasonló velők bánásra. Honnan eredt mindez? Okozta ezt pénzsomja. Ha az amerikaiak zsebéből nem ömlött az arany a magyar ügyre úgy, mint ő reménylette, vélte és várta, elég ok volt ez rájuk haragudnia és zsémbelnie. Okozta ezt Pulszkyné bujtogatása.

Pulszkyné (Walter Teréz) születésére nézve bécsi zsidónő, alacsony, szikár termetű, kicsiny, sovány ábrázatú, nagy orrú, keskeny metszésű, nagy szájú. Arczvonásai beszédje nélkül is elárulák eredeti fáját. Ruházatbani pongyolasága és szó szoros értelmében piszkossága, nem a leghízelgőbb fogalmat gerjeszthették az amerikaikban a magyar hölgyekről. (Mert senkinek sem mondatott ki, hogy ő mi fajból származott, s ő mindég magyar hölgynek tartatott, bárha magyarul csak keveset gagyogott és zsidós kiejtéssel.) Ő szemben mindenki iránt igen szívesnek, nyájasnak, barátnak, részvevőnek, jóakarónak mutatkozott, bárha a háta megett utána áskálódott, s megbuktatására törekedett, szóval szemben angyal, hátmögett sátán volt. Ez férjével összhangzólag, bárha más úton, működött Amerikában az ügyünk iránti részvét csökkentésére, Kossuthot az amerikaiaktól, s ezeket viszont attóli elidegenítésre. Mit ő eszközlött Kossuthné által, kit igen könnyű volt neki az amerikaiak ellen még jobban s általa Kossuthot is tőlök idegeníteni. Míg Pulszkyné rokon érzelmű amerikaiak látogatását visszautasítá, ajtaja nyitva volt az Amerikába vándorlott zsidók előtt. Történt egyszer, hogy midőn a napos tiszt, kinek utasításul volt adva Kossuthtól: *most hozzá senkit be nem bocsátni*, midőn két olyan tolakodó zsidónak eltávolításán erőködött, kitekint Pulszkyné, s ráösmérve

saját fájára, azt mondá a napos tisztnek „*Lassen sie ihnen herein kommen, sie sind unsere Leute!*”¹⁴⁹

Többször voltam szemtanúja midőn szíves vonzalommal ügyünk iránti részvétellel jöttek az amerikai lelkes hölgyek Kossuthné üdvözlétére, mily hidegen, mily göggel, mily szúrós, visszataszító arccal fogadta őket, míg a sima kígyó, a mindezeket okozó Pulszkyné a legnyájasabb mosolygó arccal, színlett szívességgel társalgott velök. Szemtanúja voltam, midőn egy igen tisztos kinézésű, mívelt hölgy, miután a tolongó, bámuló, örömében üvöltő sokaságon keresztül sikerült neki a már-már indulandó gőzösre Kossuthhoz és nejéhez juthatni, tőlök szíves búcsút veendő, midőn férje által Kossuthnének bemuttatték, ez pityesztett szájjal, gögös megvetéssel bólinta fejével, s a hölgy által szíves kézzszorításra nyújtott jobbot nem fogadá el. Szemtanúja voltam midőn egy gőzkocsin a szívesen búcsúzó bizottmányi tagot és így hazánk érdekében közvetlen működő egyént hasonló hidegséggel bocsátott. Sőt ez nem volt elég, hanem látván, hogy az Pulszkyhoz szándékozik menni búcsúzás végett, figyelmezteté azt, hogy „Kezet ne adj neki Feri!” s természetesen az kész volt a nyújtott baráti kezet el nem fogadni, a szíves Isten áldjont hideg főbólintással, szó nélkül fogadni. st. ef., st. ef.

Így rágódtak ezen három ártalmas férgek az ügyünk iránti részvét reményteljes, virulásnak indult fáján, akadályozva annak virágzását, gátolva bő gyümölcsözését.

Pulszky és neje eddig előadtam magok viseletével s szándékjokkal összhangzólag, mindég arra törekedtek: Kossuth környezetéből eltávolítani mindazokat akik buzgó, igaz hazafiak, akik nekik nem barátjuk, akiket Kossuth szeret, akikben az bízuk; s szívelni csak azokat, akik ha nem barátjaik is, legalább ellenök nem szólnak, nem tesznek; de ilyet Kossuth környezetében nem találván törekedtek mindnyájunkat eltávolítani attól. S csaknem sikerült nekik rábeszélni Kossuthot, hogy egyet se vigyen magával Angolhonba, három évi fogsága, bujdosása alatt hozzá hívnak mutatkozott és maradt megbízott környezőiből.

¹⁴⁹ Engedje őket bejönni, ők a mi embereink (német).

Összefoglalás

1849-ben az elbukott szabadságharc vezetői emigrációba kényszerültek. László Károly (1815-1894) egykori tüzérszázados Kossuth kíséretéhez tartozott, vele tartott Vidinbe, Kütahyába, majd Amerikába; egészen Kossuth Angliába utazásáig, 1852 nyaráig Kossuth bizalmasa, titkára és iratainak őrzője volt. László Károly 1848-tól 1870-ig - a kordivatnak megfelelően - részletes naplót vezetett, amelynek eddig csak töredéke jelent meg nyomtatásban. A kb. 1200 oldalas napló pedig több szempontból is érdeklődésre tarthat számot: (1) Részletes feljegyzéseket tartalmaz a szabadságharc utolsó szakaszáról. (2) László Károly Kossuth titkáráként az emigráció legfontosabb ügyeit is közelről ismerte. (3) A napló nagyobbik részében saját amerikai, mexikói benyomásairól számol be; feljegyzései igen fontos adalékot nyújtanak az amerikai mindennapok történetéhez, várostörténeti, mentalitás-történeti, földrajzi, sőt meteorológiai szempontból is érdekesek. (4) A naplóíró alkata, rendkívüli precizitása, adatpontosságra való törekvése nagy forrásértéket biztosít az anyagnak. (4) Mindezekon túl legalább ennyire érdekes László Károly élete, mint egy jellegzetesen 19. századi magyar emigráns sorsa. Ebből a naplótömegből ezúttal a Kossuth amerikai útjával kapcsolatos feljegyzéseket közöljük.

Summary

In 1849 the leaders of the suppressed War of Independence were constrained to go into exile. Károly László (1815-1894), former artillery officer, was a member of Kossuth's escort, and followed him to Vidin, Kütahya and later to America; he was Kossuth's confidant, secretary and the preserver of his documents as far as 1852, when Kossuth went to England. As many of his contemporaries, Károly László kept a detailed diary, of which only a fragment has been published up to the present. The approximately 1200 page diary is remarkable from several aspects: (1) It contains detailed records of the last period of the War of Independence. (2) As the private secretary of Kossuth, Károly László had an inside view of the most important matters of the political emigration. (3) The bigger part of the diary contains an account of his own impressions on the USA and Mexico; his records provide some very important contributions to the history of everyday life in America; and they are also interesting from some historical (urban history, history of mentality), geographical and even meteorological points of view. (4) The mental constitution of the author, his exceptional precision and striving after accuracy make the diary an extremely significant work of reference. (5) In addition, the life of Károly László is at least as interesting as the other four aspects above, since it demonstrates the life of a typical 19th century Hungarian exile. This time the records concerning Kossuth's visit to America are published from the memoranda.

Zusammenfassung

Im Jahre 1849 wurden die Führer des verlorenen Freiheitskampfes zur Emigration gezwungen. Der ehemalige Artillerieoffizier, Károly László (1815-1894), gehörte zum Kossuths geleit und begleitete ihn nach Vidin und Kütahya, später nach Amerika. Er war, bis zur Kossuths Abreise nach England, Kossuths Vertraute, Sekretär und Bewahrer seiner Dokumente. Károly László führte - der Mode jener Zeit entsprechend - ein ausführliches Tagebuch, das bisher nur fragmentiert erschien. Das Tagebuch von ungefähr 1200 Seiten erregt in verschiedenen Hinsichten reges Interesse: (1) Es enthält ausführliche Notizen über die letzte Phase des Freiheitskampfes. (2) Károly László kannte als Kossuths Sekretär die wichtigsten Angelegenheiten der Emigration näher. (3) Er berichtet im größten Teil des Tagebuches über seine eigenen amerikanischen und mexikanischen Eindrücke; seine Notizen leisten einen sehr wichtigen Beitrag zur Geschichte des amerikanischen Alltagsleben, und sind auch in stadtgeschichtlicher, mentalitätsgeschichtlicher, geographischer, meteorologischer Hinsicht interessant. (4) Die Beschaffenheit des Autors; seine außergewöhnliche Präzision, und sein Drang nach Pünktlichkeit bei seiner Eintragungen gewähren dem Material großen Quellenwert. (5) Das Leben des Károly László ist - als Schicksal eines typischen ungarischen Emigranten des 19. Jahrhunderts - darüber hinaus genauso interessant. Von dem langen Tagebuch werden diesmal die Notizen veröffentlicht, die mit Kossuths Reise nach Amerika im Zusammenhang stehen.